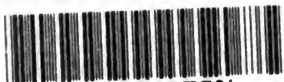
Monumenta spectantia ad unionem Ecclesiarum Graecae et ...

Orthodox church

600088875%

MONUMENTA

SPECTANTIA AD UNIONEM ECCLESIARUM GRAECAE ET ROMANAE

MAIOREM PARTEM

E SANCTIORIBUS VATICANI TABULARIIS

EDITA

AB

AUGUSTINO THEINER ET FRANCISCO MIKLOSICH

CUM TABULA

VINDOBONAE
GUILELMUS BRAUMUELLER
1872.

MONUMENTA

SPECTANTIA AD UNIONEM ECCLESIARUM GRAECAE ET ROMANAE

MAIOREM PARTEM

E SANCTIORIBUS VATICANI TABULARIIS

EDITA

AB

AUGUSTINO THEINER ET FRANCISCO MIKLOSICH

CUM TABULA

VINDOBONAE
GUILELMUS BRAUMUELLER
1872.

Typi et charta Leopoldi Sommer et Comp.

Litterarum graecarum, praecipue ecclesiasticarum cultoribus.

Magna sane animi voluptate quisquis rebus historicis vel tantillum instructus facile animadverterit, viros praeclari ingenii in excolendis litteris graecis, iis praesertim, quae ad historiam tum civilem tum sacram gentium orientalium spectant, peculiari quodam amore aetate nostra certatim, ut ita dicamus, versari. Studium hoc nobilissimum catholicos haud secus ac eos, qui ab ecclesia catholica dissentiunt, pariter arripuit. Orientales ipsi atque ex occidentalibus, qui sacra graecorum sequuntur, quos inter Rutheni et Rossiaci vel Moscovitae principem sibi locum vindicant, ad eruendos et perquirendos fontes, quibus ecclesia orientalis vel nititur vel comprobatur aut dilucidatur, alacriter incumbunt. Catholicis demum ad egregiam hanc viam percurrendam Summus Pontifex Pius PP. Nonus calcar addidit, qui, ut omnibus notum, ductus mirabilis tudio, quo erga orientales aut in avita fide confirmandos aut ad eam reducendos flagrat, consessum virorum ecclesiasticorum doctrina et litteris nec non muneribus publicis ac dignitatibus insignium non ita pridem instituit, congregationem nempe pro negotiis orientalium, quos veluti consiliarios ad praeclaram hanc provinciam bene gerendam adsciseeret, quibus, nullo nostro merito suffragante, nos quoque benevolentia eiusdem Pontificis adscripti fuimus. Haud itaque miraberis, urbane lector, quod, ne tantus honor in nobis vacuus sit, ad negotium istud sane gravissimum adiuvandum aliquid pro parte nostra conferamus.

Asservantur in sanctioribus Vaticani tabulariis nonnulla monumenta haud parvi momenti, quae graecam ecclesiam illustrant, partim nondum edita, partim in lucem publicam non sine mendis prolata. Rei litterariae gratum acceptumque fore confidimus, si quae hucusque latuere, iuris publici faciamus, et quae mendis scatent, ad genuinam originalium lectionem reducamus.

Quatuordecim monumenta nobis occurrunt, quorum nonnulla paucis verbis percensere sufficiat, delegantibus rei historicae cultoribus vel iis, qui ad concinnandos ecclesiae orientalis annales incumbunt, ea amplioribus commentariis adiuvare. Huiusmodi consilium eam ob rem instituimus, quod monumenta proferenda nimis diversa et dissita tempora respiciunt, quae si explicare velles, longam rerum historicarum seriem repetere necesse esset, quod ab instituto nostro nimis alienum foret.

Prima duo monumenta Ioannem Comnenum, imperatorem Constantinopolitanum, qui Alexio, patri suo, XVIII. kal. septembres 1118 defuncto, eodem die successit, et imperium usque ad VI. id. apriles 1143 rexit, auctorem habent. Litterae, graeco sermone exaratae, addita versione latina coaeva in calce, Summo Ecclesiae Romanae Pontifici, omisso eius nomine, qui mos plerumque apud Graecos priorum temporum Romanis Pontificibus litteras mittentes invaluit, quod hodie apud solos Gallorum reges usu venit, inscriptae sunt. Verumtamen haud difficile est nomina Pontificum in huiusmodi litteris ex datis eis adiectis eruere. Alterae nimirum Ioannis litterae, ut earum annus mundi et indictio indicant, mense iunio anni 1124, alterae mense aprili 1126 datae sunt, ideoque priores Calixto P. II., qui Romanae Ecclesiae a kal. februarias 1119 usque ad id. decembres 1124 praefuit, alteras Honorio P. II., qui ei XIII. kal. ianuarias anni sequentis in supremo pontificatu successit ac XVI kal. martias 1130 obiit, omnino inscriptas esse oportet.

Dolendum sane quam maxime, litteras, quas Calixtus et Honorius in negotio unionis inter Ecclesiam Romanam et Graecam instaurandae ad Ioannem imperatorem dederunt, quarumque ipse imperator in responsione ad utrumque Pontificem data mentionem iniecit, deperiisse; dolendum aeque, historicos coaevos tum graecos tum latinos,

de hac Pontificum Romanorum solemni legatione ad aulam Constantinopolitanam missa altum silentium tenere. Mirum porro ac sane periucundum, quod imperator in litteris ad Honorium Pontificem datis doctrinam vel potius allegoriam de duobus gladiis, altero summo Romano Pontifici, altero Caesari a Deo ad regendum orbem christianum concesso, latinis scriptoribus huius aevi satis obviam, apud graecos fere ignoratam, aeque adoptavit. Quae scriptores coaevi tum graeci tum latini de hac inter utramque ecclesiam tentata unione satis confuse et permixte, perturbato saepius ordine temporum, referunt, Leo Allatius, diligentissimus ac doctissimus harum rerum investigator, De Ecclesiae Occidentalis et Orientalis perpetua consensione. Coloniae 1648 in 4°, magna eruditione dilucidat, novis monumentis adductis, ex quibus patet, Alexium Comnenum, patrem Ioannis, de quo sermo, qui graecorum imperium a kal. aprilibus 1081 usque ad XVIII. kal. augustas 1118 tenebat, de unione Romanam inter et Graecam Ecclesiam instauranda cogitasse.

Extant de ea re Paschalis II. Romani Pontificis ad Alexium praestantissimae litterae, Troiae prope Beneventum IX. kal. septembres 1115 datae, quas non ita pridem vir clarissimus, Wilhelmus Giesebrecht, ex codice Vaticano Ottobon. eruit. Ph. Jaffé, Regesta Pontificum Romanorum nro. 4782 pag. 510.

Agitabatur illis diebus celeberrima controversia inter Occidentales Imperatores et Romanos Pontifices de libertate ecclesiae et de nominandis episcopis iam a tempore Gregorii Pontificis VII. exorta, vulgo de investitura nuncupata, cuius rumor etiam orientales terras pervaserat. Fama refert, Cononem, Cardinalem Praenestinum, a Paschali II. Pontifice veluti sedis apostolicae legatum in orientem missum, imperatorem Henricum V. in quodam concilio Hierosolymitano anathemate percussisse atque exauctorasse. Quid mirum, Alexium, Graecorum imperatorem, de adipiscenda corona imperiali Occidentalium, ac ita de uniendo utriusque imperii diademate iam iam cogitasse, veluti alterum Constantinum Magnum? Huius rei praeclarum testimonium perhibet solemnis eius ad Romanos anno 1112 missa legatio, cuius Petrus, monachus Cassinensis, scriptor haud obscurus huius aevi, meminit. Chron. Cassin.

Lib. IV. cap. 48 apud Muratori, Script. rerum Italicar. T. V. pag. 97. Baronius ad annum 1112 nro 21.

Haud itaque inverisimile, Alexii filium et successorem idem somnium somniasse, ut ipsius ad Honorium Pontificem litterae quodammodo innuere videntur. Quod ut eo facilius consequeretur, studium utramque ecclesiam uniendi prae se ferebat vel simulabat. Is enim est Graecorum praecipue imperatorum pronus ac fere constans animus, ut, vel in periculis constituti vel spe lucri cuiusdam adipiscendi allecti, sedem apostolicam supplices adeant, ardentissimoque studio se flagrare perhibeant ad unitatem ecclesiae una cum populis suis redeundi, sed cessantibus periculis et spe lucrandi frustrati mox in antiquos errores relabantur et saepe saepius aculeos suos contumeliarum in ecclesiam Romanam emittant. Restat, ut quaedam de externa horum diplomatum forma dicamus.

Ea in charta membranea purpurei coloris ad modum rotuli vel contaciorum — κοντακίων — litteris aureis vulgaribus exarata sunt. Multae horum diplomatum litterae pluribus disiunctisque calami ductibus descriptae sunt, aliae colligatae vel copulatae, atque uno ductu binas, ternas vel plures litteras exhibent, quae consuetudo ex tachygraphis vel notariis octavo, ut citius, vel nono, ut tardius, saeculo invaluisse videtur, ut Montefalconius, palaeographiae graecae parens, observat.

Diplomata ipsa satis magnae longitudinis sunt et ex multis foliis, vulgariter tabulae dictis, plus vel minus longis, consequenter agglutinatis consarcinata, quae causa est, ut eis formam contaciorum, quamvis minus recte, attribuamus. Differunt enim contacia a rotulis, quod illa ex utraque folii parte descripta sunt, ita ut, cum ad primae paginae finem pervenerint, ab eadem folii vel tabulae extremitate, vertendo chartam, secundae paginae lectionem ineant pergantque, donec ad baculum, unde ab altera parte legere orsi sunt, denuo recurrant. Contacium — κοντάκιον — diminutivum a κοντός, id est brevis baculus, est, ut plurimum, palmae longitudine, cui baculo haeret obvoluta mirae nonnunquam longitudinis charta membranea ex multis foliis, ut diximus, confecta, quo facilius conservari et legi possit.

Diploma primum prae se fert longitudinem quatuor metrorum (liceat

hanc mensuram a recentioribus fere omnibus acceptam adhibere), et constat ex septem foliis vel tabulis inter se conglutinatis, quarum singulae 0.36 centimetros latae sunt. In fronte diplomatis ornatus aureus satis elegans 0.36 centimetros longus deprehenditur; similis ornatus 0,3 centimetros latus in utroque latere conspicitur. Textus graecus uniuscuiusque lineae 0,25 centimetros latus efficit 62 lineas. Versio latina, aureis litteris exarata, sed minus magnis et elegantibus et inter se magis coniunctis quam textus graecus, eadem vero latitudine, 30 lineas continet. Diploma secundum, priori omni fere ex parte simile, quatuor metros longum et 0.36 centimetros latum, cuius ornatus frontalis 0,14 centimetros et lateralis 0,3 centimetros latus, ex octo tabulis constat. Textus graecus 62 lineas, versio latina 31 complectitur. Uterque textus, tum graecus tum latinus, subscriptionem autographam imperatoris cinnabari exhibet; in priori diplomate textus graecus subscriptione imperatoris cinnabari solummodo munitus est.

Tertium diploma, eadem prorsus elegantia ac duo mox citata descriptum, litteras continet, quas Manuel Comnenus, qui patri suo Ioanni 1143 in regno successit, et VIII. kal. octobres 1180 vita functus est, ad Eugenium P. III, qui principatum ecclesiae Romanae a V kal. martias 1145 usque ad V. id. iulias 1153 gessit, mense augusto 1145 dedit, quibus eiusdem Summi Pontificis ad eum de negotio terrae sanctae datis litteris respondet atque vovet, se Ludovicum VII., regem Francorum, cum validissimo nobilium exercitu ad repellendos Saracenos et ad recuperandam praeprimis civitatem Edessenam proxime advenientem humanissime recepturum atque pro viribus praesto ei fore. Satis notum, quam nequiter graeculus iste imperator fidem datam violaverit. Valde dolendum, litteras Pontificis, quarum Manuel meminit, iniuria temporum interiisse. Quod ad diploma attinet, aureis litteris tum graecis tum latinis descriptum, ex tabulis novem constat, quatuor et dimidium metros longum et 0.38 centimetros latum; exhibet ornatum frontalem, 0.14 centimetros longum, et ornatum lateralem, 0.5 et dimidium metros latum. Textus graecus una cum imperatoris subscriptione autographa cinnabari descripta 49 lineas, versio addita latina sine subscriptione imperatoris 13 lineas amplectitur.

Huius diplomatis, quo benevolo lectori eius elegantia et pulchritudo magis appareat, facsimile ut dicunt exhibere lubet: initium dedisse sufficiat, cum nimis sumptuosum esset id integrum proferre.

Diploma sextum professionem fidei exhibet, quam Andronicus Palaeologus, qui vivente patre Michaële VI. id. novemb. 1273 imperator renuntiatus et coronatus, ei e vivis sublato III. id. decemb. 1282 in imperio successerat, publice emisit et ad Summum Pontificem Ioannem XXI. direxit, confirmans, quae pater eius in secundo concilio generali Lugdunensi anno 1274 per legatum suum celebrem illum Gregorium Acropolitam magnum logothetam de unione inter utramque ecclesiam ibidem inita se servaturum iuraverat. Insertae sunt litterae, quae de eo negotio Michaël ipse ad Gregorium X. dederat, quasque iterum proferimus, cum aliquantum ab impressis differant. Subiungimus harum litterarum versionem latinam coaevam manu propria imperatoris cinnabari subscriptam ac bulla aurea munitam, omisimus tamen versionem latinam coaevam litterarum imperatoris Andronici, cum ea omnino cum vulgatis concordet. Raynaldus ad annum 1277 nro 32.

Lubet Andronici litteris addere professionem fidei, quam celeberrimus Ioannes Beccus, patriarcha Constantinopolitanus, una cum Synodo episcoporum sui patriarchatus de unione inter utramque ecclesiam restauranda anno 1277 emisit, atque ad Ioannem XXI. direxit, propterea quod ea, ni fallimur, graece nondum edita est. Damus eam ex originali membraneo manu propria Becci cinnabari subscripto.

Octavum diploma continet solemnem tractatum, quem Ioannes Palaeologus, qui varia satis fortuna Graecorum imperium ab anno 1341 usque ad annum 1391 rexit, cum Summo Pontifice Innocentio VI. de unione inter utramque ecclesiam firmanda ac de foedere inter ipsum et Pontificem ad debellandos Turcas feriendo anno 1355 iniit. Extat huius tractatus originale graecum cum versione latina coaeva ex adverso manu propria imperatoris cinnabari subscriptum ac bulla aurea quondam munitum, quae nunc deest. Haud e re esse videtur versionem latinam huius tractatus denuo proferre, quamquam eam Raynaldus anna-

libus suis ad annum 1356 inseruit, quem de hoc negotio ample disserentem consulas.

Idem imperator, ut omnibus notum, anno 1369 Romam quodammodo profugus coram Summo Pontifice Urbano V., qui non ita pridem Avenione ad limina apostolorum redierat, publicam professionem fidei emisit, cuius utique extat publicum instrumentum originale membraneum graeco ac latino sermone exaratum manu propria imperatoris cinnabari subscriptum, cum bulla aurea, quae adhuc ex eo pendet. Clarissimus Leo Allatius id in utroque idiomate evulgavit. Raynaldus eius versionem latinam ad annum 1369 nro 2 exhibet, quare diploma hocce omissum fecimus.

Undecimum diploma continet facultates, quas Ioannes Palaeologus, qui patri suo in imperio anno 1425 succedens ad annum usque 1448 regnavit, oratoribus suis ad concilium Basileense missis dedit, ut ibi nomine suo gravissimum negotium unionis utriusque ecclesiae tractarent. Damus eas ex originali membraneo graeco latinoque sermone exarato, ab imperatore cinnabari subscripto bullaque sua aurea instructo, quae adhuc ex eo pendet. Versionem latinam huius diplomatis Raynaldus exhibet ad annum 1433 nro 28.

Moleste haud quisquam ferat, quod hic libellos supplices proferimus, quos Chimarenses in Epiro et Mainotae in Albania annis 1581 et 1582 ad Summum Pontificem Gregorium XIII. dederunt, quibusque eum efflagitant, ut ipsos contra Turcas et molestias schismaticorum graecorum adiuvare velit. Extant eiusdem Pontificis responsa amantissima ad Chimarenses, quae in continuatione nostra Card. Baronii Annalium evulgavimus ad 1582 nro 20. Tom. III. pag. 335 Romae 1856.

Libelli isti luculentum testimonium exhibent incredibilis fere corruptelae, quae id temporis in Graecorum idioma irrepserat.

Restat tandem, ut viro praeclaro Iosepho Müller, in universitate Taurinensi litterarum graecarum professori, grates publice referamus, qui dum Romae ante aliquot annos studiorum causa moratur, nos variis tum laboribus distentos partim in exscribendis hisce monumentis, partim in reducendis eis ad fidem originalium perhumaniter adiuvare voluit. Socium opellae nostrae qualiscunque adsci-

vimus Franciscum Miklosich, intima amicitia nobiscum iam a multo tempore coniunctum, quocum, quo editio horum monumentorum accuratior et ornatior, nobis absentibus, curis eius credita evaderet, cum aestate anni elapsi Vindobonae commoraremur, hanc rem tractavimus.

Augustinus Theiner.

I. (6632—1124) iunio ind. II.

Imperator Ioannes Comnenus probat papae Callisti II. consilium ecclesiarum uniendarum.

Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς πορφυρογέννητος, ἄναξ ὑψηλός, κραταιός, αὔγουστος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ Κομνηνός.

Εἰς τὸν ἁγιώτατον πάπαν.

† Τὸ παρὰ τῆς σῆς μακαριότητος, ἁγιώτατε πάπα, διὰ τῆς ἀποσταλείσης τῇ βασιλείᾳ μου τιμιωτάτης γραφῆς σου περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἑνώσεως δηλωθὲν τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ καθέστηκε σύνδρομον καὶ τῆς ἐμβριθείας καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἱερᾶς σου φρονήσεως ὄντως ἐπάξιον· τί γὰρ ἄλλο τῆς ἀληθοῦς τῆς ἐκκλησίας ἑνώσεως προσήκει τοὺς χριστιανοὺς ὑμᾶς προτιμᾶν; ἢ τίνι πλέον ἑτέρῳ πράγματι θεραπεύειν τὸν τῆς εἰρήνης δοτῆρα Χριστόν, ὅς καὶ μέχρι τῆς ἡμετέρας ἐσχατιᾶς ἑαυτὸν φιλανθρώπως ἐκένωσεν, ἵνα καταλλάξῃ τὰ διεστῶτα καὶ τὴν ἐκπεσοῦσαν τῆς μακαρίας διαγωγῆς τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐπαναγάγῃ πρὸς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ ταύτην προσαγάγῃ θεῷ; τοῦτο τὸ τῆς εἰρήνης χρῆμα καὶ θεῷ προσφιλὲς καὶ ἀνθρώποις ταῖς θείαις ἐντολαῖς ἑπομένοις ἀξιοζήλωτον· εἰ δὲ καὶ ἡ σὴ μακαριότης ὅλον τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως καὶ πάλαι καὶ νῦν κατεβάλετο, κατάλληλον τοῦτο πάντως αὐτῇ· τὸ μὲν γὰρ μίαν εἶναι τὴν ἐκκλησίαν, ἣν ὁ σωτὴρ τῷ οἰκείῳ ἐξηγοράσατο αἵματι, οὐδενὶ τῶν τὰ τῆς θείας γραφῆς μεμυημένων ὅλως ἠγνόηται· τὸ δὲ πολλάκις σπουδάζειν τὸν

τῆς πονηρίας γεννήτορα καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας τῷ ἐκείνου θελήματι τὴν τοιαύτην τῆς ἐκκλησίας ὁμόνοιαν διαιρεῖν καὶ τὴν ταύτης ἀδιάλυτον ἕνωσιν πονηροῖς ἐπινοήμασι διαλύειν, καὶ τοῦτο πάντως ἀκόλουθον τοῖς τοῦ πονηροῦ μηχανήμασιν· ἀλλ' ἡ τοῦ σωτῆρος ἀήττητος δύναμις ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως διὰ τῶν ἀποστόλων ταύτην οἰκοδομήσασα καὶ πάλιν καὶ πολλάκις τὰς τοῦ πονηροῦ μεθοδείας διαλῦσαι δεδύνηται, καὶ τοὺς ἐπιχειροῦντας τὸν θεῖον ἐκείνου χιτῶνα διαρρηγνύειν εἰκότως συντρίψει καὶ ἀφανίσει τὰ τούτων βουλεύματα. τοῦτο τὸ τῆς σῆς ἁγιότητος ἐπαινετὸν καὶ θεῖον ὄντως σπούδασμά τε καὶ βούλευμα καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀποδεχομένη καὶ σεβάσματος ἄξιον κρίνουσα πρὸς τὴν παροῦσαν ἀπεῖδε γραφήν· παρεδήλωσε μὲν γὰρ τὸν περὶ τούτου σκοπὸν καὶ τοῖς τιμιωτάτοις ἀνδράσι τῆς σῆς ἁγιότητος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς παρούσης γραφῆς διασημαίνει τὸ πρᾶγμα τῇ σῇ θειότητι, τὸν δὲ τρόπον τῆς ἀποδοχῆς σαφέστερον ἐπιγνῴς διὰ τοῦ ἀποσταλέντος αὐτόθι μεγαλεπιφανεστάτου καὶ πιστοτάτου ἀνθρώπου τῆς ἡμετέρας εὐσεβοῦς γαληνότητος. τὸ τῆς μέχρι τοῦ νῦν βραδυτῆτος τοῦ ἀντιγράμματος αἴτιον πολλαχόθεν ἐπιγνωσθὲν τῇ πανιέρῳ συνέσει τῆς σῆς εὐκλεεστάτης μακαριότητος, ὡς τοῦ ἡμετέρου κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐχθρῶν μακρυσμοῦ καταδήλου γεγονότος καὶ αὐτοῖς τοῖς χριστιανικωτάτοις Λατίνοις τοῖς ἐκεῖσε, βραχέων ῥημάτων δηλωτικῶν ἐκ τῆς βασιλείας ἡμῶν δεηθήσεται. ἐρρώσθω ἐν κυρίῳ ἡ σὴ ἁγιότης, καὶ τῆς ἡμετέρας ὑπερευχέσθω ζωῆς. ἀπεστάλησαν τῇ ἁγιωσύνῃ σου ἐξάμιτα μεγαλόγραμμα μεγάλα δώδεκα, κοινὰ ἐξάμιτα μεγάλα δώδεκα, κατασφίκτουρα κοινὰ εἰκοσιτέσσαρα, ἐσωφόρια κοινὰ μεγάλα τέσσαρα καὶ τέσσαρα κοντάσημα δύο, τὸ ἓν ὀξὺ καὶ τὸ ἕτερον κοινὸν καὶ διρρόδινα τέσσαρα.

† Μηνὶ ἰουνίῳ ἰνδ. β' †.

---

† Ἀπελύθη μηνὶ ἰουνίῳ ἰνδ. β' ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως †.

† Quod a tua beatitudine, sanctissime papa, per missam imperio meo preciosissimam scripturam tuam declaratum est, rerum ueritati constitit concurrens et gravitate et magnitudine tuę sacrę prudentię uere predignum. Quid enim aliud uera ecclesię unitate conuenit nos

christianos maioris precii facere uel qua plus alia re seruire pacis datori Christo, qui usque ad nostram infirmitatem pie se ipsum exinaniuit, ut reconciliaret distantia lapsamque de beata conuersatione hominum naturam reduceret ad propriam dignitatem et supercęlesti eam adduceret deo? Hę pacis diuitię et deo dilecte et hominibus diuinis mandatis obsequentibus digne zelande. Si uero et tua beatitudo totam suam intentionem pro huiusmodi unitate et pridem et nunc stabiliuit, conueniens omnino ei. Vnam enim esse ecclesiam, quam saluator sanguine proprio redemit, nulli eorum, qui diuinam scripturam docti sunt, omnino ignotum est. Sepe uero satagere malignitatis genitorem et ministrantes illius uoluntati huiusmodi ecclesię concordiam separare et ipsius indissolubilem unitatem malignis excogitationibus dissoluere, et hoc omnino consequens est maligni machinationibus. Verum saluatoris inuicta uirtus, que in petra fidei per apostolos hanc edificauit, et rursus et sepius maligni argumenta dissoluere potuit, et conantes diuinam illam tunicam discerpere conuenienter conteret atque destruet horum consilia. Hoc tue sanctitatis laudabile diuinumque uere studium atque consilium imperium quoque nostrum gratum habens et ueneratione dignum iudicans ad presentem respexit scripturam. Declarauit quidem enim super hoc intentionem suam et preciosissimis uiris tuę sanctitatis. Sed et per presentes scripturas significat rem tuę diuinitati. Modum uero acceptionis certius agnosces per missum illuc illustrissimum et fidelissimum hominem nostrę pię mansuetudinis. Nunc usque tarditatis rescripti causa nota sacerrimę prudentię tuę famosissimę beatitudinis ceu nostra dilatione contra eos, qui in oriente sunt, inimicos manifesta facta est etiam christianissimis latinis, qui ibi sunt, breuibus uerbis declaratoriis imperio nostro indigebit. Ualeat in domino tua sanctitas, et pro nostra oret uita. Missa sunt sanctitati tue examita megalogramma magna duodecim, communia magna examita duodecim, katasphictura communia XXIIII, esophoria communia magna IIII, tessarakonta duo, unum oxy et alterum κοινόν, et dirrodina tessara. *)

---

*) *Haec epistola et sequentes duae scriptae sunt in membrana violacea litteris aureis maioribus. Versio latina sequitur textum graecum.*

II. (6634—1126) aprili ind. IV.

Imperator Ioannes Comnenus ad papam Honorium II. de unione ecclesiarum.

Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς πορφυρογέννητος, ἄναξ ὑψηλὸς, κραταιὸς, αὔγουστος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός. Ioannes in Christo deo fidelis rex porfyrogenitus, sublimis, celsus, fortis, augustus et imperator Romanorum.

Εἰς τὸν ἁγιώτατον πάπαν. Ad sanctissimum papam.

† Δύο ταῦτα διῃρημένα πράγματα περὶ πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς πολιτείαν ὁ λόγος ἐγνώρισεν, ὦ σεβασμιώτατε ἄνθρωπε καὶ τῷ θεῷ οἰκειότατε, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἡ πνευματικὴ ἐξουσία ἐστὶν, ἥτις ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ πρώτου τῆς οἰκουμένης ἀρχιερέως, τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως Χριστοῦ, τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ἐδόθη δῶρον ἐξαίρετον, δι' οὗ καὶ τὸν δεσμὸν καὶ τὴν λύσιν τῶν πεπραγμένων τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις οἱ ὑπηρέται τοῦ λόγου κατ' ἐξουσίαν ἐνήργουν ἀκολούθως τῷ θείῳ βουλήματι· τὸ δ' ἕτερον ἡ κοσμικὴ καὶ σωματικὴ ἐξουσία ἐστὶ νόμῳ θείῳ καὶ διατάγματι τὸ κῦρος ἔχουσα καὶ αὐτὴ, καθ' ὃν λόγον καὶ ὁ τῶν ὅλων δεσπότης ἀποδοθῆναι τὰ καίσαρος ἐπέτρεψε καίσαρι. ταῦτα τὰ δύο συνεκτικὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ζωῆς πράγματα διῃρημένα μὲν εἰσὶ καὶ διάφορα, καθὼς εἴρηται, ἑνούμενα δὲ καὶ συναρμοζόμενα λυσιτελέστερα γίνεται, θατέρου τῷ ἑτέρῳ προσβοηθοῦντος καὶ ἀναπληροῦντος ἑκατέρου τὸ τοῦ ἑτέρου ὑστέρημα. ἐντεῦθεν τινὲς καὶ τὸ ἐν εὐαγγελίῳ παρὰ τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν μαθητῶν περὶ τῶν δύο μαχαιρῶν εἰρημένον, ἃς ἱκανὰς τυγχάνειν ἀντέφη ὁ σωτὴρ, πρὸς τὰς δύο ταύτας ἀρχὰς ἐξελάβοντο, ἅτε τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων δεομένων ὁμοίως ἀμφοῖν τῶν ἐξουσιῶν. ὅσῳ τοίνυν διὰ τῆς ἑνώσεως ἀμφοτέρων μέγα τι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἀγαθὸν ὁ λόγος συνάγει πληρούμενον, τοσούτῳ καὶ τὸ διαιρεῖσθαι ταυτὶ τὰ συστατικὰ τῆς ἡμετέρας ζωῆς μέγα τι κακὸν ἀποτελεῖ καὶ ὀλέθριον. ἡ δὲ σὴ μακαριότης ὀρθῶς ἐπιστατοῦσα τοῖς πράγμασι εἰκότως σπουδάζει συνάπτειν ἑκάτερα, καθὼς τοῦτο

καὶ διὰ τῶν φρονιμωτάτων ἀποκρισιαρίων τῆς σῆς ἁγιότητος καθαρῶς ἐγνωρίσαμεν, οἷς τὴν ἐξουσίαν τῶν περὶ τῆς μέσων ἡμῶν γνησιωτάτης ἑνώσεως συμφωνιῶν ἐλευθέρως ἀνέθετο καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἐπαινουμένης ἀρχῆς τὸ πᾶν συνεπλήρωσεν. ἐπεὶ γοῦν καὶ ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια κατ' ἴχνος ἑπομένη τῇ σῇ ἁγιότητι τὰ παρ' ἑαυτῆς συνεισήνεγκεν εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ τοιούτου σωτηρίου σπουδάσματος, καθὼς καὶ διὰ τῶν σῶν φρονιμωτάτων μαθήσῃ πρέσβεων καὶ διὰ τῶν σὺν αὐτοῖς ἀποσταλέντων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκ τοῦ κράτους ἡμῶν, λείπεται ἄρα καὶ τὸ τὴν σὴν ὑψηλοτάτην μακαριότητα τὴν καταρξαμένην τοῦ τοιούτου ἐπιχειρήματος καὶ τὸ ἐπισφράγισμα θέσθαι τῇ ἐνάρξει κατάλληλον. εἰ δὲ καὶ σωματικῶς ἡμᾶς ἑνωθῆναι καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἕνωσιν ὡς δυνατὸν συμπονῆσαι καὶ ἀποτελέσαι ταύτην ὁ τῆς εἰρήνης βραβευτὴς εὐδοκήσειεν, εἴη ἂν καὶ τοῦτο τῆς θείας φιλανθρωπίας μέγιστον εὐεργέτημα. ἐρρώσθω κατὰ ψυχήν τε καὶ σῶμα ἡ σὴ τιμιότης, καὶ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὑπερευχέσθω θερμότερον. † Μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδ. δ' †.

---

† Ἀπελύθη ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδ. δ' †.

† Duas istas diuisas res circa omnem nostram conuersationem ratio nouit, o uenerabilissime homo deoque familiarissime. Et hęc quidem earum spiritualis potestas est, quę a magno et primo mundi pontifice, pacifico rege Christo, sacris eius discipulis et apostolis data est donum precipuum, per quod et uinculum et solutionem gestorum omnibus hominibus ministri sermonis secundum potestatem operabantur consequenter diuinę uoluntati. Altera uero mundana corporalisque potestas lege diuina ac dispositione auctoritatem habens etiam ipsa, secundum quam rationem et omnium dominus reddi, quę sunt cęsaris, iussit cęsari. Hę duę copulatiuę nostrę uitę res divise quidem sunt ac diuersę, sicut predictum est, unitę uero atque connexę commodiores fiunt, altero alterum adiuuante et supplente utroque alterius defectum. Hinc quidam et quod in euangelio a summo discipulorum de duobus gladiis dictum est, quos satis esse dixit saluator, ad hos duos principatus assumpsere, quasi nostris rebus indigentibus pariter ambabus potestatibus. Quanto ergo per unionem ambarum magnum quid

ad humanam uitam bonum ratio collegit compleri, tanto etiam diuidi hec constitutoria nostrę vitę magnum quid malum perficit ac perniciosum. Tua uero beatitudo recte prestans rebus, competenter satage copulare utraque, uelut hoc etiam per prudentissimos legatos tue sanctitatis pure cognouimus, quibus potestatem de inter nos familiarissimę unionis conuenientiis libere tradidit et per huiusmodi laudabile principium omne compleuit. Quia igitur et nostra pietas e uestigio sequens tuam sanctitatem sua subintulit ad expletionem huiusmodi salutaris studii, sicut etiam per tuos prudentissimos disces legatos et per cum eis missos illustres uiros ex imperio nostro, restat utique tuam quoque precelsam beatitudinem, quę cępit huiusmodi cęptum, finem quoque ponere cęptui competentem. Si uero corporaliter quoque nos uniri et ad ecclesiarum unitionem, sicut possibile est, collaborare ac perficere hanc pacis largitor uelit, sit hoc quoque diuinę pietatis maximum beneficium. Valeat secundum animam simul et corpus tua preciositas, et pro nostra pietate feruentius oret. † Missa ab a deo custodita ciuitate mense aprili quartę indictionis. † Μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδ. δʹ †.

III. (6654—1146). augusto ind. IX.

Imperator Manuel Comnenus papae Eugenio III. pollicetur, se auxiliaturum esse Ludovico VII., Franciae regi, profecto in Terram Sanctam.

Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς πορφυρογέννητος, ἄναξ ὑψηλὸς, κραταιὸς, αὔγουστος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός. Manuel in Christo Deo fidelis Rex Porphyrogennitos, altus, sublimis, fortis, augustus Imperator Romanorum ὁ Κομνηνός.

† Πρὸς τὸν ἁγιώτατον πάπαν. Ad sanctissimum papam.

† Ἁγιώτατε πάπα· τὸ μετὰ τῶν φρονιμωτάτων ἀποκρισιαρίων τοῦ πανευγενεστάτου ῥηγὸς Φραγγίας σταλὲν τῇ βασιλείᾳ μου γράμμα τῆς σῆς ἁγιότητος διεκομίσθη καὶ ὑπανεγνώσθη αὐτῇ, ὅπερ ἐδήλωσε περὶ τοῦ ῥηθέντος πανευγενεστάτου ῥηγὸς Φραγγίας, ὅτι ἐκίνησε μετὰ

καὶ ἑτέρων ἐνδόξων οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ δι᾽ ἐκδίκησιν τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τὸ κατασχεθῆναι τὴν Ἔδεσσαν παρὰ τῶν ἀθέων ἐχθρῶν τοῦ θεοῦ· ἀναμαθοῦσα οὖν ἡ βασιλεία μου τὴν τοιαύτην συγκίνησιν μεγάλως αὐτὴν ἀπεδέξατο ὡς εἰς ὠφέλειαν τῶν χριστιανῶν γενησομένην καὶ κατάπτωσιν καὶ ἀφανισμὸν τῶν ἀθέων ἐχθρῶν τοῦ θεοῦ, καὶ ἑτοίμη ἐστὶ καὶ ἡ βασιλεία μου εἰς τὸ ἀποδέξασθαι τούτους καλῶς καὶ πόρους αὐτοῖς εὐτρεπίσαι καὶ πανηγύρια· πλὴν θέλει καὶ ἡ βασιλεία μου, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι τὰ εἰς τιμὴν ταύτης ποιήσωσι, καθὼς ἐποίησαν καὶ οἱ προδιελθόντες Φράγγοι εἰς τὸν ἐν βασιλεῦσι ἀοίδιμον πάππον τῆς βασιλείας μου. ἀγωνισθήτω οὖν πρὸς τοῦτο καὶ ἡ ἁγιωσύνη σου, ὡς ὅλη θεοῦ χάριτι χρηματίζουσα τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ· ἡ δὲ βασιλεία μου σφόδρα ἐθαύμαζε, πῶς μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἀπέστειλεν ἀποκρισιαρίους πρὸς αὐτὴν ἡ ἁγιωσύνη σου, καὶ περὶ τῶν θεοπαρόχων αὐτῆς ὑγιῶν τῇ βασιλείᾳ μου [οὐκ] ἔγραφεν· μεγάλην γὰρ πρὸς αὐτὴν ἡ βασιλεία μου πίστιν καὶ διάθεσιν κέκτηται διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτῇ τῶν ἀρετῶν κοσμιότητα. ἡ δὲ ἁγία εὐχὴ τῆς ἁγιωσύνης σου χαρισθείη τῇ βασιλείᾳ μου. ἔρρωσο, ἁγιώτατε πάπα. † Μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδ. θ′ †.

---

† Ἀπελύθη ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου μεγάλης πόλεως μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδ. θ′ †.

† Sanctissime papa. Cum prudentissimis apocrisiariis nobilissimi regis Francię missa imperio meo littera tuę sanctitatis delata est atque sublecta ei, quę declarabat de predicto prenobilissimo rege Francię, quia mouit cum aliis quoque nobilibus non paucis uiris in uiam dei propter ultionem sanctarum ecclesiarum et quia detinetur Edessa ab impiis inimicis dei. Cum didicisset ergo imperium meum huiusmodi motionem, maxime eam gratam habuit uelut in utilitatem christianorum futuram et ruinam et disparitionem inimicorum dei, pręstoque est imperium meum ad omnes bene recipiendum et transitus eis et panegyria, id est uenalium copiam, preparare. Uerumtamen uult et imperium meum, ut ipsi, quę sunt ad honorem ipsius, faciant, sicut fecerunt et prius egressi Franci ad in imperatoribus memorabilem auum imperii mei. Certet igitur ad hoc et tua sanctitas, sicut quę

tota est dei gratia dei uoluntatis. Imperium uero meum ualde mirabatur, quomodo nunc usque non misit apocrisiarios ad ipsum tua sanctitas, et de concessis a deo sibi salutibus non scripsit imperio meo. Magnam enim ad eam fidem et affectionem possidet propter florentem in ea uirtutum ornatum. Sancta uero oratio tue sanctitatis donetur imperio meo. Ἔρρωσο id est vale, agiotate id est sanctissime papa. Missa est ab a deo custodita ciuitate mense augusto indictione nona †.

IV. 6785 (1277) aprili ind. V.

Imperator Michaël Palaeologus litteris datis ad papam Ioannem XXI. fidem orthodoxam profitetur ad normam ecclesiae romanae.

Sancti spiritus nobis adsit gratia. amen.

† Sanctissimo et beatissimo primo et summo pontifici, apostolice sedis et uniuersali pape ac communi omnium christianorum patri et reuerentissimo patri imperij nostri, domino Gregorio, Michaël in Christo deo fidelis imperator et moderator Romeorum, Ducas Angelus Comninus Paleologus, spiritualis filius magne sanctitatis uestre, conuenientem honorem et reuerenciam cum sincera et pura affeccione et orationum postulacionêm. Quoniam missi sunt a magnitudine vestra ad imperium nostrum nuncij deo placentis ordinis minorum, uidelicet frater Ieronimus de Esculo, frater Raimundus Beringarius, frater Bonagracia de Sancto Iohanne in Perseceto et frater Bonauentura de Mugello, et optulerunt litteras uestre magne sanctitatis, in quibus cum alijs et de professione fidei, quam docet et predicat et confitetur sancta ecclesia romana, continebat, et oportebat in hiis magis responsionem nos conuenienter facere, ecce hoc facit imperium nostrum. Habet autem professio fidei in diccionibus taliter. Credimus sanctam trinitatem, patrem et filium et spiritum sanctum, vnum deum omnipotentem totamque in trinitate deitatem coëssentialem et consubstantialem, coëternum et coomnipotentem, unius uoluntatis, potestatis et maiestatis, creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, que sunt in celo et in terra uisibilia et inuisibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singulam quamque in sancta trinitate perso-

nam unum uerum deum plenum et perfectum. Credimus ipsum filium dei, verbum dei eternaliter natum de patre, consubstantialem, coomnipotentem et equalem per omnia patri in diuinitate, temporaliter natum de spiritu sancto et Maria semper virgine cum anima rationali, duas habentem natiuitates, unam ex patre eternam, alteram ex matre temporalem, deum uerum et hominem uerum proprium in utraque natura atque perfectum, non adoptiuum neque fantasmaticum *), set unum et unicum filium dei in duabus et ex duabus, diuina scilicet et humana, naturis, set in unius persone singularitate inpassibilem et inmortalem diuinitate, set in humanitate pro nobis et pro salute nostra passum uera carnis passione, mortuum et sepultum, et descendisse ad inferos ac tertia die resurrexisse a mortuis uera carnis resurreccione, die quadragesimo post resurreccionem cum carne, qua resurrexit, et anima ascendisse in celum et sedere ad dexteram patris, inde uenturum iudicare uiuos et mortuos et redditurum unicuique secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala. Credimus eciam spiritum sanctum plenum et perfectum uerumque deum ex patre et filio procedentem coëqualem, coëssencialem et coomnipotentem et coëternum per omnia patri et filio. Credimus hanc sanctam trinitatem non tres deos, set unum deum omnipotentem, eternum, inuisibilem et incommutabilem. Credimus sanctam catholicam et apostolicam unam esse ecclesiam ueram, in qua unum datur baptisma et uera omnium remissio peccatorum. Credimus eciam ueram resurreccionem eiusdem carnis, quam nunc gestamus, et uitam eternam. Credimus eciam noui et ueteris testamenti, legis ac prophetarum et apostolorum unum esse auctorem deum ac dominum omnipotentem. Hec est uera fides catholica, et hanc super dictis articulis tenet et predicat sacrosancta romana ecclesia. Set et propter diuersos errores a quibusdam ex ignorancia et ab alijs ex malicia introductos dicit et predicat eos, qui post baptismum in peccata labuntur, non rebaptizandos, set per ueram penitenciam suorum posse consequi ueniam peccatorum. Quod si uere penitentes in caritate decesserint, antequam dignis penitencie fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas penis purgatorijs, hoc est catharterij, quem-

*) Reliqua tria exemplaria ex correctione fantasticum.

admodum frater Iohannes nobis notificauit, post mortem purgari, et ad penas huiusmodi releuandas prodesse eis fidelium uiuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, oraciones et elemosinas et alia pietatis officia, que a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt secundum ecclesie instituta. Illorum igitur animas, qui post sacrum baptisma susceptum nullam omnino maculam incurrerunt, illas etiam, que post contractam peccati maculam uel in suis manentes corporibus uel eisdem exute, prout superius dictum est, sunt purgate, in celum mox recipi, illorum autem animas, qui in mortali peccato uel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, penis tamen disparibus puniendas eadem sancta romana ecclesia credit et predicat et firmiter asseuerat et quod nichilominus in die iudicij omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis proprijs racionem. Tenet eciam et docet eadem romana ecclesia, septem esse ecclesiastica sacramenta, vnum uidelicet baptisma, de quo dictum est supra. Aliud est sacramentum confirmacionis, quod per manus imposicionem episcopi conferunt chrismando renatos. Aliud est penitentie, aliud est eucharistia, aliud est sacramentum ordinis, aliud est matrimonij, aliud est extrema unccio, que secundum doctrinam beati Iacobi infirmantibus exhibetur. Sacramentum eucharistie ex azimo conficit eadem romana ecclesia, tenens et docens, quod in ipso sacramento panis uere transsubstantiatur in corpus et uinum in sanguinem domini nostri Iehesu Christi. De matrimonio uero tenet, quod nec vnus vir simul plures vxores, nec vna mulier simul habere permittitur plures viros, soluta uero lege matrimonij per mortem alterutrius coniugum secundas et tercias et deinde nupcias successiue licitas esse dicit, si impedimentum canonicum ex causa alia non obsistat. Ipsa quoque sacrosancta romana ecclesia summum et plenum primatum et principatum super vniuersam catholicam ecclesiam obtinens, quem se ab ipso domino in beato Petro, apostolorum principe seu uertice, cuius romanus pontifex est successor, cum potestatis plenitudine ueraciter recepisse ac humiliter recognoscit, et sicut pre ceteris tenetur fidei ueritatem defendere, sic et si que de fide suborte fuerint questiones, suo debent iudicio diffinirj, ad quam potest grauatus quilibet in negocijs ad forum ecclesiasticum pertinentibus appellare, set et in omnibus causis ad examen ecclesia-

sticum spectantibus ad ipsius potest recurri iudicium, et eidem omnes ecclesie sunt subiecte, ipsarumque prelati obedienciam et reuerenciam sibi debent, apud quam sic plenitudo potestatis consistit, quod ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit, quarum multas et patriarchales precipue diuersis priuilegijs eadem romana ecclesia honorauit, sua tamen prerogatiua tam in generalibus concilijs, quam in quibuscumque alijs semper salua. Superius scriptam fidei ueritatem, prout plene lecta est et fideliter exposita, ueram, sanctam, catholicam et orthodoxam fidem esse ipsam cognoscimus et acceptamus et ore et corde confitemur, quod ipsam uere tenet et fideliter docet et predicat sacrosancta romana ecclesia, et inuiolabiliter obseruare ipsam professionem et in ipsa omni tempore perseuerare et nullo umquam tempore ab ipsa recedere quoquomodo aut deuiare seu discordare promittimus. Primatum quoque eiusdem sancte romane ecclesie, sicut in premisso tenore continetur, ad ipsius sancte ecclesie obedienciam spontanej uenientes confitemur et recognoscimus et acceptamus et sponte suscipimus, confitentes uero hec et approbantes et acceptantes et promittentes obseruare, ut superius dictum est. Rogamus magnitudinem uestram, ut nostra ecclesia dicat sanctum symbolum, prout dicebat hoc ante sysma et usque ad hodiernum diem, et permaneamus in nostris ritibus, quibus utebamur et ante sysma, qui ritus non sunt contra prescriptam fidem, nec contra diuina mandata, nec contra uetus et nouum testamentum, nec contra doctrinam sanctorum generalium conciliorum et sanctorum patrum acceptorum per sacra concilia, que celebrata sunt spirituali dominacione ecclesie romane. Hoc igitur non graue est uestre sanctitati, et non inconsuetum et nobis nunc difficile propter populi immensam multitudinem. Commisimus super hijs presentibus nuncijs nostris, ut dicta per presentes litteras nostras confiteantur et affirment uice imperij nostri coram magna sanctitate uestra. Presens igitur scriptum de nostra recognicione, suscepcione, acceptacione et professione propria manu nostra dei (gracia) imperiali subscripcione signauimus et sigillum nostre potencie inferius duximus apponendum. Hec quidem perfecta fuerunt tunc; quoniam uero cognatus imperij nostri, magnus logotheta, dominus Georgius Acropolita, ad affirmacionem suprascriptorum ex mandato imperij nostri iurauit in presencia beate memorie illius vniuersalis

pape domini Gregorij decimj et tunc congregati apud Lugdunum sacrosancti concilij, que de uerbo ad uerbum sic se habent: Ego Georgius Acropolita et magnus logotheta, nuncius domini nostri imperatoris Grecorum, Michaëlis Duca Angeli Comninj Paleologi, habens ab eodem sufficiens ad infrascripta mandatum, omne sysma prorsus abiuro, et subscriptam fidei ueritatem, prout plene lecta est et fideliter exposita, in nomine dicti domini mei ueram, sanctam, catholicam et orthodoxam fidem esse cognosco, eam accepto et corde et ore profiteor, ipsamque, prout eam ueraciter tenet, fideliter docet et predicat sacrosancta romana ecclesia, ipsam inuiolabiliter seruaturum nec ab ea ullo unquam tempore recessurum vel quoquomodo deuiaturum uel discrepaturum promitto, primatum quoque ipsius sacrosancte romane ecclesie, prout in premissa serie continetur, ad ipsius ecclesie obedienciam nomine ipsius et meo spontaneus ueniens pro ipso et pro me fateor, recognosco, accepto ac sponte suscipio, et ipsum omnia premissa tam circa fidei ueritatem, quam circa eiusdem ecclesie romane primatum et ipsorum recognicionem, acceptacionem, suscepcionem, observanciam ac perseueranciam seruaturum, prestito in animam ipsius et meam corporaliter iuramento, promitto et confirmo, sic ipsum et me deus adiuuet et hec sancta euangelia. Cum sic de uerbo ad uerbum continens iuramentum iurauerit dictus magnus logotheta in presencia dicti illius sanctissimi et beatissimi vniuersalis pape domini Gregorij decimi et dicti apud Lugdunum sacrosancti concilij et nunc sanctissimus et beatissimus vniuersalis papa et venerabilis pater nostri imperij dominus Iohannes vicesimus primus pecijt per venerabiles nuncios suos, videlicet Iacobum Ferentinum episcopum et Gaufridum, episcopum Taurinum, et fratres, hoc est Raynonum, priorem conuentus Uiterbensis, et Saluum, lectorem Lucanum, fratres ordinis predicatorum, ut affirmet, ratificet per corporale sacramentum imperium nostrum ea, que dictus magnus logotheta iurauit, ut sepius dictum est, imperium nostrum perficiens peticionem sanctissimi vniuersalis pape et uenerabilis patris imperij nostri, domini Iohannis vicesimi primi, consequenter suprascriptis iurat sic: Ego Michaël, in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romeorum, Ducas Angelus Comninus Paleologus, omne sysma prorsus abiuro, et suprascriptam fidei ueritatem, prout plene

lecta est et fideliter exposita, ueram, sanctam, catholicam et orthodoxam fidem esse cognosco, eam accepto et corde et ore profiteor, ipsamque, prout eam ueraciter tenet, fideliter docet et predicat sacrosancta romana ecclesia, me inuiolabiliter seruaturum, nec ab ea ullo unquam tempore recessurum uel quoquomodo deuiaturum uel discrepaturum promitto, primatum quoque ipsius sacrosancte romane ecclesie, prout in premissa serie continetur, ad ipsius ecclesie obedienciam spontaneus ueniens fateor, recognosco, accepto ac sponte suscipio, et omnia promissa tam circa fidei ueritatem, quam circa eiusdem ecclesie primatum et ipsorum recognicionem, accepcionem, suscepcionem, obseruanciam ac perseueranciam seruaturum, prestito in anima mea corporaliter iuramento, et promitto et confirmo, predictum iuramentum predicti logothete nostri approbo et ratifico, sic me deus adiuuet et hec sancta dej euangelia. Hec autem omnia suprascripta facit imperium nostrum ad sanctissimum et beatissimum summum pontificem et venerabilem patrem nostri imperij, vniuersalem papam, dominum Iohannem vicesimum primum, et per ipsum ad omnes successores suos, roborans ipsa proprie manus dei gracia imperialem subscripcionem suam et per sigillum potencie sue mensis aprilis quinte indicionis sexto milleno septimo centeno octuagesimo quinto anno. Actum est hoc in vrbe nostra Constantinopoli in sacro nostro palacio Blachernarum.

† Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος †.

V.

In tabulario vaticano servatur etiam professio fidei, quam Michaël imperator misit ad papam Nicolaum tertium anno a M. C. 6788, mense septembri, ind. VIII., p. Ch. 1279. Diplomatis, bulla privati, verba haec sunt:

Sanctissimo et beatissimo primo et summo pontifici, apostolice sedis et vniuersali pape ac communi patri omnium christianorum, reue-

rentissimo patri imperij nostri, domino Nicolao pape tercio, Michael in Christo deo fidelis imperator et moderator Romeorum, Ducas Angelus Comninus Paleologus, et spiritualis filius magne sanctitatis uestre conuenientem honorem et reuerenciam cum sincera et pura affeccione et oracionum postulacionem. Quoniam missi sunt a magintudine uestra ad imperium nostrum nuncij deo placentis ordinis minorum, uidelicet uenerabiles et religiosi viri, frater Bartholomeus, Grossetanus Episcopus, et frater Bartholomeus de Senis, minister Syrie, frater Philippus, lector Perusinus, et frater Angelus, lector Urbeuetanus, qui ab imperio nostro pecierunt ex parte magne sanctitatis uestre multiplicacionem et renouacionem litterarum super fidei professione, primatus recognicione ac suscepcione et obediencie sponsione sacrosancte romane ecclesie, directarum olim a nobis per nuncios, qui ad presenciam apostolice sedis nouissime redierunt, scilicet uenerabiles et religiosos viros, fratrem Iacobum Ferentinatum, Gaufridum Taurinensem episcopos, Fratrem Raynonum, priorem conuentus Uiterbiensis, et Saluum, lectorem Lucanum, sacri ordinis predicatorum, uidelicet ut in nomine magne sanctitatis uestre ipsis litteras exponamus, dignum hoc perficere reputantes, ecce exponimus ipsam multiplicacionem dictarum litterarum in nomine eciam magnitudinis sanctitatis uestre illa recapitulantes et approbantes, que ad beate memorie sanctissimum papam dominum Gregorium decimum exposuimus et attribuimus per nostros nuncios, qui ad ipsius peruenerant sanctitatem, super quibus acceptati fuimus per ipsius beatitudinem et per inuentos ibidem reuerentissimos cardinales et per sacrum et diuinum concilium penes eum tunc apud Lugdunum congregatum. Habet autem professio fidei et consequenter tenor litterarum in dictionibus taliter: *sequitur professio fidei, quae in litteris praecedentibus, usque ad verba:* et dicti apud Lugdunum sacrosancti concilij. Et nunc sanctissimus et beatissimus vniuersalis papa, uenerabilis pater imperiij mei, dominus Nicolaus tercius, vniuersalis ecclesie summus pontifex, pecijt per uenerabiles nuncios suos, uidelicet reuerentissimos uiros, fratrem Bartholomeum, episcopum Grossetanum, et fratrem Bartholomeum, mynistrum Syrie, fratrem Philippum, lectorem Perusinum, et Angelum, lectorem Urbeuetanum, sacri ordinis fratrum minorum, ut renouet, multiplicet, affirmet et ratificet

per corporale iuramentum ea, que dictus magnus logotheta iurauit, ut superius dictum est, et nos ipsi alias eadem fecimus, corporali prestito iuramento, Imperium nostrum perficiens peticionem sanctissimi et vniuersalis pape uenerabilis imperij nostri domini, Nicolai pape tercij, consequenter suprascripta iurat sic: Ego Michaël in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romeorum, Ducas Angelus Comninus Paleologus, omne sysma prorsus abiuro etc., *ut in fine praecedentium litterarum usque ad verba:* et confirmo predictum iuramentum magni logothetae et meum, quod alias super hijs feci, approbo et ratifico, sic me deus adiuuet etc. Hec omnia suprascripta facit imperium meum ad sanctissimum et beatissimum summum pontificem et vniuersalem patrem imperij mei, uidelicet Nicolaum vniuersalem papam tercium, et per ipsum ad omnes successores suos, roborans ipsa per proprie manus dei gratia imperialem subscripcionem suam et per sigillum potencie sue mensis septembris indiccione octaua anno sexto milleno septimo centeno octuagesimo octauo. Actum est hoc in vrbe nostra Constantinopolitana in sacro nostro imperiali palacio Blakernarum feliciter amen.

† Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος †.

VI. 6785 (1277) aprili ind. V.

Imperator Andronicus Palaeologus litteris datis ad papam Ioannem XXI. fidem orthodoxam profitetur ad normam romanae ecclesiae.

† Ἐπεὶ ὁ ἅγιός μου αὐθέντης, ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τῆς βασιλείας μου, ἀπέστειλε πρὸς τὸν τῆς μακαρίας μνήμης ἁγιώτατον ἐκεῖνον οἰκουμενικὸν πάπαν, κῦριν Γρηγόριον τὸν δέκατον, γράμμα τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὑτωσὶ κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον· τῷ ἁγιωτάτῳ μακαριωτάτῳ, τῷ πρώτῳ καὶ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, τῷ οἰκουμενικῷ πάπᾳ καὶ κοινῷ πατρὶ πάντων τῶν χριστιανῶν καὶ σεβασμίῳ πατρὶ τῆς βασιλείας μου, κυρῷ Γρηγορίῳ, Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Κομνηνὸς Δούκας Ἄγγελος ὁ Παλαιολόγος καὶ γνήσιος υἱὸς τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης σου, τὴν ἀνήκουσαν τιμὴν καὶ αἰδῶ μετὰ εἰλικρινοῦς καὶ καθαρᾶς

διαθέσεως καὶ εὐχῶν αἴτησιν. ἐπεὶ ἀπεστάλησαν παρὰ τῆς σῆς μεγαλειότητος πρὸς τὴν βασιλείαν μου ἀποκρισιάριος τῆς θεαρέστου τάξεως τῶν μινόρων ὅ τε ἀδελφὸς Ἱερώνυμος Ντέσκουλο, ὁ ἀδελφὸς Μποναγράτζια Ντεσάντε Ἰωάννε ἰν Περσετζέτο καὶ ὁ ἀδελφὸς Μποναβεντούρας Ντεμουζέλο, καὶ διεκομίσαντο γράμμα τῆς σῆς μεγάλης ἁγιωσύνης, ἐν ᾧ σὺν ἄλλοις καὶ περὶ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, ἣν διδάσκει καὶ ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει ἡ ἁγία ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, διελαμβάνετο, καὶ ἔδει ἐν τούτοις μᾶλλον ἀπόκρισιν ἡμᾶς δεόντως ποιήσασθαι, ἰδοὺ τοῦτο ποιεῖ ἡ βασιλεία μου. ἔχει δὲ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως ἐπὶ λέξεως οὕτω· πιστεύομεν τὴν ἁγίαν τριάδα, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἕνα θεὸν παντοδύναμον, ὅλην τε ἐν τριάδι τὴν θεότητα ὁμοφυᾶ καὶ συναΐδιον καὶ συμπαντοδύναμον, ἑνὸς θελήματος, ἐξουσίας καὶ μεγαλειότητος, δημιουργὸν πάντων τῶν δημιουργημάτων, ἀφ' οὗ πάντα, ἐν ᾧ πάντα, δι' οὗ πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ὁρατὰ καὶ ἀόρατα, τὰ σωματικὰ καὶ πνευματικά· πιστεύομεν ἕκαστον ἐν τῇ τριάδι πρόσωπον ἕνα ἀληθινὸν θεὸν πλήρη καὶ τέλειον· πιστεύομεν αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀιδίως γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς, ὁμοούσιον, ὁμοπαντοδύναμον καὶ ἴσον κατὰ πάντα τῷ πατρὶ ἐν τῇ θεότητι, χρονικῶς γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου μετὰ ψυχῆς λογικῆς, δύο ἔχοντα γεννήσεις, μίαν ἐκ πατρὸς ἀΐδιον, ἄλλην ἐκ μητρὸς χρονικὴν, θεὸν ἀληθινὸν καὶ ἄνθρωπον ἀληθινὸν, ἴδιον ἐν ἑκάστῃ φύσει καὶ τέλειον, οὐχ υἱοθετὸν, οὐ φανταστικὸν, ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον υἱὸν θεοῦ ἐν δυσὶ καὶ ἐκ δύο, θείᾳ καὶ ἀνθρωπίνῃ, φύσεσιν ἑνὸς προσώπου ἑνότητι, ἀπαθῆ καὶ ἀθάνατον τῇ θεότητι, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας παθόντα ἀληθεῖ σαρκὸς πάθει, θανόντα καὶ ταφέντα καὶ κατελθόντα ἐν κατωτάτῳ καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν ἀληθεῖ σαρκὸς ἀναστάσει, μεθ' ἡμέρας τεσσαράκοντα μετὰ τὴν ἀνάστασιν σὺν τῇ σαρκὶ, ᾗ ἀνέστη, καὶ ψυχῇ ἀνελθόντα εἰς τὸν οὐρανὸν, καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδώσοντα ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, εἴτε ἀγαθὰ ἔσονται, εἴτε κακά· πιστεύομεν δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πλήρη καὶ τέλειον θεὸν, ἀληθῆ θεὸν ἐκ πατρὸς υἱοῦ τε ἐκπορευόμενον, ἴσον καὶ ὁμοούσιον καὶ συμπαντοδύναμον καὶ συναΐδιον κα-

τὰ πάντα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ· πιστεύομεν ταύτην τὴν ἁγίαν τριάδα οὐ τρεῖς θεούς, ἀλλ' ἕνα θεὸν παντοδύναμον, ἀίδιον, ἀόρατον, ἀναλλοίωτον· πιστεύομεν ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν μίαν εἶναι ἀληθινὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ἓν δίδοται ἅγιον βάπτισμα καὶ ἀληθὴς πασῶν ἄφεσις ἁμαρτιῶν· πιστεύομεν δὲ καὶ ἀληθῆ ἀνάστασιν τῆσδε τῆς σαρκός, ἣν νῦν φέρομεν, καὶ ζωὴν ἀίδιον· πιστεύομεν δὲ τῆς νέας καὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων ἕνα ἀρχηγὸν εἶναι θεὸν καὶ κύριον παντοδύναμον· αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς πίστις καὶ καθολική, καὶ ταύτην ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσι κεφαλαίοις κρατεῖ καὶ κηρύττει ἡ ἱερὰ καὶ ἁγία τῆς Ῥώμης ἐκκλησία· ἀλλὰ διά τινας διαφόρους πλάνας παρά τινων μὲν ἐξ ἀγνοίας, παρά τινων δὲ ἐκ κακίας εἰσαχθείσας λέγει καὶ κηρύττει τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα εἰς ἁμαρτίας ὀλισθαίνοντας μὴ ἀναβαπτίζεσθαι, ἀλλὰ δι' ἀληθοῦς μετανοίας τῶν ἰδίων δύνασθαι λαμβάνειν συμπάθειαν ἁμαρτιῶν, ἐὰν δὲ οἱ ἀληθῶς μετανοοῦντες ἐν ἀγάπῃ ἀποχωρήσωσι πρὸ τοῦ ἀξίοις καρποῖς μετανοίας περὶ τῶν πλημμεληθέντων τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι ἢ τῶν ἁμαρτηθέντων, τούτων τὰς ψυχὰς ποιναῖς πουργατορίου ἤτοι καθαρτηρίου, καθὼς ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης ἡμῖν διεσάφησε, μετὰ θάνατον καθαρίζεσθαι, πρὸς δὲ τὸ τὰς ποινὰς ταύτας ἀνακουφίζεσθαι ὠφελεῖ αὐτοὺς τῶν ζώντων πιστῶν ἡ συγκρότησις, λειτουργιῶν λέγω ἱεροτελεστίαι, προσευχαὶ καὶ ἐλεημοσύναι καὶ ἄλλα εὐσεβείας ἔργα τὰ παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἄλλων πιστῶν γίνεσθαι εἰθισμένα κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀποκατάστασιν· τούτων δὲ τὰς ψυχὰς τῶν μετὰ τὸ ἱερὸν βάπτισμα λαβεῖν εἰς μηδένα ἁμαρτίας μῶμον ἐπιδραμόντων κἀκείνας τὰς μετὰ τὸ ἐφελκύσαι ἁμαρτίας μῶμον, ἂν ἢ ἐν τοῖς οἰκείοις μένουσαι σώμασιν ἢ μετὰ τὴν τούτων ἀπέκδυσιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καθαρισθήσονται, εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτίκα παραδέχεσθαι, ἐκείνων δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἐν θανασίμῳ ἁμαρτίᾳ ἢ μετὰ μόνης τῆς προπατορικῆς ἀποχωρησάντων παραυτίκα εἰς τὸν ᾅδην καταβαίνειν, ποιναῖς ἀνίσοις τιμωρηθησομένας. ταῦτα ἡ ἁγία ἐκκλησία τῆς Ῥώμης πιστεύει καὶ στερρῶς βεβαιοῖ, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως πάντες ἄνθρωποι πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν ἰδίων σωμάτων φανήσονται, ἀποδώσοντες περὶ τῶν οἰκείων πράξεων λόγον. κρατεῖ δὲ καὶ διδάσκει αὕτη ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία ἑπτὰ εἶναι ἐκκλησιαστικὰ μυστήρια, ἓν λέγω τὸ βάπτισμα, περὶ οὗ εἴρηται

ἄνω, ἄλλο ἐστὶ μυστήριον βεβαιώσεως, ὃ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν οἱ ἐπίσκοποι φέρουσι, χρίοντες τοὺς ἀναγεννωμένους, ἄλλο ἐστὶν ἡ μετάνοια, ἄλλο ἐστὶν ἡ εὐχαριστία, ἄλλο μυστήριον τῆς ἱερατικῆς χειροτονίας, ἄλλο ἐστὶ τὸ τοῦ γάμου, ἄλλο τὸ ἔσχατον χρίσμα, ὃ κατὰ τὴν διδασκαλίαν [τοῦ ἁγίου Ἰακώβου] τοῖς ἀσθενέσιν ἀποδίδοται. τὸ ἱερούργημα τῆς εὐχαριστίας ἐξ ἀζύμου ἐκτελεῖ ἡ τοιαύτη τῆς Ῥώμης ἐκκλησία, κρατοῦσα καὶ διδάσκουσα, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἱεροτελεστίᾳ ὁ ἄρτος ἀληθῶς μετουσιοῦται εἰς σῶμα καὶ ὁ οἶνος εἰς αἷμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. περὶ τοῦ γάμου δὲ κρατεῖ, ὅτι οὔτε εἷς ἀνὴρ πολλὰς γυναῖκας ὁμοῦ, οὔτε μία γυνὴ παραχωρεῖται ὁμοῦ ἔχειν πολλοὺς ἄνδρας, διαλυθέντος δὲ τοῦ γάμου ἀπὸ θανάτου θατέρου τῶν ὁμοζύγων, δευτέρους καὶ τρίτους ἐντεῦθεν γάμους θεμιτοὺς εἶναι λέγει, εἰ ἐμποδισμὸς κανονικὸς ἐξ αἰτίας τινὸς οὐ προσίσταται. αὐτὴ ὡσαύτως ἡ ἱερὰ καὶ ἁγία τῆς Ῥώμης ἐκκλησία ἄκρον καὶ τέλειον πρωτεῖον καὶ ἀρχὴν ἐπὶ πᾶσαν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν κατέχει, ἣν ἐν αὐτῇ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τῷ τῶν ἀποστόλων ἄρχοντι ἢ τῇ κορυφῇ, οὗ ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεύς ἐστι διάδοχος, μετὰ πλήρους ἐξουσίας παραδέξασθαι ἀληθῶς καὶ ταπεινῶς ἀναγνωρίζει, καὶ καθὼς παρὰ τὰς ἄλλας κρατεῖται τῆς πίστεως τὴν ἀλήθειαν διεκδικεῖν, οὕτω καὶ ἐάν τινες περὶ τῆς πίστεως ἀναφύωνται συζητήσεις, τῇ ταύτης χρεὼν κρίσει διορίζεσθαι, εἰς ταύτην δύναται καὶ βαρυνόμενος ἕκαστος ἐν πράγμασι τοῖς εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνήκουσιν ἐγκαλεῖν, καὶ ἐν πάσαις ταῖς αἰτίαις ταῖς πρὸς δοκιμασίαν ἐκκλησιαστικὴν ἀφορώσαις πρὸς ταύτης δύναταί τις ἀνατρέχειν τὴν κρίσιν, καὶ ταύτῃ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὑπόκεινται, καὶ τούτων οἱ ἀρχιερεῖς ὑπακοὴν καὶ αἰδῶ ταύτῃ ὀφείλουσι. πρὸς ταύτην οὕτω τὸ τῆς ἐξουσίας πλήρωμα συνίσταται, ὅτι τὰς ἑτέρας ἐκκλησίας καὶ τὰς πατριαρχικὰς ἐξαιρέτως ἐν διαφόροις προνομίοις αὕτη ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία τετίμηκε, τοῦ ἰδίου πλὴν πρεσβείου τὸ μὲν ἐν ταῖς γενικαῖς συνόδοις, τὸ δὲ καὶ ἔν τισιν ἄλλαις ἀεὶ σωζομένου. τὴν ἀνωτέρω γραφεῖσαν τῆς πίστεως ἀλήθειαν, καθὼς πληρεστάτως ἀνέγνωσται καὶ πιστῶς ἐκτέθειται, ἀληθῆ, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ταύτην εἶναι γινώσκομεν καὶ ἀποδεχόμεθα, καὶ καρδίᾳ καὶ στόματι ὁμολογοῦμεν, ὅτι ταύτην ἀληθῶς κρατεῖ καὶ πιστῶς διδάσκει καὶ κηρύττει ἡ ἱερὰ καὶ ἁγία τῆς Ῥώμης ἐκκλησία, καὶ ἀδιαφθόρως φυλάξαι τὴν

τοιαύτην ὁμολογίαν καὶ ἐν αὐτῇ παντὶ καιρῷ διαμεῖναι καὶ οὐδέ τινί ποτε καιρῷ ἀπ' αὐτῆς ἀναχωρῆσαι τινὶ τρόπῳ ἢ παροδεῦσαι ἢ διχονοῆσαι ὑπισχνούμεθα, τό τε πρωτεῖον τῆς τοιαύτης ἁγίας ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, καθὼς ἐν τῷ προρρηθέντι εἱρμῷ περιέχεται, πρὸς τὴν τῆς τοιαύτης ἁγίας ἐκκλησίας ὑπακοὴν αὐτοπροαιρέτως ἐρχόμενοι, ὁμολογοῦμεν καὶ ἀναγνωρίζομεν καὶ ἀποδεχόμεθα καὶ ἑκουσίως ὑποδεχόμεθα. ὁμολογοῦντες δὲ ταῦτα καὶ στέργοντες καὶ ἀποδεχόμενοι καὶ ὑπισχνούμενοι παραφυλάξαι, ὡς προείρηται, ἀξιοῦμέν σου τὴν μεγαλειότητα, ἵνα ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία λέγῃ τὸ ἅγιον σύμβολον, ὡς ἔλεγε τοῦτο πρὸ τοῦ σχίσματος καὶ μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ἵνα ἐμμένωμεν καὶ τοῖς ἡμετέροις ἐθίμοις, οἷς ἐχρώμεθα καὶ πρὸ τοῦ σχίσματος, ἅτινα ἔθιμα οὐκ εἰσὶ κατὰ τῆς προγεγραμμένης πίστεως, οὔτε κατὰ τῶν θείων ἐντολῶν, οὔτε κατὰ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης, οὔτε κατὰ τῆς διδαχῆς τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἀποδεχθέντων παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων τῶν συγκροτηθεισῶν τῇ πνευματικῇ δεσποτείᾳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης· τοῦτο γοῦν ἀβαρές ἐστι τῇ μεγάλῃ ἁγιωσύνῃ σου καὶ οὐκ ἀσύνηθες καὶ ἡμῖν νῦν δύσκολον διὰ τὸ τοῦ λαοῦ ἄπειρον πλῆθος. ἀνεθέμεθα πρὸς τούτοις καὶ τοῖς παροῦσιν ἡμετέροις ἀποκρισιαρίοις, ἵνα τὰ δηλωθέντα διὰ τῆς παρούσης ἡμετέρας γραφῆς ὁμολογήσωσι καὶ στέρξωσι δικαίῳ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἐνώπιον τῆς σῆς μεγάλης ἁγιωσύνης. τὸ γοῦν παρὸν γράμμα τὸ περὶ τῆς ἡμετέρας ἀναγνωρίσεως, ἀποδοχῆς καὶ ὑποδοχῆς καὶ ὁμολογίας οἰκειοχείρως τῇ ἡμετέρᾳ θεοῦ χάριτι βασιλικῇ ὑπογραφῇ ἐσημειωσάμεθα καὶ τὸ σφράγισμα τοῦ ἡμετέρου κράτους κάτωθεν ἀπῃωρήσαμεν. ἐπεὶ ταῦτα κατὰ ῥῆμα ὁ ἅγιός μου αὐθέντης καὶ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τῆς βασιλείας μου ἀπέστειλε πρὸς τὸν δηλωθέντα ἐκεῖνον ἁγιώτατον οἰκουμενικὸν πάπαν, κῦριν Γρηγόριον, καὶ ἡ βασιλεία μου ἀκολούθως τῷ ἁγίῳ μου αὐθέντῃ, τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῆς βασιλείας μου, ἀπέστειλε πρὸς τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον οἰκουμενικὸν πάπαν γράμμα αὐτῆς, στέργουσα καὶ ἀποδεχομένη τὰ ἅπερ ἡ βασιλεία αὐτοῦ διεμηνύσατο καὶ ἔστερξε καὶ ἐβεβαίωσεν, ἃ καὶ δικαίῳ τῆς βασιλείας αὐτῆς ἐπωμόσατο διὰ σωματικοῦ ὅρκου καὶ ἐπεστήριξεν ὁ μέγας λογοθέτης ἐνώπιον τοῦ ῥηθέντος ἐκείνου ἁγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πάπα, κυροῦ Γρηγορίου, καὶ τῆς τότε συναθροισθείσης ἐν τῷ Λουγδούνῳ ἱερᾶς καὶ ἁγίας συνόδου, ἀρτίως δὲ ὁ

ἁγιώτατος, μακαριώτατος οἰκουμενικὸς πάπας καὶ κοινὸς πατὴρ πάντων τῶν χριστιανῶν καὶ σεβάσμιος πατὴρ τῆς βασιλείας ἡμῶν, κῦρις Ἰωάννης εἰκοστὸς πρῶτος, διὰ τῶν σεβασμίων πρέσβεων αὐτοῦ, ἤγουν τοῦ Ἰακώβου Φερεντίνου καὶ τοῦ Γαουφρίδου Ταουρίνου, τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν ἀδελφῶν, τοῦ τε Ῥαϊνόνου, πριούρη τῆς ὁμηγύρεως τοῦ Βιτερμπίου, καὶ τοῦ Σάλβου, διδασκάλου τῶν ἐν τῇ Λούκᾳ ἀδελφῶν, τῆς τάξεως τῶν κηρύκων, ᾐτήσατο, ἵνα ἐπιβεβαιώσῃ καὶ διὰ σωματικοῦ ὅρκου ἡ βασιλεία ἡμῶν τὰ ἅπερ ὁ προρρηθεὶς μέγας λογοθέτης ἐπωμόσατο, ὃ καὶ ἀπεπλήρωκεν ὁ ἅγιός μου αὐθέντης, ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τῆς βασιλείας μου, κατὰ τὴν αἴτησιν τοῦ ῥηθέντος ἁγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πάπα καὶ σεβασμίου πατρὸς τῆς βασιλείας ἡμῶν, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου, καὶ ἐκύρωσε ταῦτα καὶ διὰ σωματικοῦ ὅρκου, ἡ βασιλεία μου κατὰ πάντα ἑπομένη τῷ ἁγίῳ μου αὐθέντῃ, τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῆς βασιλείας μου, ἀκολούθως τοῖς προγεγραμμένοις ὀμνύει οὕτως· ἐγὼ Ἀνδρόνικος, ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως, ἀειαύγουστος, αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων καὶ πάντων τῶν ὑποτεταγμένων τῇ βασιλείᾳ τῆς Ῥωμανίας ἐθνῶν, Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος, πᾶν σχίσμα παντελῶς ἀπομνύω, καὶ τὴν ἀναγεγραμμένην τῆς πίστεως ἀλήθειαν, καθὼς πληρεστάτως ἀνέγνωσται καὶ πιστῶς ἐκτέθειται, ἀληθῆ, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν εἶναι γινώσκω, ταύτην ἀποδέχομαι καὶ καρδίᾳ καὶ στόματι ὁμολογῶ, ταύτην τε, καθὼς ἀληθῶς κρατεῖ, πιστῶς διδάσκει καὶ κηρύττει ἡ ἱερὰ καὶ ἁγία τῆς Ῥώμης ἐκκλησία, ἐμὲ ἀπαραθραύστως φυλάξαι καὶ μήτε ἀπ᾽ αὐτῆς τινι πώποτε καιρῷ ἀποχωρῆσαι, ὁποιῳδήτινι τρόπῳ παροδεῦσαι ἢ ἀποστῆναι ὑπόσχομαι, τὸ πρωτεῖόν τε τῆς τοιαύτης ἱερᾶς καὶ ἁγίας ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, καθὼς ἐν τῷ προρρηθέντι ὕφει περιέχεται, πρὸς ὑπακοὴν τῆς τοιαύτης ἐκκλησίας ἑκούσιος ἐρχόμενος, ὁμολογῶ, ἀναγνωρίζω, ἀποδέχομαι καὶ ἑκουσίως ὑποδέχομαι καὶ πάντα τὰ προρρηθέντα, τὸ μὲν τὰ περὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως, τὸ δὲ τὰ περὶ τὸ πρωτεῖον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης καὶ τὴν τούτων ἀναγνώρισιν, ἀποδοχήν, ὑποδοχήν, φυλακὴν καὶ διακονὴν φυλάξαι, παρασχὼν εἰς τὴν ψυχήν μου σωματικῶς ὅρκον, ὑπόσχομαι καὶ βεβαιῶ καὶ τὸν ῥηθέντα ὅρκον τοῦ προρρηθέντος μεγάλου λογοθέτου, καθὼς ἐν τῷ γράμματι τοῦ ἁγίου μου αὐθέντου, τοῦ βασιλέως τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, περιέχεται,

ἀποδέχομαι καὶ ἐπικυρῶ καὶ οὕτως ἐμοὶ ὁ θεὸς βοηθήσαι καὶ ταῦτα τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ εὐαγγέλια. ταῦτα δὲ πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα π(οιεῖ) ἡ βασιλεία ἡμῶν πρός τε τὸν ἁγιώτατον, μακαριώτατον, ἄκρον ἀρχιερέα καὶ σεβάσμιον πατέρα τῆς βασιλείας ἡμῶν, τὸν οἰκουμενικὸν πάπαν, κῦριν Ἰωάννην εἰκοστὸν πρῶτον, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ἐπικυροῦσα ταῦτα διά τε τῆς οἰκειοχείρου θεοῦ χάριτι βασιλικῆς ὑπογραφῆς αὐτῆς καὶ τοῦ σφραγίσματος τοῦ ἡμετέρου κράτους εἰς βεβαίωσιν αἰωνίζουσαν. τὸ δὲ παρὸν ὁρκωμοτικὸν ἐγεγόνει ἐν τῇ εὐδαίμονι πόλει ἡμῶν τῇ Κωνσταντίνου ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἱερῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν κατὰ μῆνα ἀπρίλλιον τῆς πέμπτης ἐπινεμήσεως τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ πέμπτου ἔτους †.

† Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος †.

Orig. membr., aurea bulla suspensa serico violaceo. Tabularium vaticanum servat etiam duo originalia versionis latinae cum imperatoris subscriptione, quorum alterum auream habet bullam, in qua conspiciuntur imago Iesu Christi: IC XC; *et solita imperatoris imago:* ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ| Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

VII. 6785 (1277.) aprili ind. V.

Patriarcha Ioannes Beccus litteris datis ad papam Ioannem XXI. fidem orthodoxam profitetur ad normam ecclesiae romanae.

† Τῷ ἁγιωτάτῳ, μακαριωτάτῳ, ἄκρῳ ἀρχιερεῖ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πάπᾳ, κυρῷ Ἰωάννῃ, Ἰωάννης, ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, μετὰ πάσης τῆς περὶ ἐμὲ ἱερᾶς καὶ ἁγίας συνόδου τὴν ὀφειλομένην προσαγορείαν τῇ ἡμετέρᾳ ὑπακοῇ, προσκύνησίν τε καὶ εὐχῶν αἴτησιν. ἀρχῆς καλῆς κάλλιστον εἶναι τὸ τέλος ἀναμφιβόλως ἅπασιν ὡμολόγηται· καὶ πῶς γὰρ οὔ, εἴ γε πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἐκ τοῦ τῶν φώτων πατρός; τούτου γὰρ ὁμολογουμένου ἑπόμενόν ἐστι πιστεύε-

σθαι πᾶσαν ἀρχὴν παντὸς πράγματος καλῶς ἐνηργμένου τῆς θείας ἐξηρτῆσθαι βουλῆς, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην τὴν τοιαύτην ἀρχὴν καὶ εἰς τέλος ἀναπαύεσθαι κάλλιστον· ὃ γὰρ ἐκ θεοῦ καλῶς ἤρξατο, πῶς οὐκ ἂν καὶ κάλλιστα περατωθείη σὺν θεῷ; ὁποῖόν τι γέγονε καὶ ἐπὶ τοῖς περὶ ὧν νῦν πρόκειται λέγειν ἡμῖν, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή· τῆς γὰρ ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως εὐκλεῶς ἐναρχθείσης ἐπὶ τοῦ τῆς μακαρίας λήξεως ἀοιδίμου ἐκείνου ἀνδρὸς, εἴ γε ἄνδρα καλεῖν χρὴ καὶ οὐκ ἄγγελον, τὸν μακαρίτην ἐκεῖνον ἁγιώτατον πάπαν, τὸν δέκατον λέγω Γρηγόριον, εἰς εὐκλεέστερον τέλος τὰ κατ' αὐτὴν θεὸς διεπέρανεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς εἰς κόσμον τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου καὶ φαῦσιν διαφανῆ τοῦ στερεώματος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὸν χαριτώνυμον σὲ ὁ θεὸς ἐκλεξάμενος ἔθετο· ἐπεὶ γὰρ οἱ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου πρέσβεις, ἤγουν οἱ αἰδεσιμώτατοι ἡμῶν ἀδελφοί τε καὶ συνεπίσκοποι, ὅ τε Ἰάκωβος Φερεντῖνος καὶ ὁ Γαουφρῖδος Ταουρῖνος καὶ οἱ ἀπὸ τῆς θεαρέστου τάξεως τῶν κηρύκων εὐλαβέστατοι ἡμῶν ἀδελφοί, ὅ τε Ῥαϊνόνος, πριούρης τῆς ἐν τῷ Βιτέρβῳ συνελεύσεως, καὶ ὁ Σάλβος, ὁ διδάσκαλος τῶν ἐν τῇ Λούκᾳ, ταῖς τῆς σῆς ἁγιώτητος εὐχαῖς εὐοδούμενοι κατέλαβον πρός τε τοὺς κρατίστους καὶ ἁγίους ἡμῶν αὐτοκράτορας καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς εὑρεθεῖσαν ἱερὰν καὶ ἁγίαν σύνοδον τὴν ἀπὸ τῆς ὁλότητος ἐναπολειφθεῖσαν τῆς προγεγονυίας μεγάλης συνόδου, ἡ τῆς ῥηθείσης ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως ἔναρξις εἰς τέλος αἴσιον θεοῦ εὐδοκοῦντος ἀποκατέστη ἀνελλιπῶς. καὶ ὅπως μὲν ὁ κράτιστος καὶ ἅγιος αὐτοκράτωρ ἡμῶν σὺν τῷ ἐκ θεοῦ βεβλαστηκότι κλάδῳ τῆς ῥίζης αὐτοῦ, τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐτοκράτορι, τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως ἐν τελείᾳ πίστει καὶ ἀκριβεῖ πληροφορίᾳ ἐποιήσαντο, ἔχει γνῶναι ἡ μεγίστη ἁγιωσύνη σου ἀπό τε τῶν πρὸς αὐτὴν γραμμάτων τοῦ κράτους αὐτῶν, ἀπό τε τοῦ γεγονότος παρ' αὐτῶν ὁρκωμοτικοῦ καὶ ἀφ' ὧν οἱ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου πρέσβεις διὰ στόματος αὐτῶν ταῖς θείαις ἀκοαῖς τῆς μεγίστης ἁγιωσύνης σου ἐνηχήσουσιν· ὅπως δὲ καὶ ἡμεῖς τὸ κῦρος παρέχομεν καὶ τὸ τέλος ἐπιτιθέαμεν τῇ εὐκλεεῖ ἐνάρξει τοῦ τοιούτου τῆς ἑνώσεως ἔργου, ἔχει μὲν γνῶναι ἡ σὴ θεομεγάλυντος ἁγιότης καὶ ἀπὸ τοῦ ἐμφανισθησομένου αὐτῇ σινοδικοῦ τόμου, ὃν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ πάσης τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς ὁμηγύρεως ἐπιστώσατο καὶ ἐξησφαλίσατο ταῖς παρ'

ἡμῖν ὅρκου δύναμιν ἐχούσαις οἰκειοχείροις ὑπογραφαῖς, ἔχει δὲ γνῶναι καὶ ἀφ' ὧν ἐν τῇ παρούσῃ γραφῇ ἰδιαίτερον ἐροῦμεν ἡμεῖς, τὴν πληροφορίαν παντὶ τρόπῳ τῇ μεγίστῃ ἁγιωσύνῃ σου παρέχοντες τῆς ἡμετέρας πρὸς τὸν ἀποστολικὸν θρόνον καθαρᾶς καὶ τελείας ὑπακοῆς. λέγομεν γὰρ ὑπὸ μάρτυσι θεῷ καὶ ἀγγέλοις τοὺς λόγους ποιούμενοι, ὡς πᾶν σχίσμα μέσον τῶν ἐκκλησιῶν θεοῦ, τῆς πρεσβυτέρας δηλαδὴ Ῥώμης καὶ τῆς νέας καὶ ἡμετέρας, κακῶς παρεισφθαρὲν καὶ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπαναινόμεθα καὶ ἀποβαλλόμεθα καὶ καρδιακῇ διαθέσει καὶ ἐκ ψυχῆς ὅλης, πρότερον αὐτὸ ἀποθέμενοι διὰ γλώσσης καὶ χειλέων καὶ τοῦ προφορικοῦ ἡμῶν λόγου κἀν τῇ παρούσῃ γραφῇ αὐτὸ ἀπαρνούμεθα, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ὁμολογοῦμεν, ἀναγνωρίζομεν, ἀποδεχόμεθα καὶ ἑκουσίως ὑποδεχόμεθα, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ ὑπακοὴν ἑκούσιοι ἐρχόμενοι στέργειν καὶ φυλάττειν ἀπαραποίητον ὑπισχνούμεθά τε καὶ διαβεβαιούμεθα, καὶ ἅπερ ἦσαν ἀρχῆθεν πρὸ τοῦ σχίσματος ἀπονενεμημένα πρεσβεῖα τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερατευόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, σῶα καὶ ἀπαράθραυστα διαφυλάττειν ἐπαγγελλόμεθα. τὸ γὰρ διαμέσου γεγονὸς σχίσμα καρδιακῇ διαθέσει καὶ ὁλοψύχῳ γνώμῃ ἀπαναινόμενοι συναρμολογοῦμεν καὶ συμβιβάζομεν ἑαυτοὺς τῇ σειρᾷ τῶν ἀρχιερέων ἐκείνων, οἵτινες πρὸ τοῦ σχίσματος τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τὴν ἑαυτῶν ὑπακοὴν κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως ἐφύλαττον, καὶ οὐδέν τι οὐδόλως ἀτέλεστον ἀφεῖναι διαβεβαιούμεθα τῶν ὅσα οἱ πρὸ τοῦ σχίσματος ἐκεῖνοι θεῖοί τε καὶ ἅγιοι βασιλεῖς τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ ἀπονενεμηκότες ἐπεκύρωσάν τε καὶ ἐβεβαίωσαν, ἔτι γε μὴν καὶ οἱ ἐν ταῖς ἱεραῖς συνόδοις πατέρες ἡμῶν εἰς ὑπακοὴν αὐτῷ ἐπεδείκνυντο, ἀλλὰ διατηρῆσαι πρὸς τὸν ἀποστολικὸν αὖθις διαβεβαιούμεθα θρόνον ἀπαραθραύστως τε καὶ ἀπαρατρώτως τὰ πάντα πρεσβεῖά τε καὶ προνόμια, ἅπερ οἱ πρὸ τοῦ σχίσματος σεπτοί τε καὶ ἀοίδιμοι βασιλεῖς καὶ θεοφόροι πατέρες ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι πρὸς τὸ πρωτεῖον τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου εἰς ὑπακοὴν αὐτῷ ἐπεδείκνυντο, ὅτι δηλαδὴ ἡ αὐτὴ ἱερὰ καὶ ἁγία τῆς Ῥώμης ἐκκλησία ἄκρον καὶ τέλειον πρωτεῖον καὶ ἀρχὴν ἐπὶ πᾶσαν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν κατέχει, ἣν ἑαυτῇ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τῷ τῶν ἀποστόλων ἄρχοντι ἢ τῇ κορυφῇ, οὗ ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεύς ἐστι

διάδοχος, μετὰ πλήρους ἐξουσίας παραδέξασθαι ἀληθῶς καὶ ταπεινῶς ἀναγνωρίζομεν, καὶ καθὼς παρὰ τὰς ἄλλας κρατεῖται τῆς πίστεως τὴν ἀλήθειαν διεκδικεῖν, οὕτως καὶ ἐάν τινες περὶ τῆς πίστεως ἀναφύωνται συζητήσεις, τῇ ταύτης χρεὼν κρίσει διορίζεσθαι, εἰς ταύτην δύναται καὶ βαρυνόμενος ἕκαστος ἐν πράγμασι τοῖς εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνήκουσιν ἐγκαλεῖν καὶ ἐν πάσαις ταῖς αἰτίαις ταῖς πρὸς δοκιμασίαν ἐκκλησιαστικὴν ἀφορώσαις πρὸς ταύτης δύναταί τις ἀνατρέχειν τὴν κρίσιν, καὶ ταύτῃ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὑπόκεινται, καὶ τούτων οἱ ἀρχιερεῖς ὑπακοὴν καὶ αἰδῶ ταύτῃ ὀφείλουσι· πρὸς ταύτην δὲ οὕτω τὸ τῆς ἐξουσίας πλήρωμα συνίσταται, ὅτι καὶ ἅπερ αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι καὶ αἱ πατριαρχικαὶ ἐξαιρέτως κατὰ διαφόρους καιροὺς προνόμια ἔλαβον διὰ θεσπισμάτων τῶν ἀοιδίμων καὶ ἁγίων βασιλέων ἐκείνων καὶ κανονικῶν θεσμῶν καὶ διατυπώσεων τῶν ἱερῶν καὶ θείων συνόδων, αὐτὴ ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία ταῦτα ἐπεκύρωσε καὶ ἐπεβεβαίωσε, καὶ οὐκ ἄλλως ἔσχον τὸ στέργον τὰ τῶν ἐκκλησιῶν τοιαῦτα προνόμια, εἰ μὴ αὐτὴ ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία τὴν οἰκείαν ἐπὶ τούτοις ἐπίκρισιν καὶ ψῆφον ἐξήνεγκε, τοῦ ἰδίου πλὴν πρεσβείου τὸ μὲν ἐν ταῖς γενικαῖς συνόδοις, τὸ δὲ καὶ ἔν τισι ἄλλαις ἀεὶ σωζομένου. καὶ περὶ μὲν τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ σχίσματος καὶ τοῦ ἀναγνωρισμοῦ τοῦ πρωτείου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τοσαῦτα. ἐπεὶ δὲ ὁ πολὺς τοῦ σχίσματος χρόνος ὑπόληψίν τισι ψευδῆ τε καὶ ματαίαν ὑπέτεινεν, ὡς ἔστι τις διαφορὰ δόγματος ἐφ' ἑκάτεραις ταῖς ἐκκλησίαις διὰ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ γενομένην προσθήκην παρὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, δεῖ πάντως καὶ λίβελλον πίστεως ἐκθέσθαι ἡμᾶς, ἐξ οὗπερ τὸ σὸν θεομεγάλυντον ὕψος καὶ πᾶσα ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία διαγνώσεται, ὡς οὐδεμία διαφορὰ πίστεώς ἐστι τοῖς τε τὸ σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου ἀναγινώσκουσι, τοῖς τε τὸ σύμβολον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει δευτέρας συνόδου ἀνακηρύττουσι καὶ τοῖς αὐτὸ τοῦτο τὸ σύμβολον τὸ παρὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμενον μετὰ προσθήκης σεβαζομένοις· πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα θεὸν, ἀγέννητον πατέρα, παντοκράτορα, ἀθάνατον, ἀόρατον, ἀψηλάφητον, τὸ πᾶν πληροῦντα καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὄντα, δημιουργὸν πάσης κτίσεως ὁρατῆς καὶ ἀοράτου, σωματικῆς καὶ ἀσωμάτου, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, λόγον μονογενῆ, υἱὸν ἀΐδιον πατρὸς, ἀρχὴν ἐξ ἀρχῆς, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, παντοκράτορα ἐκ παντοκράτορος,

ἴσον ἀπαραλλάκτως τῷ γεγεννηκότι πατρὶ, καθὼς αὐτὸς ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις παρέστησε λέγων· „ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα,“ ὃς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεννηθεὶς ἄφραστον καὶ ἀπερινόητον ἔχει τὴν γέννησιν· τὴν γὰρ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; τὰ ἱερὰ φησὶ λόγια, ὅπερ ἐστὶν, ὅτι οὐδεὶς, ὃς ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰώνων κατῆλθεν ἀχωρίστως ἐκ τῶν πατρικῶν κόλπων ἐπὶ τὴν ἄχραντον καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξ αὐτῆς ἀνείληφε φύσιν, σάρκα δηλονότι ἀνθρωπίνην μετὰ ψυχῆς λογικῆς τε καὶ νοερᾶς, οὐ κατὰ φαντασίαν, ἀλλὰ κατὰ ἀλήθειαν, οὔτε κατὰ τὴν ἄνω καὶ ἄχρονον γέννησιν υἱοθετηθεὶς, οὔτε κατὰ τὴν κάτω καὶ χρονικήν· γνήσιος γὰρ ὢν καὶ ἀληθὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, γνήσιος καὶ ἀληθὴς καὶ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ὁ αὐτὸς υἱὸς ἐχρημάτισε σάρκα προσλαβὼν ἐξ αὐτῆς, ὁρατὴν ὁ ἀόρατος, θνητὴν ὁ ἀθάνατος, παθητὴν ὁ ἀπαθὴς, ψηλαφητὴν ὁ ἀψηλάφητος, ἐν ᾗ σαρκὶ καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἑκουσίως κατεδέξατο πάθος ἀληθεῖ σαρκὸς πάθει, ἀποθανὼν δὲ καὶ ταφεὶς καὶ κατελθὼν ἐν κατωτάτω καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἀληθεῖ σαρκὸς ἀναστάσει, μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς σὺν τῇ σαρκὶ, ᾗ ἀνέστη, καὶ ψυχῇ, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, εἴσοδον τῇ οὐρανίῳ βασιλείᾳ ἡμῶν χαρισάμενος, ὃς καὶ ἐλεύσεται πάλιν κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν, ἀποδώσων ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. πιστεύομεν ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ πάντα ἐρευνῶν καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, ὅπερ φυσικῶς ἐνυπάρχον τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ οὐσιωδῶς ἐμπεπηγὸς, ἵν' οὕτως εἴπωμεν, καὶ ἀμερίστως ἐξ αὐτοῦ προχωροῦν φυσικῶς ἐνυπάρχει καὶ τῷ υἱῷ καὶ οὐσιωδῶς αὐτῷ ἐμπέπηγε καὶ ἀμερίστως ἐξ αὐτοῦ προχωρεῖ· προχεῖται μὲν γὰρ, ἤγουν ἐκπορεύεται ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, προχεῖται δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς, καθάπερ ἀμέλει τοι ἐξ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός. ἀλλ' εἰ καὶ ὁ πατὴρ πηγὴ τοῦ πνεύματός ἐστι καὶ ὁ υἱὸς πηγὴ τοῦ πνεύματός ἐστιν, ἀλλ' οὐχὶ δύο πηγαὶ τοῦ πνεύματος ὁ πατήρ εἰσι καὶ ὁ υἱὸς, μίαν δὲ πηγὴν τοῦ πνεύματος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἡ εὐσεβὴς ἔννοια ἔχει, καὶ διὰ τοῦτο κοινὸν πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ ἅγιον πνεῦμα οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι τεθεολογήκασιν· ὥσπερ γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς φυσικῶς τὸ πνεῦμά ἐστιν, οὕτω καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ

υἱοῦ φυσικῶς τὸ πνεῦμά ἐστιν, καὶ ὥσπερ κατ' οὐσίαν ὑπάρχει τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, οὕτω καὶ τοῦ υἱοῦ κατ' οὐσίαν ὑπάρχει, καὶ ὥσπερ ἴδιόν ἐστι τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς καὶ οὐκ ἔξωθεν ταύτης προελθὸν εἰς τὸ εἶναι, οὕτω καὶ τῆς οὐσίας τοῦ υἱοῦ ἴδιόν ἐστι καὶ οὐκ ἔξωθεν ταύτης προελθὸν εἰς τὸ εἶναι· τῶν φυσικῶν γὰρ ἀγαθῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς οὐσιωδῶς ὑπάρχων ὁ υἱὸς κοινωνὸς ἔχει τὸ πνεῦμα, καθὼς ἡμῶν ἕκαστος τὸ ἴδιον ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα συνέχει· καὶ ἐκ τῶν ἐνδοτάτων σπλάγχνων εἰς τὸ ἔξω προχεῖ αὐτὸ, διόπερ καὶ σωματικῶς αὐτὸ τοῖς μαθηταῖς ἐμπεφύσηκεν, ἐπεὶ καὶ πνοὴν υἱοῦ τὸ πνεῦμα οἴδαμεν, καὶ νοῦν Χριστοῦ τὸ πνεῦμα παρὰ τοῦ ἀποστόλου δεδιδάγμεθα. ὅθεν καὶ μίαν εἶναι καθολικὴν ἁγίαν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν ὁμολογοῦντες, ἐν ᾗ ἓν δίδοται βάπτισμα καὶ ἀληθινὴ ἄφεσις πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν, τοῖς τρισὶ προσώποις, τῷ πατρὶ δηλονότι, τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἐν οἷς καὶ εἰς ἃ πρόσωπα βαπτιζόμεθα, δόξαν ἀναπέμπομεν ὡς ἑνὶ θεῷ, καὶ ταῦτα τρία εἰδότες τοῖς προσώποις, ἕνα θεὸν παντοδύναμον ταῦτα γινώσκομεν, ὅλην τε ἐν τριάδι τὴν θεότητα ὁμοφυᾶ καὶ ὁμοούσιον, συναΐδιον καὶ συμπαντοδύναμον, ἑνὸς ἀξιώματος, μιᾶς δυνάμεως, μιᾶς θελήσεως, μιᾶς ἐνεργείας, ἕκαστον τῶν τῆς ἁγίας τριάδος προσώπων θεὸν πλήρη καὶ τέλειον κηρύττοντες καὶ ὁμολογοῦντες, καὶ οὕτω πιστεύοντες δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ, δόξαν προσφέρομεν τῷ υἱῷ, δόξαν τῷ ἁγίῳ προσάγομεν πνεύματι. πιστεύομεν ἀληθῆ ἀνάστασιν τῆς ἡμετέρας σαρκὸς, ἣν ἐν τῷ παρόντι βίῳ φοροῦμεν, καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν αἰώνιον ἐκδεχόμεθα. πιστεύομεν ὡσαύτως τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα θεὸν ἀρχηγὸν εἶναι καὶ κύριον παντοκράτορα τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης, τῶν προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, τὸν ἐν τριάδι ἕνα ἐπιγινώσκομεν θεὸν, εὐλογοῦντες νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. ἐπεὶ δὲ ἡ ἁγία ἐκκλησία τῆς Ῥώμης διά τινας διαφόρους πλάνας παρά τινων μὲν ἐξ ἀγνοίας, παρά τινων δὲ ἐκ κακίας εἰσαχθείσας λέγει καὶ κηρύττει τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα εἰς ἁμαρτίας ὀλισθαίνοντας μὴ ἀναβαπτίζεσθαι, ἀλλὰ διὰ ἀληθοῦς μετανοίας τῶν ἰδίων δύνασθαι λαμβάνειν συμπάθειαν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐὰν οἱ ἀληθῶς μετανοοῦντες ἐν ἀγάπῃ ἀποχωρήσωσι πρὸ τοῦ ἀξίοις καρποῖς μετανοίας περὶ τῶν πλημμεληθέντων τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι ἢ τῶν ἁμαρτηθέντων, τούτων τὰς ψυχὰς πυρὶ καθαρτηρίῳ μετὰ θάνατον καθαρίζεσθαι, πρὸς δὲ τὸ τὰς

ἐντεῦθεν τιμωρίας ἀνακουφίζεσθαι ὠφελεῖν αὐτοὺς τῶν ζώντων πιστῶν τὴν συγκρότησιν, λειτουργιῶν ἱεροτελεστίας, προσευχὰς καὶ ἐλεημοσύνας καὶ ἄλλα εὐσεβείας ἔργα τὰ παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἄλλων πιστῶν γίνεσθαι εἰθισμένα κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, καὶ τούτων μὲν τὰς ψυχὰς τῶν μετὰ τὸ ἱερὸν βάπτισμα λαβεῖν εἰς μηδένα ἁμαρτίας μῶμον ἐπιδραμόντων κἀκείνας τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἐφελκυσάσας ἁμαρτίας μῶμον, ἂν ἢ ἐν τοῖς οἰκείοις μένουσαι σώμασιν ἢ μετὰ τὴν τούτων ἀπέκδυσιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καθαρισθήσονται, παραυτίκα εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν ἀνάγεσθαι, ἐκείνων δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἐν θανασίμῳ ἁμαρτίᾳ ἢ μετὰ μόνης τῆς προπατορικῆς ἀποχωρησάντων παραυτίκα εἰς τὸν ᾅδην καταβαίνειν, κολάσεις ἀνίσους ὑποστησομένας, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως πάντες ἄνθρωποι πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν ἰδίων σωμάτων φανήσονται, ἀποδώσοντες περὶ τῶν οἰκείων πράξεων λόγον· ἐπεὶ ταῦτα ἡ ἁγία ἐκκλησία τῆς Ῥώμης οὕτω λέγει τε καὶ κηρύττει, δεχόμεθα ταῦτα καὶ καθομολογοῦμεν, ὅτι καὶ αἱ τῶν ἁγίων πατέρων θεῖαι γραφαὶ ταῦτα διαλαμβάνουσι. ἐπεὶ δὲ αὖθις πρὸς τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἡ ἁγία ἀποστολικὴ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης λέγει καὶ κηρύττει καὶ ὅτι ἑπτά εἰσιν ἐκκλησιαστικαὶ ἱεροπραξίαι, τὸ βάπτισμα, περὶ οὗ εἴρηται ἄνω, τὸ τῆς βεβαιώσεως χρίσμα, ὃ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν οἱ ἐπίσκοποι φέρουσι, χρίοντες τοὺς ἀναγεννωμένους, ἡ μετάνοια, ἡ εὐχαριστία, ἡ ἱερὰ τάξις, ὁ γάμος καὶ τὸ ἔσχατον χρίσμα, ὃ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μακαρίου Ἰακώβου τοῖς ἀσθενέσιν ἀποδίδοται, λέγομεν καὶ περὶ τούτων ταῦτα· τὸ βάπτισμα καὶ δεχόμεθα τοῦτο καὶ καθομολογοῦμεν ὡς ἅγιον. τὸ τῆς βεβαιώσεως καὶ εἰ παρὰ μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώμης διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μόνοι οἱ ἐπίσκοποι ἐκτελοῦσι, χρίοντες τοὺς ἀναγεννωμένους, παρ' ἡμῖν δὲ ἀδιαφόρως οἱ ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡμεῖς τὸ παρ' ἡμῖν ἀνέκαθεν κρατῆσαν ἔθος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τάξει τηροῦντες τὸ παρὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐπὶ ταύτῃ γινόμενον ἁγιαστικὸν καὶ τελειοποιὸν εἶναι ὁμολογοῦμεν. τὴν μετάνοιαν καὶ ταύτην ἀσπασίως καθομολογοῦμέν τε καὶ δεχόμεθα. τὴν εὐχαριστίαν, καὶ φαμέν, ὅτι τὸ τῆς εὐχαριστίας ἱερούργημα παρὰ τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώμης ἐξ ἀζύμου ἐκτελούμενον ἄρτου κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος καὶ παρ' αὐτῆς ἀνέκαθεν πρεσβευόμενον ἐπίσης τῷ παρ' ἡμῖν τελουμένῳ

ἅγιον λέγομεν εἶναι ἀδιστάκτως, πιστεύοντες τὸν αὐτὸν ἄζυμον ἄρτον ἐν αὐτῇ τῇ ἱεροτελεστίᾳ τῆς εὐχαριστίας ἀληθῶς μετουσιοῦσθαι εἰς σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα αὐτοῦ διὰ τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος δυνάμεώς τε καὶ ἐνεργείας, παρ' ἡμῖν δὲ πάλιν ἐξ ἐνζύμου ἐκτελούμενον ἄρτου, ἅγιον καὶ τοῦτο γινώσκομεν, ὃ καὶ τηροῦντες ὡς ἀρχῆθεν ἡμῖν παραδεδομένον, πιστεύομεν ὁμοίως τὸν αὐτὸν ἄρτον ἀληθῶς μετουσιοῦσθαι εἰς σῶμα καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς, ὡς εἴρηται, τοῦ παναγίου πνεύματος δυνάμεως καὶ ἐνεργείας. τὴν ἱερὰν τάξιν καὶ ταύτην ἀσπασίως καθομολογοῦμέν τε καὶ δεχόμεθα· τὸν γάμον, περὶ οὗ κρατεῖ ἡ αὐτὴ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, ὅτι οὔτε εἷς ἀνὴρ πολλὰς γυναῖκας ὁμοῦ, οὔτε μία γυνὴ ὁμοῦ ἔχειν παραχωρεῖται πολλοὺς ἄνδρας, διαλυθέντος δὲ τοῦ νομίμου γάμου ἀπὸ θανάτου θατέρου τῶν ὁμοζύγων, δευτέρους καὶ τρίτους ἐντεῦθεν γάμους κατὰ διαδοχὴν θεμιτοὺς εἶναι λέγει, καὶ ἐμποδισμὸς κανονικὸς ἐξ αἰτίας τινὸς οὐ προσίσταται· δεχόμεθα καὶ τοῦτον τοιουτοτρόπως καὶ περὶ τούτου τὰ αὐτὰ φαμὲν καὶ ἡμεῖς. τὸ ἔσχατον χρίσμα, καὶ δεχόμεθα καὶ τοῦτο τοῖς ἄλλοις ὁμοίως, ὃ καὶ παρ' ἡμῖν ἐκτελούμενον ἑπταπάπαδον ὀνομάζεται, ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, ἐπεὶ ταῦτα πάντα οὕτως πρεσβεύει τε καὶ κηρύττει ἡ ῥηθεῖσα ἁγία ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, πιστεύομεν καὶ λέγομεν, ὅτι εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως καὶ ἀληθῶς διδάσκει καὶ κηρύττει ταῦτα ἡ ἁγία ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, πλὴν καὶ οὕτως ὀφείλομεν ἐμμένειν ἡμεῖς ἀπαραλλάκτως ἐπὶ τοῖς ἀρχῆθεν κρατήσασι παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ ἐθίμοις. ταῦτα πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα εἰς βεβαίωσιν πληρεστάτην ἐκθέμενος τῆς τοῦ σχίσματος ἀπαρνήσεως καὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀληθοῦς ἡμῶν ὑπακοῆς πρὸς τὸ πρωτεῖον τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς παράστασιν καὶ ἀπόδειξιν τοῦ συμφωνεῖν πληρεστάτως τε καὶ ἀνελλιπῶς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν κατὰ τὴν τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας ἔννοιαν τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀποστολικῇ μητρὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώμης, τῇ ἡμετέρᾳ βούλλῃ συνήθως ἐπικυρώσαμεν κατὰ τὸν ἀπρίλλιον μῆνα τῆς πέμπτης ἐπινεμήσεως τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ πέμπτου ἔτους ἐν δευτέρῳ ἔτει τῆς ἀρχιερατείας ἡμῶν †.

† Ἰωάννης ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης †.

Διὰ τοῦ χαρτοφύλακος Κωνσταντίνου.

VIII. 6864 (1355) decembri ind. VIII.

Imperator Ioannes Palaeologus, ut impetret auxilia a papa Innocentio VI., iurat se ei obtemperaturum, daturum operam uniendis ecclesiis, obsidem Romam missurum filium suum primogenitum Manuelem etc.

† Ἐγὼ Ἰωάννης, ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος, ὀμνύω εἰς τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ εὐαγγέλια, ἁψάμενος τῶν ἁγίων γραφῶν, καὶ μὰ τὴν ἁγίαν τριάδα, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν ἕνα ἀληθῆ θεὸν τὸν τρισυπόστατον καὶ μὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ σωτῆρα καὶ μὰ τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον καὶ μὰ τὸν ἅγιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ μὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς ἄλλους ἁγίους, ἵνα ἐκτὸς δόλου, ἀπάτης καὶ σφάλματος καθ᾽ ὅλην μου τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν καὶ κατὰ πᾶσάν μου τὴν ἐπιχείρησιν τηρήσω βεβαίως καὶ ἐξ ὁλοκλήρου καὶ πληρώσω ἐγώ τε αὐτὸς καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ποιήσω πληρωθῆναι καὶ φυλαχθῆναι πάντα ταῦτα καὶ ἕκαστα τὰ ἑπόμενα, ἅπερ ὑπεσχέθην τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἐν Χριστῷ πατρί, ἀρχιεπισκόπῳ Σμύρνης, κυρῷ Παύλῳ, τῷ ὀνόματι καὶ δικαίῳ τοῦ ἁγιωτάτου ἐν Χριστῷ πατρὸς καὶ δεσπότου κῦρ Ἰννοκεντίου, θείᾳ προνοίᾳ τῆς ἱεραγίας ῥωμαϊκῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας πάπᾳ ἕκτῳ, καὶ οὕτως ὁ θεὸς καὶ πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ βοηθήσαιεν ἐμοί, ὥσπερ ἐγὼ φυλάξω καὶ ἐκπληρώσω καὶ φυλαχθῆναι παρὰ τῶν ἄλλων ποιήσω πάντα καὶ ἕκαστα τὰ ἑπόμενα. ἐν πρώτοις, ἵνα ὦ πιστὸς καὶ ὑπήκοος εἰς σέβας τε καὶ εὐμένειαν τῷ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ δεσπότῃ κυρῷ Ἰννοκεντίῳ, τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀξίᾳ θεοῦ προνοίᾳ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ, καὶ τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις, καὶ διατηρῶ καὶ ἐκπληρῶ τὴν ὀφειλομένην ὑπακοήν τε καὶ τὸ σέβας πρός τε αὐτὸν τὸν ἁγιώτατον δεσπότην τὸν πάπαν καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους, καὶ δέχωμαι τοὺς δελεγάτους αὐτοῦ καὶ ἀποκρισιαρίους μετὰ παντὸς σεβάσματος καὶ εὐμενείας. ἔτι ἵνα ποιήσω καθ᾽ ὅλην μου τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐπιχείρησιν, ἵνα πᾶς ὁ λαὸς ὁ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν βασιλείαν καθεστηκὼς καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐπικρατείᾳ ὑποκείμενος, εἴτε λαϊκός, εἴτε κληρικός, ὁποίας δήποτ᾽ ἂν εἶεν διαγωγῆς, καταστάσεώς τε καὶ ἀξιώματος, ὦσι πιστοί, ὑπήκοοι, σεβαστικοί

τε καὶ εὐμενεῖς αὐτῷ τῷ δεσπότῃ καὶ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ καὶ τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις. ἐπεὶ δὲ τὸ πολὺ τοῦ καιροῦ ἐσκλήρυνέ τε καὶ ἐβάρυνε τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ, καὶ μόλις ἂν δύναιντο τῶν εἰωθότων ἐκσπασθῆναι καὶ διὰ καινῆς ὁδοῦ χωρῆσαί τε καὶ βαδίσαι, εἰ μὴ μετὰ τρόπου σοφίας καὶ ῥυθμῷ συνέσεως, τὸν ἑπόμενον τουτονὶ τρόπον ἀπεφηνάμην, ἐπεξείργασμαί τε καὶ κατέστησα μετ' αὐτοῦ τοῦ αἰδεσίμου ἐν Χριστῷ πατρὸς, ἀρχιεπισκόπου Σμύρνης, καὶ μετὰ τοῦ οἰκείου τῆς βασιλείας μου μεγάλου ἑταιρειάρχου, κυροῦ Νικολάου τοῦ Σιγηροῦ, δι' ὧν ἐμαυτὸν ποιήσοντα, φυλάξοντά τε καὶ ἐκπληρώσοντα τὰ προρρηθέντα ὑπεσχέθην τε καὶ ἐπήγγελμαι, τουτέστιν ἵνα ἐπαναπέμψῃ ὁ προειρημένος ἁγιώτατος πατὴρ αὐτὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σμύρνης καὶ τὸν προδηλωθέντα οἰκεῖον ἡμῖν μετὰ κατέργων τριῶν, καὶ ὅταν ἔλθωσιν οὗτοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὰ τὸν ὅρκον, ὃν ἐποίησα, ὑπόσχομαι δοῦναι τὸν υἱόν μου, τὸν ἐνδοξότατον καὶ πανευτυχέστατον δεσπότην, κῦρον Μανουὴλ τὸν Παλαιολόγον, τῷ διαληφθέντι ἀρχιεπισκόπῳ, τοῦτον δὲ ἄξει οὗτος εἰς αὐτὸν τὸν δεσπότην ἡμῶν τὸν πάπαν μετὰ ἑνὸς κατέργου, ἀφήσει μοι δὲ κάτεργα δύο, ἁρματώσει δὲ καὶ ἕτερα δύο εἰς τὰ μέρη ταῦτα, καὶ ἀφήσει ταῦτα ὑπὸ τὸν ἡμέτερον ὁρισμὸν εἰς δεφένδευσιν τῶν μερῶν τούτων. ἔτι ἵνα ὁ δεσπότης ὁ πάπας τάχιον ὅσον δύναται μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν υἱόν μου ἐν ταῖς οἰκείαις χερσὶν ἀποστείλῃ μοι σκέρια πεντεκαίδεκα μετὰ καβαλλαρίων τετρακοσίων καὶ ἄλλους ἑκατὸν καβαλλαρίους μετὰ καραβίων καὶ χιλίους πεζοὺς, ὥστε γενέσθαι τὸ ὅλον φοσσάτον σκέρια πεντεκαίδεκα, κάτεργα λεπτὰ πέντε, καβαλλαρίους πεντακοσίους καὶ χιλίους πεζούς· ὅταν δὲ ἔλθοι τὸ τοιοῦτον φοσσάτον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, ἵνα ᾖ εἰς τὸν ἡμέτερον ὁρισμὸν τοῦ μάχεσθαι κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν τῶν Ῥωμαίων μέχρι καὶ μηνῶν ἕξ, ἐν ᾧ δὴ καιρῷ δώσει ὁ λεγάτος τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ πάπα εὐεργεσίας καὶ ἀξιώματα ἐκκλησιαστικὰ ἀνθρώποις Ῥωμαίοις ἱκανοῖς, οἵτινες ἂν ἑκουσίως εἰς ἕνωσιν καὶ ὑπακοὴν ἐπιστρέψωσι τῆς ἐκκλησίας, καθὼς ἂν κρεῖττον δόξει αὐτῷ τε καὶ ἡμῖν· ἔνθα δὲ μεταξὺ τῶν ἓξ μηνῶν μετὰ τὸ φθάσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ φοσσάτον διὰ τῶν εὐεργεσιῶν καὶ χαρίτων οὐδαμῶς θελήσουσι ἑκουσίως οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν ὑπακοὴν ἐπιστρέψαι τῆς ἐκκλησίας, ὅπερ οὐ πιστεύομεν, ὑποσχόμεθα ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὲρ τοῦ

τότε, ἵνα ποιήσωμεν μετὰ τῆς βουλῆς τε καὶ διαγνώσεως τοῦ λεγάτου τοῦ δεσπότου τοῦ πάπα, ἵνα πάντη γένωνται ὑπήκοοι. ἔτι δώσομεν τῷ λεγάτῳ τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ πάπα ὁσπήτιον μέγα, ἐν ᾧ ἂν αὐτὸς μετὰ τῶν οἰκείων κατοικῇ, καὶ οὕτως ἀκολούθως ᾗ αὐτὸ τοῦ δεσπότου τοῦ πάπα καὶ τῶν λεγάτων αὐτοῦ εἰς τὸ διηνεκές. ἔτι δώσομεν αὐτῷ περικαλλῆ καὶ ἔντιμον ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ αὐτὸς ὁ λεγάτος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐλευσόμενοι παρὰ τοῦ δεσπότου τοῦ πάπα ὡς ἐν ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐκτελῶσι τήν τε ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν καὶ τὰ θεῖα μυστήρια. ἔτι δώσω τῷ πρωτοτόκῳ μου υἱῷ ἕνα διδάσκαλον λατῖνον, ἵνα διδάσκῃ τοῦτον τά τε γράμματα καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἀπὸ βουλῆς τε καὶ γνώμης τοῦ προδηλωθέντος λεγάτου. ἔτι δώσω τρία μεγάλα ὁσπήτια, ἐν οἷς ἵνα κρατῶνται διδασκαλεῖα λατινικῶν γραμμάτων, ἐγὼ δὲ δώσω ἔργον ἐντελὲς καὶ ἐπίθαλψιν μετὰ καθαρᾶς καρδίας, ἵνα οἱ τῶν ἐνδόξων καὶ εὐπόρων Ῥωμαίων παῖδες ἀπέρχωνται ἐπὶ τῷ μανθάνειν λατινικὰ γράμματα. εἰ δὲ συμβῇ μὴ φυλάξαι με τὰ προρρηθέντα πάντα καὶ ἕκαστα, ὅπερ ἀπείη, καὶ ἀποστρεψάτω ὁ θεὸς τοσοῦτον κακὸν ἀπ' ἐμοῦ, ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὲρ τοῦ τότε τῇ βασιλικῇ ἀδείᾳ κρίνω ἐμαυτὸν ἀνάξιον τῆς βασιλείας, ἀποστερῶν ἐμαυτὸν τῶν βασιλικῶν δικαίων, καὶ μεταφέρω, δίδωμι, ἐκχωρῶ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς τε βασιλείας καὶ τοῦ βασιλεύειν εἰς τὸν προρρηθέντα υἱόν μου καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὲρ τοῦ τότε καθιστῶ, ποιῶ, δημιουργῶ καὶ τάττω αὐτὸν εἰς βασιλέα τε καὶ αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων. ἔτι, εἴπερ συμβῇ τοῦτο, ὅπερ ἀπεύχομαι, ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὲρ τοῦ τότε δίδωμι, ἐκχωρῶ καὶ μεταφέρω τὸ δίκαιον τῆς πατρικῆς ἐξουσίας εἰς τὸν προειρημένον δεσπότην, τὸν ἄκρον ἀρχιερέα ἐπάνω τοῦ τοιούτου υἱοῦ μου, ὃν ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὲρ τοῦ τότε ὑποτάττω τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, παρέχων αὐτῷ καὶ διδοὺς αὐτὸν εἰς υἱοθεσίαν κατὰ πάντα τρόπον καὶ τύπον, οἷς ἂν κρεῖττον ἀπὸ τῶν νόμων δύναμαι. ἔτι δίδωμι, ἐκχωρῶ καὶ παραδίδωμι ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν αὐτῷ τῷ δεσπότῃ καὶ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ, ἵνα δύνηται κτᾶσθαι, ἀπαιτεῖν, ἀναζητεῖν τε καὶ ἐπαίρειν τὴν βασιλείαν ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ ῥηθέντος υἱοῦ μου ὡς ὑπὲρ ἀληθοῦς καὶ νομίμου βασιλέως καὶ διδόναι αὐτῷ γυναῖκα, παιδαγωγούς, φύλακάς τε καὶ ἐπιτρόπους μέχρι τοῦ παρὰ τῶν νόμων τεταγμένου χρόνου, καὶ ἵνα δύνηται τάττειν καὶ καθιστᾶν εἰς τὴν τοιαύτην βασιλείαν, ὡς εἰς βασιλείαν αὐτῷ ἀπὸ δικαίου ἀνήκουσαν τῷ

δικαίῳ καὶ ὀνόματι τοῦ προειρημένου υἱοῦ μου, ὃν ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὲρ τοῦ τότε τῆς ἰδίας ἡμῶν πατρικῆς ἐξουσίας λύομέν τε καὶ ἐλευθεροῦμεν καὶ εἰς πατρικὴν ἐξουσίαν κατὰ υἱοθεσίαν αὐτῷ τῷ δεσπότῃ τῷ πάπᾳ ὑποτάττομεν καὶ χαριζόμεθα, ἀποβαλλόμενοι πᾶσαν παραγραφὴν, ἣν ἂν κατὰ τῶν προρρηθέντων ἀντιτείνειν δυναίμεθα, καὶ νόμον καὶ δίκαιον, οἷς πρὸς ἡμετέραν ἀγωγήν τε καὶ βοήθειαν, εἴπερ οὐ φυλάξομεν καὶ πληρώσομεν τὰ προρρηθέντα, οἷοί τε ἂν ὦμεν. ἔτι εἴπερ συμβῇ, ἵνα ἔλθοι ὁ προρρηθεὶς ἀρχιεπίσκοπος μετὰ τριῶν κατέργων ἢ πλειόνων, καὶ οὐδὲν δώσομεν ἡμεῖς αὐτῷ τὸν δηλωθέντα υἱὸν ἡμῶν, ἵνα ἀγάγοι αὐτὸν εἰς τὸν δεσπότην ἡμῶν, τὸν ἄκρον ἀρχιερέα, ἐνόχους ἡμᾶς αὐτοὺς ποιοῦμεν καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν καὶ πάντας τοὺς Ῥωμαίους ἡμῶν καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν, ἵνα δύνηται ὅ τε δεσπότης ὁ πάπας καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐπίτροποι αὐτοῦ ζητεῖν καὶ ἐπαίρειν ἐπάνω τῶν τοιούτων ἀγαθῶν τε καὶ ἀνθρώπων μέχρι καὶ τιμήματος φλωρίων τετρακισχιλίων ὑπὲρ ἑκάστου κατέργου, ὅπερ ἂν ὁ προρρηθεὶς ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ δηλωθεὶς οἰκεῖος ἡμῖν ἀγάγοιεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ὑφ' ἑκάστῳ κριτῇ καὶ ἐκκλησιαστικῷ καὶ πολιτικῷ ἐν τῷ Γαλατᾷ, ἐν τῇ Ῥόδῳ, τῇ Χίῳ καὶ Κύπρῳ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις τόποις, μὴ ἐναντιουμένης παραγραφῆς τινος ἢ δικαίου, ᾧπερ ἂν ἢ ἡμεῖς ἢ οἱ ἡμέτεροι Ῥωμαῖοι δυναίμεθα βοηθεῖσθαι πρὸς τὸ μὴ ἀπεκβαλεῖν τὴν τοιαύτην τῶν φλωρίων ποσότητα· εἰ δὲ συμβῇ πληρῶσαί με πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα, θέλω, ἵνα βοηθῇ μοι ὁ δεσπότης ὁ πάπας κατὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν μου καὶ μάλιστα τῶν ἀπίστων μετὰ μείζονος φοσσάτου καὶ πλήθους χριστιανῶν, ὅπερ ἂν ἀνθίστασθαι δύναιτο τῷ τῶν ἀπίστων πλήθει καὶ διώκει(ν) αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς τῶν χριστιανῶν, ἣν ἀδίκως καθ' ἁρπαγὴν τῇ αὐτῶν ἀπιστίᾳ ὑπέταξαν. ἔτι ἵνα ὁ δεσπότης ἡμῶν ὁ πάπας προμηθεύσηται ἡμᾶς εἰς ἐξόδους γενησομένους καὶ ῥόγαν διδομένην εἰς τὸ φοσσάτον, ἐπεὶ ἡ βασιλεία μου οὐδαμῶς δύναται κατὰ τὸ παρὸν πολλὰς ἐξόδους ὑφίστασθαι. ἔτι ἵνα ὦ ἐγὼ ἀρχικὴ κεφαλὴ, σημαιοφόρος τε καὶ φλαμουλάριος τῆς ἁγίας μητρὸς ἐκκλησίας μετὰ καθαροῦ καὶ μεμιγμένου κράτους καὶ πλήρους ἐξουσίας ἐπάνω παντὸς τοῦ φοσσάτου τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἂν διαπεράσωσιν εἰς τὰ ἐνταῦθα τῆς θαλάσσης μέρη ἢ ῥογευθέντες παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ παρ' ἄλλων, προστάγματι καὶ συγγνώμῃ τῆς ἐκκλησίας,

ἢ οἵτινες ἂν ἔλθοιεν ἑκουσίως ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ἰδίων ψυχῶν. ἔτι εἴπερ συμβῇ ἵνα πληρώσω πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα, ἵνα ὁ δεσπότης ἡμῶν ὁ πάπας ἐπαναπέμψῃ τὸν υἱόν μου μετὰ τιμῆς καὶ ἑτοιμασίας τῆς προσηκούσης. νοητέον δὲ, ὡς εἴπερ ἴσως τὰ ἀναγεγραμμένα πάντα καὶ ἕκαστα οὐδαμῶς πληρώσω, στερήσει δυνάμεως, οὐ θελήσεως, ἀπέλθω δὲ σωματικῶς εἰς αὐτὸν τὸν δεσπότην ἡμῶν τὸν πάπαν, τηνικαῦτα ἵνα ἐνέχηται ὁ δεσπότης ὁ πάπας δεφενδεύειν καὶ βοηθεῖν μοι ἐπὶ τῷ ἐπαναλαμβάνειν τὴν βασιλείαν μου, ὥσπερ ἔμελλε ποιήσειν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ μου εἰς τὴν αὐτοῦ παρουσίαν, ἐμοῦ σωματικῶς μὴ ἀπελθόντος, καὶ οὐδόλως ὀφθήσομαι ἐμπεπτωκὼς εἰς ζημίαν ἢ ἐναντιωθεὶς, εἴπερ ἀνάγκῃ ἀδυναμίας καὶ οὐ θελήσεως τὰ προρρηθέντα πάντα οὐ πληρώσω. εἰς ὧν πάντων ἀσφάλειαν καὶ καθαρότητα πληρεστάτην τὸ παρὸν ὁρκωμοτικὸν χρυσόβουλλον γενέσθαι προσέταξεν ἡ βασιλεία μου τῇ ἡμετέρᾳ χειρὶ γράμμασιν ἐρυθροῖς τὸν εἰωθότα τρόπον ὑπογραφὲν καὶ χρυσῇ βούλλῃ τῆς βασιλείας μου κάτωθεν ἀπῃωρημένῃ βεβαιωθέν. γέγονεν ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ ἡμετέρῳ τῶν Βλαχερνῶν ἱερῷ παλατίῳ ἔτει ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως ἑξακισχιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ τετάρτῳ, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ κυρίου γεννήσεως χιλιοστῷ τριακοσιοστῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ, ἡμέρᾳ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ δεκεβρίου †.

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος

---

† Ego Ioannes in Christo deo fidelis imperator et moderator Romeorum Paleologus iuro ad sancta dei euangelia tactis sacrosanctis scripturis et per sanctam trinitatem, patrem et filium et spiritum sanctum, vnum uerum deum et tres personas et per Ihesum Christum deum nostrum et saluatorem et per virginem Mariam dei genitricem et per sanctam et viuificam crucem Christi et per sanctos apostolos et omnes alios sanctos, quod absque dolo, fraude et defectu toto meo posse omnibus uiribus meis et cuncto conatu seruabo firmiter et integre et implebo ego ipse et per alios faciam adimpleri et obseruari omnia ista et singula, que sequuntur, que promisi reuerendissimo in Christo patri

archiepiscopo Smirnensi domino Paulo nomine et uice sanctissimi in Christo patris et domini domini Innocentii, diuina prouidentia sacrosancte romane ac vniuersalis ecclesie pape sextj, et ita deus et omnes eius sancti me adiuuent, sicut ego obseruabo et adimplebo et faciam per alios obseruari et adimpleri omnia et singula, que sequuntur. In primjs, quod ero fidelis, obediens, reuerens et deuotus beatissimo patri et domino domino Innocentio, sacrocancte romane ac vniuersalis ecclesie ex digna dei prouidentia summo pontifici et eius successoribus, et obseruabo et percomplebo debitam obedientiam et reuerentiam ad ipsum sanctissimum papam et eius successores, et recipiam legatos et nuntios suos cum omni reuerentia et deuotione. Item, quod faciam toto posse meo et toto conatu, quod omnes populi sub nostro imperio constituti et nostre iurisdicioni subiecti, siue sint laici sine clerici, cuiuscumque conditionis et status aut dignitatis existant, erunt fideles, obedientes, reuerentes et deuoti eidem domino summo pontifici et eius successoribus. Et quia diuturnitas temporis indurauit et agrauauit animos populorum, et vix possent a consuetis retrahi et per uiam nouam incedere seu dirigi, nisi cum modo sapiencie et moderacione prudencie, istum modum, qui sequitur, deliberaui, tractaui et ordinaui cum eodem venerabili patre archiepiscopo Smyrnensi et cum dilecto familiari et megateriarchi imperij nostri, D. Nicolao Sygeros, per quos me facturum, obseruaturum et consecuturum predicta promisi et spopondi, videlicet quod predictus sanctissimus pater remittat eundem archiepiscopum Smirnensem et predictum familiarem nostrum cum galeis tribus, et quando ipsi uenerint in Constantinopolim, per iusiurandum, quod feci, promitto dare filium meum gloriosissimum, felicissimum dispoti dominum Manuelem Paleologum prefato domino archiepiscopo, quem ipse duceret ad predictum dominum nostrum papam cum una galea, et dimittet michi duas galeas, et alias duo armabit in partibus istis, et dimittet eas sub nostro precepto ad defensionem istarum partium. Item dominus noster papa sub celeritate, qua poterit, postquam filium meum habuerit in manibus suis, mittet michi vscheria quindecim cum equitibus quadringentis et alios centum equites cum nauibus et mille pedites, ita quod erit exercitus totus vscheria quindecim, galee suptiles quinque, equites quingenti et pedites mille; quando dictus exercitus applicuerit in Constantino-

polim per dei gratiam, erit ad nostrum preceptum pugnandi contra Turchos et Grecos inimicos nostros usque ad menses sex, in quo tempore legatus domini nostri pape dabit beneficia [et] dignitates ecclesiasticas personis sufficientibus grecis, que ad vnionem et obedientiam ecclesie sponte redibunt, secundum quod sibi et nobis melius uidebitur. Vbi uero infra sex menses, postquam exercitus in Constantinopolim applicuerit, per benignitatem et gracias Greci sponte ad obedienciam ecclesie noluerint redire, quod non credimus, promittimus ex nunc pro tunc, quod faciemus cum consilio et deliberatione legati domini nostri pape, quod omnino erunt obedientes. Item dabimus legato domini nostri pape palacium magnum, in quo ipse cum suis habitabit, et sic per consequens dictum palacium erit domini nostri pape et legatorum ipsius in perpetuum. Item dabimus sibi pulcram et venerabilem ecclesiam, in qua dictus legatus et alij, qui postea uenient a domino nostro papa, tamquam in propria ecclesia celebrabunt diuina officia et ecclesiastica sacramenta. Item dabo filio meo primogenito vnum magistrum latinum, qui docebit eum litteras et linguam latinam de consilio et voluntate predicti legatj. Item dabo hospicia tria magna, in quibus tenebuntur scole litterarum latinarum, et ego dabo operam et efficaciam et fauorem cum corde sincero, quod filij magnatum et potentum Grecorum ibunt addiscere litteras latinas. In casu, vbi predicta omnia et singula non obseruarem, quod absit et deus aduertat a me tantum malum, ex nunc pro tunc iudico auctoritate imperiali me indignum imperio, et priuo memet ipsum iure imperij, et transfero, do, cedo ius et potestatem imperij et imperandi in predictum filium meum, et ex nunc pro tunc constituo, facio, creo et ordino ipsum in imperatorem et moderatorem Grecorum. Item in predicto casu, quem deus aduertat, ex nunc pro tunc do, cedo, transfero ius patrie potestatis in predictum dominum nostrum summum pontificem super dictum filium meum, quem ex nunc pro tunc eius potestati subiicio, ipsum eidem in adoptionem tribuens et concedens omni modo et forma, quibus melius de iure possum. Item do, concedo et trado potestatem et auctoritatem eidem domino summo pontifici, quod possit acquirere, petere, requirere et capere imperium nostrum pro dicto filio nostro, tamquam pro uero et legitimo imperatore, et dare eidem filio meo vxorem, baiulos, tutores et curatores usque ad prefini-

tum tempus a iure, et possit de predicto imperio ordinare et disponere tamquam de imperio sibi de iure debito vice et nomine predicti filij nostri, quem ex nunc pro tunc a nostra propria et patria potestate eximimus et liberamus et in patriam potestatem per adoptionem eidem domino pape subicimus et donamus, renuntiantes omnibus exceptionibus, quas possemus contra predicta obicere, et omni iuri et legibus, quibus contra predicta non obseruanda et complenda possemus nos aliquo modo defendere seu tueri. Item in casu, ubi predictus archiepiscopus ueniret cum tribus galeis uel pluribus, et nos non daremus sibi dictum filium nostrum, ut duceret ipsum ad dominum nostrum summum pontificem, obligamus nos et omnia bona nostra et omnes nostros Grecos et bona eorum, quod dominus noster papa et sui nuntii seu procuratores possint capere et petere super dictis bonis et personis usque ad valorem quatuor milium florenorum pro qualibet galearum, quas predictus D. archiepiscopus et prefatus familiaris noster duxerint in Constantinopolim, in omni loco et sub quolibet iudice ecclesiastico seu ciuili in Peyra, Rodo, Chio et Cipro et omnibus [alijs] locis, non obstanti aliqua exceptione seu iure, quo uel nos uel nostri Greci possemus nos defendere ad non soluendum predictam summam florenorum. In casu, (vbi) omnia supradicta complerem, uolo, quod dictus dominus papa me adiuuet contra omnes inimicos meos et maxime infideles cum maiori exercitu et mu[ltitudine] Cristianorum, qui resistere possint multitudini infidelium et eos expellere de terris Cristianorum, quas iniuste per violenciam sue [infidelitati] subiecerunt. Item, quod dominus noster papa provideat nobis de expensis fiendis et de stipendijs erogandis pro aliqua parte exercitus, cum [imperium] nostrum pro presenti non posset multas expensas sustinere. Item quod ego sim principalis capitaneus, signifer et vexillarius sancte matris ecclesie cum mero et mixto imperio et plenaria potestate supra omnem exercitum Cristianorum, qui ad partes citramarinas transiuerint uel [stipendi]ati per ecclesiam uel per alios ex mandato et indulgencia ecclesie uel qui sponte uenerint pro salute animarum suarum. Item in casu, ubi ego [omnia] supradicta complerem, dominus noster papa remittet michi filium meum cum honore et apparatu conuenienti. Et est intelligendum, quod si forte supradicta omnia et singula non complerem pro eo, quod potencia et non uo-

luntas deficeret, et ego personaliter accederem ad ipsum dominum nostrum papam, in illo casu dominus noster papa teneatur defendere et adiuuare me ad recuperandum imperium meum, sicut pro filio meo fecisset, me ad eius presenciam personaliter non accedente, et non uidear in aliquam penam incidisse uel contrafecisse, si necessitate impotencie et non uoluntate supradicta omnia non complessem. Ad quorum omnium securitatem et euidenciam pleniorem presens sacramentale priuilegium aurea bulla munitum fieri iussit imperium nostrum litteris rubeis manu nostra propria more solito subscriptum et aurea bulla imperij nostri inferius appensa munitum. Actum in vrbe magne Constantinopolis in nostro sacro palacio Blachernarum anno a constitucione mundi sexto milleno octauo centeno sexagesimo quarto, a natiuitate autem domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, die quinta decima decembris. †

IX. (6878—1369) 7. octobris ind. VII.

Papa Urbanus V. iubet recipi fidei confessionem faciendam ab imperatore Ioanne Palaelogo, patriarcha Paulo et aliis Graecis.

In nomini domini amen. Nouerint uniuersi presentes litteras et instrumentum publicum inspecturi, quod ex^mi^ patres et domini, dei gratia Guliermus episcopus Ostiensis et Bernardus Basilicę XII. apostolorum et Franciscus ecclesię sanctę Sabinę presbyteri ac Rainaldus sancti Adriani diaconus cardinalis commissarij super infrascriptis per dominum Vrbanum papam V. deputati litteras eiusdem apostolicas sua bulla plumbea munitas tenore sequenti receperunt: Vrbanus episcopus seruus seruuorum dei venerabili fratri Guliermo episcopo Ostiensi et dulcissimis filijs Bernardo Basilicę XII. apostolorum et Francisco ecclesię sanctę Sabinę presbyteris et Rainaldo Adriani diacono salutem et apostolicam benedictionem. Cum magnificus princeps Iohannes imperator Gręcorum illustris nouiter ex deuotione et feruore catholicae fidei ad urbem accesserit, sanctam sedem apostolicam uisitaturus et eius ordinationi et mandatis in ijs, que dictam fidem concernunt, tamquam princeps catholicus perpetuo pariturus, nos uolentes eundem imperatorem in prima eius uisione ac receptione tamquam catholicum principem et alios Gręcos tam cleri-

cos et religiosos quam etiam prçlatos et laicos existentes cum eo, qui ad eiusdem ecclesię uenire uoluerunt unitatem professione dictę fidei ac iuramento et abiuratione secundum debitas formas, alias a prçclarç memorię Michaële Paleologo imperatore Grçcorum predecessoreque eiusdem imperatoris in simili casu seruatas, admissis ad pacis osculum et alias decenter et licite recipere et congruę honorificationis impendijs honorare, de vestra quoque sinceritate ad dictam fidem ac circumspectione gerentes in domino fiduciam plenariam, uobis et cuilibet vestrum recipiendi nomine nostro et dicte ecclesie ab eisdem imperatore ac Grçcis alijs ecclesiasticis et religiosis etiam quacunque prçlatione fungentibus huius professionem, iuramentum et abiurationem secundum formulas contentas in nostris apostolicis litteris, quas uobis cum presentibus destinamus, et exinde confici publica instrumenta et litteras eorumdem imperatorum et aliorum, qui profitebuntur et abiurabunt, sigillis signoque munitas, plenam concedimus auctoritate apostolica tenore presentium facultatem. Datum Viterbij nonis octobris pontificatus nostri anno septimo.

Iidem ex^mi patres ad premissa deputati reuerendum patrem dominum Paulum, patriarcham Constantinopolitanum, et dominum fratrem Nicolaum, episcopum Arenopolitanum, ac religiosum uirum fratrem Antonium de Athenis, ordinis fratrum minorum, scientes linguas et grammaticas grçcas et latinas, in hac parte interpretes assumpserunt, qui in manibus dicti domini Francisci cardinalis de consensu aliorum predictorum dominorum cardinalium recipientis ad sancta dei euangelia iurauerunt fideliter referre latina lingua uerba imperatoris predicti et aliorum Grçcorum, qui uenerant cum dicto imperatore et profiteri uolebant. Et ecce professionem imperatoris:

In nomine patris et filij et spiritus sancti. Amen.

Ego Iohannes in Christo deo fidelis imperator ac Romeorum moderator Palçologus spiritus sancti lumine illustratus, volens saluti animę nostrę prouidere, sponte ueni ad sacram romanam vrbem, sanctissimum papam dominum Vrbanum diuina prouidentia papam quintum et sanctam sedem apostolicam uisitaturus ac in eiusdem domini papę vel alterius seu aliorum ab eo in hac parte deputatorum manibus recogniturus et professurus fidem catholicam, quam sacrosancta Romana ecclesia ac

vniuersalis profitetur, tenet et docet, et circa perpetuam obseruantiam eiusdem fidei prefati domini papę et suorum successorum romanorum pontificum mandatis plenarie et efficaciter pariturus. Ideoque in presentia vestrum reuerendissimorum patrum Guliermj, episcopi Ostiensis, Bernardi Basilicę XII. apostolorum ac Francisci ecclesie sancte Sabine presbyterorum et Rainaldi sancti Adriani diaconi cardinalis commissarij super hoc a pręfato domino papa deputati ac venerabilis uiri eiusdem sedis notarij et testium infrascriptorum personaliter constitutus profiteor et credo sanctam trinitatem, patrem, filium et spiritum sanctum etc. *ut in litteris Michaëlis Palaeologi* (IV.) Vnde suprascriptam fidei ueritatem, prout plene acta est et fideliter exposita, veram, sanctam et orthodoxam fidem esse recognosco, eam accepto et corde et ore profiteor, ipsamque, prout veraciter eam tenet et fideliter docet et prędicat sacrosancta romana ecclesia, me inuiolabiliter seruaturum et in ea omni tempore perseueraturum, nec ab eà ullo tempore recessurum seu quoquomodo deuiaturum promitto, et abrenuntio omni scismati; primatum quoque ipsius sacrosancte romanę ecclesię, prout in pręmissa serie continetur, ad ipsius ecclesię obedientiam spontaneus ueniens, fateor et recognosco, accepto et sponte suscipio, et me omnia premissa tam circa fidei ueritatem quam circa dictę ecclesię primatum et ipsorum recognitionem, acceptionem, suscepcionem, obseruantiam et perseuerantiam seruaturum, pręstito corporali iuramento, promitto et confirmo, sic me deus adiuuet et hęc sancta dei euangelia. Quod si contra hęc aliquid sentire, confiteri aut aliud agere presumpsero, me scismaticum et anathematisatum eo ipso recognosco et seueritati sacrorum canonum subiacere. Ad certitudinem predictorum et cautelam maiorem presens iuramentum mysticum exposui instrumentum et bulla aurea munitum. Scriptum in antiqua Roma anno ab incarnatione dominj MCCCLXIX., indicione septima, die X. mensis octobris, presentibus reuerendo patre domino Paulo patriarcha Constantinopolitano et religioso viro fratre Antonio de Athenis interpretibus ad pręmissa exponenda electis, nostris r^mis patribus dominis cardinalibus commissarijs et dictis dominis cardinalibus authorizantibus dictumque imperatorem ab ipsis ad osculum pacis receptum et gremio sanctę romanę ecclesię aggregantibus, ut uerum catholicum christianum.

Sumptum de registris papalibus.

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου, ἀμήν. Γνωστὸν ἔστω πᾶσι τοῖς τὰ παρόντα γράμματα καὶ τὸ δημόσιον συμβόλαιον ὀψομένοις, ὅτι οἱ αἰδεσιμώτατοι πατέρες καὶ κύριοι, θεοῦ χάριτι Γουλιέρμος ἐπίσκοπος Ὀστιένσης καὶ Μπερνάρδος τῆς ἐκκλησίας τῶν ιβ' ἀποστόλων καὶ Φραντζίσκος τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Σαβίνας πρεσβύτεροι καὶ Ῥαϊμοῦνδος τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ διάκονος, καρδινάλιοι, ἐπίτροποι ἐπὶ τὰ ὑποτεταγμένα ἀπὸ τοῦ αὐθέντου Οὐρβανοῦ πάπα πέμπτου ὑποταχθέντες γράμματα τοῦ αὐτοῦ ἀποστολικὰ ἰδίᾳ βούλλᾳ μολιβδίνῃ κατωχυρωμένα ἐν ταύτῃ τῇ ἑπομένῃ περιλήψει ἐδέξαντο· Οὐρβανὸς ἐπίσκοπος, δοῦλος τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, τῷ αἰδεσίμῳ ἀδελφῷ Γουλιέρμῳ ἐπισκόπῳ Ὀστιένσῃ καὶ τοῖς ἀγαπητοῖς υἱοῖς Μπερνάρδῳ τῆς ἐκκλησίας τῶν ιβ' ἀποστόλων καὶ Φραντζίσκῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Σαβίνας πρεσβυτέροις καὶ Ῥαϊμούνδῳ τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ διακόνῳ σωτηρίαν καὶ ἀποστολικὴν εὐλογίαν. ἐπειδὴ ὁ μεγαλοπρεπὴς καὶ περιφανὴς ἄρχων Ἰωάννης βασιλεὺς τῶν Γραικῶν νεωστὶ ἐξ εὐλαβείας καὶ ζεούσης ἀγάπης περὶ τὴν καθολικὴν πίστιν εἰς τὴν μεγαλόπολιν παρεγένετο, τὴν ἁγίαν ἀποστολικὴν καθέδραν ἐπισκεψόμενος καὶ θεωρήσων καὶ τῇ διατάξει αὐτῆς καὶ τοῖς περὶ τὴν εἰρημένην πίστιν θεωρουμένοις προστάγμασιν ὡς υἱὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀιδίως ὑποκείμενος, ἡμεῖς βουλόμενοι τὸν αὐτὸν βασιλέα ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ὄψει καὶ ὑποδοχῇ ὡς υἱὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ δὴ καὶ τοὺς ἄλλους Γραικούς, κληρικούς τε, μοναχούς, προεστῶτας καὶ λαϊκοὺς τοὺς αὐτῷ συμπαραγενομένους, οἳ πρὸς ἕνωσιν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐλθεῖν ἐβουλήθησαν, ἐν ἀσπασμῷ εἰρήνης καὶ ἄλλως πρεπόντως καὶ δικαίως ὑποδέχεσθαι καὶ τιμῇ συμφώνῳ τιμᾶν, ὁμολογίας τῆς ῥηθείσης πίστεως καὶ ὁρκωμοσίας προσληφθέντων κατὰ τὸν ὀφειλόμενον τύπον ἄλλοτε (ὑπὸ) τοῦ τῆς λαμπρᾶς μνήμης Μιχαὴλ Παλαιολόγου βασιλέως τῶν Γραικῶν προηγησαμένου αὐτοῦ βασιλέως ἐν ὁμοίῳ συμβάματι φυλαχθέντα, περί τε τῆς ὑμετέρας εἰλικρινότητος πρὸς τὴν εἰρημένην πίστιν κατὰ τὴν περίσκεψιν ταύτην ἔχοντες ἐν κυρίῳ πλῆρες θάρρος ὑμῖν καὶ ἑκάστοις ὑμῶν πλήρη παρέχομεν εὐπορίαν ἀποστολικῇ αὐθεντίᾳ τῇ δυνάμει τῶν παρόντων, ὥστε ὑποδέξασθαι ἡμετέρῳ ὀνόματι καὶ τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν αὐτῶν, τοῦ τε βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων Γραικῶν, κληρικῶν, μοναχῶν καὶ τῶν ὁποιουδήτινος ὄντων ἀξιώματος ταύτην τὴν ὁμολογίαν, τὴν ὁρκωμοσίαν,

τὴν ἐξωμοσίαν κατὰ τὸν περιεχόμενον τύπον ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀποστολικοῖς γράμμασιν, ἅπερ ὑμῖν μετὰ τῶν παρόντων διαπέμπομεν, κἀκεῖθεν γενέσθαι συμβόλαια δημόσια καὶ γράμματα τῶν αὐτῶν, τοῦ τε βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων, οἳ ὁμολογήσουσι καὶ ἐξομόσονται, σιγίλλοις καὶ σημείῳ κατωχυρωμένα. ἐδόθη ἐν τῷ Βιτέρβῳ νόνης ὀκτωβρίου ἔτει ἑβδόμῳ τῆς ἀρχιερωσύνης ἡμῶν.

Οἱ αὐτοὶ αἰδεσιμώτατοι πατέρες οἱ ἐπὶ τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἐπιτεταγμένοι ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἑρμηνεῖς ἐλάβοντο τὸν αἰδέσιμον πατέρα καὶ κύριον Παῦλον, θεοῦ χάριτι πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸν ἀδελφὸν κύριον Νικόλαον ἐπίσκοπον Ἀρενοπολιτάνον καὶ τὸν μοναχὸν ἄνδρα Ἀντώνιον ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς τάξεως τῶν φρεμενουρίων, εἰδότας ἑκατέραν γλῶσσαν, Λατίνων καὶ Γραικῶν, τήν τε κοινὴν καὶ τὴν γραμματικήν, οἵτινες ἑρμηνεῖς ἐν ταῖς χερσὶν τοῦ εἰρημένου αὐθέντου Φραντζίσκου καρδιναλίου ἀπὸ συναινέσεως τῶν εἰρημένων ἄλλων αὐθεντῶν καρδιναλίων ἀναδεχομένου εἰς τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ εὐαγγέλια ὤμοσαν πιστῶς ἀναφέρειν λατινικῇ γλώσσῃ τὰ ῥήματα τοῦ προειρημένου βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων Γραικῶν τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως ἐλθόντων καὶ ὁμολογίαν δοῦναι βουληθέντων. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως ὁμολογία·

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀμήν. Ἐγὼ Ἰωάννης ἐν [Χριστῷ] τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος, φωτὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐλλαμφθείς, τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς προνοούμενος, ἑκουσίως παρεγενόμην εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν Ῥώμην, τὸν ἁγιώτατον πάπαν τὸν αὐθέντην Οὐρβανὸν θείᾳ προνοίᾳ πάπαν πέμπτον καὶ τὴν ἁγίαν ἀποστολικὴν καθέδραν ἐπισκεψόμενος καὶ θεωρήσων καὶ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ αὐτοῦ αὐθέντου πάπα ἢ ἑτέρου ἢ ἑτέρων ἀπ' αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἀποταχθέντων ἐπιγνωσόμενος καὶ ὁμολογήσων τὴν καθολικὴν πίστιν, ἣν [ἡ] ἱεραγία ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία καὶ οἰκουμενικὴ ὁμολογεῖ, κρατεῖ καὶ διδάσκει, καὶ περὶ τὴν διηνεκῆ συντήρησιν τῆς αὐτῆς πίστεως τοῦ προρρηθέντος αὐθέντου πάπα καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων ῥωμαϊκῶν ἀρχιερέων τοῖς προστάγμασι πεπληρωμένως καὶ ἐμπράκτως ὑποκεισόμενος καὶ διὰ τοῦτο ἐνώπιον ὑμῶν τῶν αἰδεσίμων πατέρων Γουλιέρμου ἐπισκόπου Ὀστιένση, Μπερνάρδου τῆς ἐκκλησίας τῶν ιβ' ἀποστόλων καὶ Φραντζίσκου τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Σαβίνας πρεσβυτέρων καὶ Ῥαϊνάρ-

δου τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ διακόνου καρδιναλίων ἐπιτρόπων ἐπὶ τούτοις ἀπὸ τοῦ εἰρημένου αὐθέντου πάπα ἀποτεταγμένων καὶ τοῦ αἰδεσίμου ἀνδρὸς τῆς αὐτῆς καθέδρας νοταρίου καὶ μαρτύρων ἀποτεταγμένων αὐτοπροσώπως κατασταθεὶς ὁμολογῶ καὶ πιστεύω τὴν ἁγίαν τριάδα, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κτέ. *ut in litteris Andronici Palaeologi* (VI.) ὅθεν τὴν ἀναγεγραμμένην τῆς πίστεως ἀλήθειαν ὡς πληροέντως ἔχουσαν καὶ πιστῶς ἐκτεθεῖσαν ἀληθῆ, ἁγίαν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν εἶναι ἐπιγινώσκω, ταύτην ἀποδέχομαι καὶ καρδίᾳ καὶ στόματι ὁμολογῶ, καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἀληθῶς αὐτὴν κρατεῖ καὶ πιστῶς διδάσκει καὶ κηρύττει ἡ ἱεροαγία ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία, ἐμαυτὸν ἀμολύντως φυλάξειν καὶ ἐν αὐτῇ πάντα χρόνον διατελέσειν καὶ ἀπ᾽ αὐτῆς ἐν οὐδενὶ καιρῷ ἀναχωρήσειν ἢ τινι τρόπῳ παρεγκλῖναι ὑπισχνέομαι, καὶ ἐξομνύομαι πᾶν σχίσμα, καὶ τὸ πρωτεῖον αὐτῆς τῆς ἱεροαγίας ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ὡς ἐν τῇ προδηλωθείσῃ ὑφῇ περιέχεται, εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐρχόμενος ἑκουσίως, ὁμολογῶ καὶ ἐπιγινώσκω, ἀποδέχομαι καὶ ἑκουσίως ὑποδέχομαι. καὶ τὰ ἀναγεγραμμένα πάντα, ὅσα περὶ τὴν τῆς πίστεως ἀλήθειαν καὶ ὅσα περὶ τὸ πρωτεῖον τῆς εἰρημένης ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, τούτων τὴν ἐπίγνωσιν, τὴν ἀποδοχήν, τὴν ὑποδοχήν, τὴν συντήρησιν καὶ τὴν διαμονὴν ἐμαυτὸν διατηρήσειν καὶ φυλάξειν, δοθέντος πραγματικοῦ ὅρκου, ὑπόσχομαι καὶ ἐπιβεβαιῶ, οὕτως με βοηθήσει ὁ θεὸς καὶ ταῦτα τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ εὐαγγέλια, ὅτι ἐὰν κατὰ τούτων τι φρονῆσαι, ὁμολογῆσαι ἢ ἄλλως ποιῆσαι τολμήσω, ἐμαυτὸν σχισματικὸν καὶ αὐτῷ τούτῳ ἀναθεματισμένον εἶναι ἐπιγινώσκω καὶ τῇ ἀποτομίᾳ καὶ αὐστηρότητι τῶν ἁγίων κανόνων ὑποκεῖσθαι. εἰς ἀσφάλειαν τῶν προειρημένων καὶ φυλακὴν μείζονα τὸ παρὸν ὁρκωμοτικὸν μυστικὸν ἐξεθέμεθα συμβόλαιον καὶ βούλλᾳ χρυσῇ κατωχυρωμένον. ἐγράφη ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ ἔτει ἀπὸ τοῦ κυρίου σαρκώσεως χιλιοστῷ τριακοσιῷ ἑξηκοστῷ ἐνάτῳ, ἰνδικτιῶνος ἑβδόμης, ἡμέρᾳ δεκάτῃ τοῦ ὀκτωβρίου μηνός, παρόντος τοῦ αἰδεσίμου πατρὸς τοῦ κυρίου Παύλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ κυρίου Νικολάου, ἐπισκόπου Ἀρενοπολιτάνου καὶ τοῦ εὐλαβοῦς ἀνδρὸς τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου ἐκ τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὸ τὰ ἀνατεταγμένα ἑρμηνεῦσαι καὶ ἐκτεθῆναι ἐκλεγέντων, τῶν αἰδεσιμωτάτων πατέρων τῶν κυρίων καρδηναλίων ἐπιτρόπων καὶ τούτων αὐτῶν τῶν ῥηθέντων κυρίων καρδη-

ναλίων τὸ κῦρος ἐπιδιδόντων, τόν τε εἰρημένον βασιλέα ἐν ἀσπασμῷ εἰρήνης προσδεχομένων καὶ τῷ κόλπῳ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐπισυναγόντων ὡς ἀληθῆ καθολικὸν χριστιανόν.»

Εἴληπται ἐκ τῶν παππικῶν κωδίκων.

X. 1370 mense ianuario.

Imperator Ioannes Palaeologus fidem facit aurea bulla se Romae publico instrumento emisisse fidei professionem.

Nos Iohannes in Christo deo fidelis imperator ac Romeorum moderator Paleologus. Notum facimus vniversis presentes litteras inspecturis, quod cum die decima octava mensis octobris proxime preteriti in sacra vrbe Rome fecerimus professionem catholice fidei per reverendissimos patres dominos Guillelmum episcopum Ostiensem et Bernardum basilice XII. apostolorum ac Franciscum tituli sancte Sabine presbiteros et Raynaldum sancti Adriani diaconum cardinales, per sanctissimum patrem dominum Vrbanum divina providentia papam V. ad hoc specialiter deputatos, nobis exhibitam, sponte fecerimus sub certa forma, prout apparet per publicum instrumentum nostra propria manu subscriptum nostraque bulla aurea communitum et in eadem professione inter alia contineatur talis articulus, videlicet: Credo hanc esse veram fidem catholicam et quod hanc super dictis articulis tenet et predicat sacrosancta romana ecclesia etc, dicimus ad omnem ambiguitatem tollendam, nos credere et intelligere romanam ecclesiam, cui nunc preest prefatus dominus papa et sui predecessores romani pontifices prefuerunt, prout credunt et intelligunt catholici christiani in occidentis partibus constituti. In cuius rei testimonium presentes litteras nostre auree bulle munimine fecimus communiri, et nos hic nostra manu subscripsimus, ut est moris. Datum Rome die . . . mensis ianuarii anno nativitatis domini millesimo tregentesimo septuagesimo, indictione octava, pontificatus dicti domini pape anno octavo.

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος. †

Aurea bulla suspensa serico violaceo. Imago Christi: IC. XC; *imperatoris imago:* ΙΩ| ΔΕΣ|ΠΟΤΗΣ| Ο ΠΑ|ΛΕ|ΟΛΟ|ΓΟΣ.

XI. 6942—1433 11. novembris.

Imperator Ioannes Palaeologus mittit tres procuratores ad concilium Basileense pro unione ecclesiarum.

† Ἐπειδὴ ἀπεστάλησαν εἰς τὴν ἱεραγίαν καθολικὴν σύνοδον τὴν ἐν Βαζηλέᾳ παρὰ τῆς βασιλείας μου ἀποκρισιάριοι, ὅ τε οἰκεῖος τῇ βασιλείᾳ μου πρωτοβεστιαρίτης κῦρις Δημήτριος Παλαιολόγος ὁ Μετοχίτης καὶ ὁ τιμιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ καθηγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλείᾳ μου κῦρις Ἰωάννης ὁ Δισύπατος πρὸς κατάστασιν τῆς παρ' ἡμῶν σπουδαζομένης καθολικῆς καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ὑπὲρ τῆς μελετώσης ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ δεδώκαμεν αὐτοῖς τελείαν καὶ πλήρη ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν ὑπὲρ τούτου, θεσπίζει, τάττει καὶ διορίζεται ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου αὐτῆς, ἵνα πᾶν, ὅπερ ἂν τάξωσιν, ὑπόσχωνται, ὀμόσωσιν, ποιήσωσιν καὶ καταστήσωσιν ἐγγράφως περὶ τούτου οἱ προειρημένοι ἀποκρισιάριοι, λογισθῇ παρὰ τῆς βασιλείας μου καὶ στερχθῇ, ὥσπερ ἂν εἰ αὐτοπροσώπως αὐτὴ ἔπραξεν, ἔταξεν, ἔστερξέ τε τοῦτο καὶ ὤμοσεν. καὶ ἂν συμβῇ ἐμποδισμός τις ἢ θάνατος εἴς τινα αὐτῶν τῶν εἰρημένων ἀποκρισιαρίων, τότε τὸ πραχθησόμενον καὶ ὑποσχεθησόμενον παρὰ τῶν δύο ἵνα ᾖ στερκτὸν καὶ ἐρρωμένον, ὥσπερ εἰ ἐγένετο παρὰ τῶν τριῶν. καὶ δι' ἀσφάλειαν καὶ βεβαίωσιν τῶν προειρημένων ὀμνύει καὶ ἡ βασιλεία μου εἰς τὸν ὀφειλόμενόν μοι ὡς χριστιανῷ καὶ εὐσεβεῖ βασιλεῖ ὅρκον καὶ εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ ἁγίου μοι αὐθέντου καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τῆς βασιλείας μου. καὶ γέγονε τὸ παρὸν χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξακισχιλιοστῷ ἐννακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ, ἀπὸ δὲ τῆς κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γεννήσεως χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ τριακοστῷ τρίτῳ, ἡμέρᾳ ἑνδεκάτῃ τοῦ νοεμβρίου μηνὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ ἡμετέρῳ βασιλικῷ παλατίῳ γράμμασιν ἐρυθροῖς οἰκείᾳ χειρὶ ὑπογεγραμμένον κατὰ τὸ βασιλικὸν ἔθος καὶ χρυσῆς βούλλης ἀπηωρημένης. †

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος. †

Quoniam missi fuerunt ad sacrosanctum concilium generale Basiliense nostri et imperij nostri ambassiatores familiaris noster prothouestiaritis Demetrius Paleologus Metochites et honorandissimus in sacris monacis abbas sacri monasterij sancti Demetrij et familiaris noster Iohannes Dissipatus ad constitutionem a nobis sollicitati generalis et yecumenici concilij pro vnione premeditata ecclesiarum Christi, et dedimus eis ambassiatoribus perfectam et plenam potestatem et bayliam super et in predictis, mandat, diffinit et ordinat imperium nostrum per presens chrisobullum suum, quod omnia et singula illa, que ordinauerint, promiserint, iurauerint, fecerint et constituerint per scripturam seu scripturas super predictis prefati notri ambassiatores, reputentur a nostro imperio et affirmata sint, tamquam si a persona nostra presentialiter facta, ordinata, promissa et iurata forent. Et si contingeret impedimentum aliquod uel mors in aliquo dictorum ambassiatorum, tunc quod factum et promissum erit per duos ex eis, firmum et validum sit, tamquam si per omnes tres factum foret. Et in robur et firmitatem predictorum iurat imperium nostrum per iuramentum debitum et condecens nobis tamquam christiano fideli imperatori et per orationem et benedictionem sancti mei imperatoris domini et patris nostri felicis memorie et per animam meam. Factumque est presens chrisobullum imperij nostri [anno] a mundi creatione sex milleno nonagesimo quadragesimo secundo, a domini nostri Ihesu Christi natiuitate millesimo quadringentesimo tregesimo tertio, die undecima nouembris, Constantinopoli in palatio nostro imperiali et subscriptum litteris rubeis manu nostra propria more imperiali cum pendenti aurea bulla.

Orig. membr., aurea bulla suspensa serico rubro. Imago Iesu Christi cum litteris: IC XC; *imago imperatoris cum litteris:* IΩ EN XΩ AYTΩΚΡΑΤΩΡ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

XII. 6947—1439. 6 iulii.

Decretum synodi florentinae de unione ecclesiarum.

Eugenius episcopus, servus servorum dei, ad perpetuam rei memoriam. Consentiente ad infrascripta carissimo filio nostro Iohanne Paleologo, Romeorum imperatore illustri, et locatenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarcarum et ceteris orientalem ecclesiam representantibus. Letentur celi et exultet terra, sublatus est enim de medio paries, qui occidentalem orientalemque dividebat ecclesiam, et pax atque concordia rediit, illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum, vinculo fortissimo caritatis et pacis utrumque iungente parietem et perpetue unitatis federe copulante ac continente, postquam longam meroris nebulam et dissidii diuturni atram ingratamque caliginem serenum omnibus unionis optate iubar illuxit. Gaudeat et mater ecclesia, que filios suos hactenus invicem dissidentes iam videt in unitatem pacemque rediisse, et que antea in eorum separatione amarissime flebat, ex ipsorum modo mira concordia cum ineffabili gaudio omnipotenti deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles ubique per orbem, et qui christiano censentur nomine, matri catholice ecclesie colletentur. Ecce enim occidentales orientalesque patres post longissimum dissensionis atque discordie tempus, se maris ac terre periculis exponentes, omnibusque superatis laboribus ad hoc sacrum ycumenicum concilium desiderio sacratissime unionis et antique caritatis reintegrande gratia leti alacresque convenerunt, et intentione sua nequaquam frustrati sunt. Post longam enim laboriosamque indaginem, tandem spiritus sancti clementia ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis dei beneficiis gratias referre sufficiat? quis tante divine miserationis divitias non obstupescat? cuius vel ferreum pectus tanta superne pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus divina opera, non humane fragilitatis inventa, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda et divinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, Christe, fons misericordiarum, qui tantum boni sponse tue catholice ecclesie contulisti, atque in generatione nostra tue pietatis miracula demonstrasti, ut enarrent omnes mirabilia tua. Magnum

siquidem divinumque munus nobis deus largitus est, oculisque vidimus, quod ante nos multi, cum valde cupierint, adspicere nequiverunt. Convenientes enim Latini ac Greci in hac sacrosancta synodo ycumenica magno studio invicem usi sunt, ut inter alia etiam articulus ille de divina spiritus sancti processione summa cum diligentia et assidua inquisitione discuteretur. Prolatis vero testimoniis ex divinis scripturis plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum orientalium et occidentalium, aliquibus quidem ex patre et filio, quibusdam vero ex patre per filium procedere dicentibus spiritum sanctum, et ad eamdem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diversis vocabulis, Greci quidem asseruerunt, quod id, quod dicunt spiritum sanctum ex patre procedere, non hac mente proferunt, ut excludant filium, sed quia eis videbatur (ut aiunt) Latinos asserere spiritum sanctum ex patre et filio procedere tamquam ex duobus principiis et duabus spirationibus, ideo abstinuerunt a dicendo, quod spiritus sanctus ex patre procedat et filio. Latini vero affirmarunt, non se hac mente dicere spiritum sanctum ex patre filioque procedere, ut excludant patrem, quin sit fons ac principium totius deitatis, filii scilicet ac spiritus sancti, aut quod id, quod spiritus sanctus procedit ex filio, filius a patre non habeat, sive quod duo ponant esse principia seu duas spirationes, sed ut unum tantum asserant esse principium, unicamque spirationem spiritus sancti, prout hactenus asseruerunt. Et cum ex his omnibus unus et idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam et deo amabilem eodem sensu eademque mente unionem unanimiter concordarunt et consenserunt. In nomine igitur sancte trinitatis, patris et filii et spiritus sancti, hoc sacro universali opprobante florentino concilio, difinimus, ut hec fidei veritas ab omnibus christianis credatur et suscipiatur sicque omnes profiteantur, quod spiritus sanctus ex patre et filio eternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex patre simul et filio, et ex utroque eternaliter tamquam ab uno principio et unica spiratione procedit, declarantes, quod id, quod sancti doctores et patres dicunt, ex patre per filium procedere spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, filium quoque esse secundum Grecos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentie spiritus sancti, sicut et patrem. Et quoniam omnia, que patris sunt, pater ipse unige-

nito filio suo gignendo dedit, preter esse patrem, hoc ipsum, quod spiritus sanctus procedit ex filio, ipse filius a patre eternaliter habet, a quo eternaliter etiam genitus est. Difinimus insuper, explicationem verborum illorum filioque veritatis declarande gratia et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter symbolo fuisse appositam. Item, in azimo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet iuxta sue ecclesie sive occidentalis sive orientalis consuetudinem. Item, si vere penitentes in dei caritate decesserint, antequam dignis penitentie fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas penis purgatoriis post mortem purgari et ut a penis huiusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia orationesque et elemosinas et alia pietatis officia, que a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt, secundum ecclesie instituta, illorumque animas, qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, que post contractam peccati maculam vel in suis corporibus vel eisdem exute corporibus, prout superius dictum est, sunt purgate, in celum mox recipi et intueri clare ipsum deum trinum et unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, penis tamen disparibus puniendas. Item difinimus sanctam apostolicam sedem et romanum pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum pontificem romanum successorem esse beati Petri principis apostolorum et verum Christi vicarium totiusque ecclesie caput et omnium christianorum patrem et doctorem existere, et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem ecclesiam a domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis ycumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in canonibus ceterorum venerabilium patriarcharum, ut patriarcha constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum romanorum pontificem, tertius vero alexandrinus, quartus autem antiochenus, et quintus hierosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus et iuribus eorum. Datum Florentie in sessione publica synodali solemniter in ecclesia moiori celebrata anno incarna-

tionis dominice millesimo quadringentesimo tricesimo nono, pridie nonas iulii, pontificatus nostri anno nono.

Ego Eugenius catholice ecclesie episcopus ita difiniens subscripsi.

Ego Antonius episcopus Ostiensis cardinalis Bononiensis supradictas diffinitiones veras et catholicas esse affirmo et illis me subscripsi. Ego Branda episcopus Portuensis subscripsi. Ego Nicolaus cardinalis Sancte Crucis subscripsi. Ego F. tituli Sancti Clementis presbiter cardinalis subscripsi. Ego A. tituli Sancti Marci presbiter cardinalis subscripsi. Ego Iulius tituli Sancte Sabine presbiter cardinalis subscripsi. Ego Prosper Sancti Georgii diaconus cardinalis subscripsi. Ego Dominicus Sancte Marie in via lata diaconus cardinalis subscripsi. Ego Blasius patriarcha Ierosolimitanus subscripsi. Ego Marcus patriarcha Gradensis subscripsi. Ego Iohannes episcopus Morinensis, illustrissimi principis domini ducis Burgundie et Brebancie orator, subscripsi. Ego Iohannes episcopus Nivernensis, eiusdem domini ducis orator, signavi et interfui. Ego Bartolomeus archiepiscopus Spalatensis subscripsi. Ego Fantinus archiepiscopus Cretensis subscripsi. Ego Iulianus archiepiscopus Pisanus subscripsi. Ego Andreas archiepiscopus Colossensis subscripsi. Ego Nicolaus archiepiscopus Capuanus subscripsi. Ego Ludovicus archiepiscopus Florentinus subscripsi. Ego Latinus de Ursis archiepiscopus Tran. subscripsi. Ego Raymundus archiepiscopus Conezanus subscripsi. Ego Iacobus episcopus Adriensis subscripsi. Ego Petrus episcopus Paduanus subscripsi. Ego Daniel episcopus Gordiensis subscripsi. Ego Antonius episcopus Portugalensis subscripsi. Ego Bartolomeus episcopus Valvensis subscripsi. Ego Thomas episcopus Farensis subscripsi. Ego Christophorus episcopus Ariminensis subscripsi. Ego Amicus episcopus Aquilensis subscripsi. Ego Petrus Dignen. subscripsi. Ego Iohannes Ferrariensis episcopus subscripsi. Ego Valentinus episcopus Ortanus et Castellanus subscripsi. Ego Iohannes episcopus Arbensis subscripsi. Ego Benotius episcopus Fesularum subscripsi. Ego Karolus episcopus Senensis subscripsi. Ego Andreas Gistaus Portugal. episcopus Megarensis. Ego Karolus episcopus Din. Mut. Ego N. episcopus Tiburtinus subscripsi. Ego Antonius episcopus Grass. subscripsi. Ego Laurentius episcopus Achayensis. Ego

Zenonus episcopus Bayocensis subscripsi. Ego Ludovicus episcopus Trevesinus subscripsi. Ego Iohannes de Mella electus confirmatus Legionen. subscripsi. Ego Guillelmus electus confirmatus Andegaven. subscripsi. Ego Damianus episcopus Assisiensis subscripsi. Ego Angelus episcopus Parentinus scripsi. Ego Petrus episcopus Ausarensis scripsi. Ego Matheus episcopus Zapatensis subscripsi. Ego Angelus de Grassis episcopus Arianensis subscripsi. Ego Petrus episcopus Massanus subscripsi. Ego Bartholomeus episcopus Cavalicensis subscripsi. Ego Robertus de Adimaris de Florentia episcopus Vulterranus subscripsi. Ego Antonius episcopus Cesenatensis subscripsi. Ego Donatus episcopus Pistoriensis subscripsi. Ego Scipio episcopus Mutinensis subscripsi. Ego Christophorus episcopus Coronensis subscripsi. Ego Andreas episcopus Conversanus subscripsi. Ego Alexius episcopus Clusinus subscripsi. Ego Garsias episcopus Tudensis subscripsi. Ego G. episcopus Gronatensis subscripsi. Ego Aylmericus episcopus Montis Regalis subscripsi. Ego Baptista electus Theatinus subscripsi. Ego Nicholaus episcopus Tricaricensis. Ego Iohannes electus Agennensis subscripsi. Ego Iohannes electus Oschensis subscripsi. Ego Guillermus electus Leonensis subscripsi. Ego Andreas episcopus Rossinensis. Ego Matheus episcopus Cortonensis subscripsi. Ego Iulianus electus Citariensis subscripsi. Ego Iohannes episcopus Cornetensis, abbas Sancte Marie de Morrona et abbas Sancte Gonde. Ego Tadeus episcopus Acefuatensis subscripsi. Fgo Petrus Elia archiepiscopus Trecensis, ambassiator domini ducis Burgundie et Brebancie etc. Ego Ambrosius generalis ordinis Camaldulensis subscripsi. Ego frater Guillelmus generalis Minorum. Ego frater Corradus generalis Augustinensium. Ego Placidus generalis ordinis Vallisumbrose subscripsi. Ego Gometius abbas Florentinus subscripsi. Ego Iohannes de Ursis abbas Farfensis subscipsi. Ὁ τῆς Κρυπτοφερράτης μονῆς Πέτρος ὑπέγραφα. Ego Antonius abbas Sancti Capsii. Ego Franciscus abbas Sancti Leonardi. Ego Fredericus abbas de Bōtto. Ego Georgius abbas de Ferent. Ego Antonius abbas de Alfiolo. Ego Bartholomeus abbas Campifullonis. Ego Sepulcrus abbas de Uzano. Ego Angelus abbas de Sexto. Ego Paschasius abbas Sancti Sepulchri. Ego Benedictus abbas de Choneo. Ego Iacobus abbas Sancti Salvii. Ego Aloysius abbas Sancti Pauli ad ripam Arni Pisarum. Ego Iohannes

abbas de Tiro. Ego Daniel abbas de Saviliano. Ego Benedictus abbas Sancti Pancratii. Ego Franciscus abbas Sancte Marie de Pacciano. Ego Io. Granvantes abbas de Ripolis. Ego Angelus abbas Sancti Michaëlis de Pistorio. Ego Nicolaus abbas monasterii Sancti Modesti Ben^ni subscripsi. Ego Iacobus abbas Sancti Salvatoris de Faventia. Ego A. abbas Montis Piani Pistoriensis diocesis. Ego Petrus abbas Sancti Felicis de Florentia. Ego M. abbas Sancte Marie de Diciano. Ego Bartolomeus abbas de Bibona. Ego Laurencius de L. abbas de Eulroy. Ego Fredericus abbas monasterii Sancti Pantaleonis de Luca. Ego Luchas abbas Sancti Vigt. in Alpibus. Ego domnus Luchas abbas Pacrariensis. Ego Iacobus abbas monasterii Sancti Petri de Massa. Ego frater Iohannes abbas Sanctorum Martirum Cordubensium. Ego Guillelmus abbas Sancti Salvatoris Burdegalensis. Ego Georgius abbas Sancti Petri de Eugubio. Ego Antonius abbas Sanctorum Salvatoris et Vigilii de Senis. Ego Gabriel abbas Sancti Iacobi de Pontida. Ego Dionisius abbas Sancte Marie de Bondi Sarzanen. Ego Timotheus abbas Sancti Andree de Mantua subscripsi.

Εὐγένιος ἐπίσκοπος, δοῦλος τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, εἰς ἀΐδιον τοῦ πράγματος μνήμην. συναινοῦντος τοῖς ὑπογεγραμμένοις τοῦ ποθεινοτάτου υἱοῦ ἡμῶν Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ περιφανοῦς βασιλέως τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν τοποτηρητῶν τῶν σεβασμίων ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῶν τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν παριστανόντων. εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· ἀφήρηται μὲν γὰρ τὸ μεσότοιχον τὸ τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν διαιροῦν ἐκκλησίαν, ἐπανῆλθε δὲ εἰρήνη τε καὶ ὁμόνοια, τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου ἐκείνου Χριστοῦ τοῦ ποιήσαντος ἑκάτερα ἐν τῷ τῆς ἀγάπης τε καὶ εἰρήνης ἰσχυροτάτῳ δεσμῷ ἑκάτερον τοῖχον ζευγνῦντος καὶ συσφίγγοντός τε καὶ συνέχοντος στοργῇ ἀ.δίου ἑνότητος, καὶ μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην τῆς ἀθυμίας ὁμίχλην καὶ τὴν ἀπὸ τῆς χρόνου διαστάσεως μέλαινάν τε καὶ ἄχαριν ἀχλὺν ἡ γαληνιῶσα πᾶσιν ἀκτὶς ἐξήστραψε τῆς ποθεινοτάτης ἑνώσεως. εὐφραινέσθω καὶ ἡ μήτηρ ἐκκλησία τὰ ἑαυτῆς τέκνα μέχρι τοῦδε πρὸς ἄλληλα στασιάζοντα εἰς ἑνότητά τε καὶ εἰρήνην ἤδη ἐπανιόντα ὁρῶσα, καὶ ἡ πρώην ἐπὶ τῷ

χωρισμῷ αὐτῶν πικρότατα κλαίουσα ἐκ τῆς νῦν αὐτῶν θαυμαστῆς ὁμονοίας σὺν ἀνεκφράστῳ χαρᾷ τῷ παντοδυνάμῳ εὐχαριστείτω θεῷ. πάντες συνευφραινέσθωσαν οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὶ καὶ οἱ τῷ ἀπὸ Χριστοῦ ὀνόματι κεκλημένοι τῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ συναγαλλέσθωσαν· ἰδοὺ γὰρ οἵ τε δυτικοὶ καὶ ἀνατολικοὶ πατέρες μετὰ τὸν μακρότατον τῆς διαφωνίας καὶ διαστάσεως χρόνον ἐκεῖνον, πρὸς πάντα παραβαλλόμενοι κίνδυνον τὸν ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ πάντα πόνον ὑπερβαλόντες πρὸς τὴν ἱερὰν ταυτηνὶ καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον τῇ τε τῆς ἱερᾶς ἑνώσεως ἐφέσει καὶ τοῦ τὴν παλαιὰν ἀγάπην ἀνακτήσασθαι ἕνεκα, γεγηθότες συνῆλθον καὶ πρόθυμοι, καὶ τοῦ σκοποῦ οὐκ ἀπέτυχον· μετὰ γὰρ πολλὴν καὶ ἐπίπονον ἔρευναν τέλος τῇ τοῦ παναγίου πνεύματος φιλανθρωπίᾳ τῆς εὐκταιοτάτης ταύτης καὶ ἁγιωτάτης ἑνώσεως ἔτυχον. τίς οὖν ταῖς τοῦ θεοῦ εὐεργεσίαις ἀξίως εὐχαριστεῖν δύναιτ' ἄν; τίς ἐνώπιον τοῦ πλούτου τῶν θείων οἰκτιρμῶν οὐκ ἂν ἐκπλαγείη; τίνος οὐκ ἂν καὶ σιδηροῦν στῆθος τὸ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας οὔσης γε τηλικαύτης μαλθάξειε μέγεθος; ὄντως θεῖα εἰσὶ ταῦτα ἔργα, οὐκ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας εὑρέματα· καὶ διὰ ταῦτα μετὰ ἐξαιρέτου μὲν εὐλαβείας ἀποδεκτέα, θείοις δὲ ὕμνοις προβιβαστέα· *) σοὶ αἶνος, σοὶ δόξα, σοὶ πρέπει εὐχαριστία, Χριστέ, πηγὴ οἰκτιρμῶν, ὃς τοσοῦτον ἀγαθὸν τῇ νύμφῃ σου, τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, κεχάρισαι, κἀν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ τὰ τῆς εὐσπλαγχνίας σου ἔδειξας θαύματα, ἵνα σοῦ πάντες τὰ θαυμάσια διηγήσωνται. οὕτω μέγα τῷ ὄντι καὶ θεῖον ἡμῖν ὁ θεὸς δῶρον δεδώρηται, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς εἴδομεν, ὃ πολλοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπιθυμήσαντες ἰδεῖν οὐ δεδύνηνται· συνελθόντες γὰρ Λατῖνοί τε καὶ Γραικοὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ σπουδῇ μεγάλῃ πρὸς ἀλλήλους ἐχρήσαντο, ὅπως μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο τὸ περὶ τῆς θείας ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πλείστης ὅσης ἐπιμελείας καὶ συνεχοῦς συζητήσεως ἐξετασθείη. προκομισθεισῶν δὲ μαρτυριῶν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς καὶ πλείστων χρήσεων τῶν ἁγίων διδασκάλων, ἀνατολικῶν τε καὶ δυτικῶν, τῶν μὲν ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, τῶν δὲ ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ λεγόντων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι καὶ εἰς τὴν

*) Ἀρχέτυπον habet προβιβαστέα, quod Theod. Heyse corrigendum putat in προοιμιαστέα.

αὐτὴν ἔννοιαν ἀποβλεπόντων ἁπάντων ἐν διαφόροις ταῖς λέξεσιν, οἱ μὲν Γραικοὶ διισχυρίσαντο, ὅτι τοῦθ', ὅπερ λέγουσι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, οὐ ταύτῃ τῇ διανοίᾳ προφέρουσιν, ὥστε αὐτοὺς τὸν υἱὸν ἀποκλείειν, ἀλλ' ἐπειδήπερ αὐτοῖς ἐδόκει, φασί, τοὺς Λατίνους διαβεβαιοῦσθαι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ὡς ἀπὸ δύο ἀρχῶν καὶ δύο πνεύσεων ἐκπορεύεσθαι, διὰ τοῦτ' ἐφυλάξαντο λέγειν, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ· οἱ δὲ Λατῖνοι διαβεβαιώσαντο, μὴ κατὰ ταύτην τὴν διάνοιαν σφᾶς αὐτοὺς λέγειν, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς ἀποκλείειν τὸν πατέρα τοῦ εἶναι πηγὴν καὶ ἀρχὴν ὅλης τῆς θεότητος, τοῦ υἱοῦ δηλονότι καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἢ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ υἱὸς οὐκ ἔχει παρὰ τοῦ πατρὸς, ἢ ὅτι δύο τιθέασιν εἶναι ἀρχὰς ἢ δύο πνεύσεις, ἀλλ' ἵνα μίαν μόνην δηλώσωσιν εἶναι ἀρχὴν καὶ μοναδικὴν προβολὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθὼς μέχρι τοῦδε διισχυρίσαντο. ἐπειδὴ δὲ τούτων ἁπάντων μία καὶ ἡ αὐτὴ τῆς ἀληθείας συνάγεται ἔννοια, τέλος εἰς τὴν ὑπογεγραμμένην ἁγίαν καὶ θεοφιλῆ τῇ αὐτῇ διανοίᾳ καὶ τῷ αὐτῷ νοὶ συνεφώνησαν, καὶ συνῄνεσαν ὁμοθυμαδὸν ἕνωσιν. ἐν τῷ ὀνόματι τοίνυν τῆς ἁγίας τριάδος, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ οἰκουμενικῆς τῆς ἐν Φλωρεντείᾳ ἐπιψηφιζομένης συνόδου ὁρίζομεν, ἵνα αὕτη ἡ τῆς πίστεως ἀλήθεια ὑπὸ πάντων τῶν χριστιανῶν πιστευθείη τε καὶ ἀποδεχθείη, καὶ οὕτω πάντες ὁμολογῶσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἀϊδίως ἐστὶ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν καὶ τὸ ὑπαρκτικὸν αὐτοῦ εἶναι ἔχει ἐκ τοῦ πατρὸς ἅμα καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ἀϊδίως, ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ μοναδικῆς προβολῆς ἐκπορεύεται, διασαφοῦντες, ὅτι τοῦθ', ὅπερ οἱ ἅγιοι διδάσκαλοι καὶ πατέρες ἐκ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι λέγουσι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς ταύτην φέρει τὴν ἔννοιαν, ὥστε διὰ τούτων δηλοῦσθαι, καὶ τὸν υἱὸν εἶναι, κατὰ μὲν τοὺς Γραικοὺς αἰτίαν, κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους, ἀρχὴν τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπάρξεως, ὥσπερ καὶ τὸν πατέρα. καὶ ἐπεὶ πάντα, ὅσα ἐστὶ τοῦ πατρὸς, αὐτὸς ὁ πατὴρ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ υἱῷ ἐν τῷ γεννᾶν δέδωκε, πλὴν τοῦ εἶναι πατέρα, τοῦτ' αὐτὸ, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται, αὐτὸς ὁ υἱὸς παρὰ τοῦ πατρὸς ἀϊδίως ἔχει, ἀφ' οὗ ἀϊδίως καὶ γεγέννηται,

ἔτι διοριζόμεθα, τὴν τῶν ῥημάτων ἐκείνων ἀνάπτυξιν, τὴν „καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ“ χάριν τοῦ τὴν ἀλήθειαν σαφηνισθῆναι, ἀνάγκης τε τότε ἐπικειμένης, θεμιτῶς τε καὶ εὐλόγως ἐν τῷ συμβόλῳ προστεθῆναι. ἔτι ἐν ἀζύμῳ ἢ ἐνζύμῳ ἄρτῳ σιτίνῳ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τελεῖσθαι ἀληθῶς, τούς τε ἱερεῖς ἐν θατέρῳ αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ὀφείλειν τελεῖν, ἕκαστον δηλονότι κατὰ τὴν τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, εἴτε δυτικῆς, εἴτε ἀνατολικῆς, συνήθειαν. ἔτι ἐὰν οἱ ἀληθῶς μετανοήσαντες ἀποθάνωσιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἀγάπῃ, πρὶν τοῖς ἀξίοις τῆς μετανοίας καρποῖς ἱκανοποιῆσαι περὶ τῶν ἡμαρτημένων ὁμοῦ καὶ ἠμελημένων, τὰς τούτων ψυχὰς καθαρτικαῖς τιμωρίαις καθαίρεσθαι μετὰ θάνατον, ὥστε δὲ ἀποκουφίζεσθαι αὐτὰς τῶν τοιούτων τιμωριῶν, λυσιτελεῖν αὐταῖς τὰς τῶν ζώντων πιστῶν ἐπικουρίας, δηλονότι τὰς ἱερὰς θυσίας καὶ εὐχὰς καὶ ἐλεημοσύνας καὶ τἄλλα τῆς εὐσεβείας ἔργα, ἅτινα παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἄλλων πιστῶν εἴωθε γίνεσθαι κατὰ τὰ τῆς ἐκκλησίας διατάγματα, ἐκείνων δὲ τὰς ψυχὰς, οἵτινες μετὰ τὸ βαπτισθῆναι οὐδεμιᾷ ὅλως τῆς ἁμαρτίας κηλῖδι ὑπέπεσον ἢ ἔτι τὰς μετὰ τὸ ἐφελκύσασθαι τὴν τῆς ἁμαρτίας κηλῖδα, εἴτε ἐν τοῖς αὐτῶν σώμασιν, εἴτε μετὰ τὸ τὰ σώματα ἀποδύσασθαι, ὡς προείρηται, καθαρθείσας, εἰς οὐρανὸν εὐθὺς προσλαμβάνεσθαι καὶ καθαρῶς θεωρεῖν αὐτὸν τὸν ἕνα καὶ τρισυπόστατον θεόν, καθώς ἐστιν, ἕτερον μέντοι ἑτέρου τελεώτερον κατὰ τὴν τῶν βεβιωμένων ἀξίαν, τὰς δὲ ψυχὰς τῶν ἐν τῇ κατ' ἐνέργειαν θανασίμῳ ἁμαρτίᾳ ἢ καὶ ἐν μόνῃ τῇ προπατορικῇ ἀποβιούντων, εὐθέως καταβαίνειν εἰς ᾅδην, τιμωρίαις ὅμως ἀνίσοις τιμωρηθησομένας. ἔτι ὁρίζομεν, τὴν ἁγίαν ἀποστολικὴν καθέδραν καὶ τὸν ῥωμαϊκὸν ἀρχιερέα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πρωτεῖον κατέχειν, αὐτόν τε τὸν ῥωμαϊκὸν ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου, τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσης τῆς ἐκκλησίας κεφαλὴν καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν πατέρα καὶ διδάσκαλον ὑπάρχειν καὶ αὐτῷ ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τοῦ ποιμαίνειν καὶ διιθύνειν καὶ κοβερνᾶν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παραδεδόσθαι, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται, ἀνανεοῦντες ἔτι καὶ τὴν ἐν τοῖς κανόσι παραδεδομένην τάξιν τῶν λοιπῶν σεβασμίων πατριαρχῶν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως

πατριάρχην δεύτερον εἶναι μετὰ τὸν ἁγιώτατον πάπαν τῆς Ῥώμης, τρίτον δὲ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τέταρτον δὲ τὸν τῆς Ἀντιοχείας καὶ πέμπτον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, σωζομένων δηλαδὴ καὶ τῶν προνομίων ἁπάντων καὶ δικαίων αὐτῶν. ἐδόθη ἐν τῇ Φλωρεντείᾳ ἐν συνελεύσει δημοσίᾳ συνοδικῇ ἑορτασίμως ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τελεσθείσῃ ἔτει τῆς κυριακῆς ἐνανθρωπήσεως χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐνάτῳ, ἕκτῃ τοῦ ἰουλίῳ, τῆς ἀρχιερατείας ἡμῶν ἔτει ἐνάτῳ †.

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος ὑπέργραφα †.

† Ὁ ταπεινὸς μετροπολίτης Ἡρακλείας, πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἔξαρχος πάσης Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Φιλοθέου, Ἀντώνιος, ὁρίσας ὑπέγραφα †. † Ὁ τοποτηρητὴς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ δεσποτικοῦ κυρίου Φιλοθέου καὶ μέγας πρωτοσύγγελος καὶ πνευματικὸς Γρηγόριος ἱερομόναχος ὑπέγραφα †. † Ὁ Ἰσίδωρος, μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀντιοχείας, κυρίου Δωροθέου, στέργων καὶ συναινῶν ὑπέγραφα †. † Ὁ μητροπολίτης Μονεμβασίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἰωακεὶμ, Δοσίθεος, στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Δωρόθεος στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ Κυζίκου Μητροφάνης ὑπέγραφα †. † Βησσαρίων ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Νικαέων μητροπόλεως στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ Νικομηδείας Μακάριος ὑπέγραφα †. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Λακεδαίμονος Μεθόδιος ὑπέγραφα †. † Ὁ μητροπολίτης Τορνόβου Ἰγνάτιος στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ Μιτυλήνης καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Σίδης Δωρόθεος στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ Μολδοβλαχίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Σεβαστείας Δαμιανὸς ὑπέγραφα †. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμασείας Ἰωάσαφ ὑπέγραφα †. † Ὁ Ῥόδου Ναθαναὴλ καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ὑπέγραφα †. † Ὁ Δρίστρας Κάλλιστος στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ Μελενίκου Ματθαῖος στοιχήσας

ὑπέγραφα †. † Ὁ μητροπολίτης Γάνου Γεννάδιος στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ Δράμας Δοσίθεος στοιχήσας ὑπέγραφα †. † Ὁ Ἀγχιάλου Σωφρόνιος ὑπέγραφα †. † Ὁ Νικαίας Βησσαρίων δι' ἀναθέσεως γεγραμμένης καὶ ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ μεγάλου σακελλαρίου Μανουὴλ διακόνου τοῦ Χρυσοκόκκου τὴν αὐτὴν συγκατάθεσιν ἐνταῦθα ὑποσημηνάμενος ἀντ' αὐτοῦ ἐνταῦθα παραδηλῶ ὁμόφρονα καὶ αὐτὸν καὶ ὁμογνώμονα ἡμῖν εἶναι καὶ πᾶσι τοῖς ἐνταῦθα στοιχεῖν καὶ αὐτόν †. † Ὁ μέγας σκευοφύλαξ διάκονος Θεόδωρος ὁ Ξανθόπουλος ὑπέγραφα †. † Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ καὶ ἀρχιδιάκονος Μιχαὴλ ὁ Βαλσαμὼν ὑπέγραφα †. † Ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης καὶ δικαιοφύλαξ διάκονος Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος ὑπέγραφα †. † Ὁ πρωτέκδικος διάκονος Γεώργιος ὁ Καππάδοξ ὑπέγραφα †. † **Смїренный епископъ аврамїо сꙋждальскый подпїсꙋю** †. † Ὁ πρωτοπαπᾶς Κωνσταντῖνος καὶ τοποτηρητὴς Μολδοβλαχίας ὑπέγραφα †. † Ὁ ἐκκλησιάρχης τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ ἁγιοριτικῆς μεγάλης Λαύρας καὶ τὸν τόπον ταύτης πληρῶν Μωυσῆς ἱερομόναχος ὑπέγραφα †. † Δωρόθεος ἱερομόναχος καὶ τοποτηρητὴς τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς ἁγιοριτικῆς μεγάλης μονῆς τοῦ Βατοπεδίου †. † Ὁ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς βασιλικῆς μονῆς Χριστοῦ τοῦ Παντοκράτορος Γερόντιος ἱερομόναχος ὑπέγραφα †. † Ὁ προηγούμενος τῆς Περιβλέπτου Ἀθανάσιος ὑπέγραφα †. † Ὁ καθηγούμενος τοῦ ἁγίου Βασιλείου Γερμανὸς ὑπέγραφα †. † Ὁ Παχώμιος ἱερομόναχος καὶ ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Παύλου ὑπέγραφα †.

Orig. membr.; bibliothecae Laurentianae. A sinistra textus latinus cum subscriptione papae Eugenii et bulla plumbea, a dextra versio graeca cum subscriptione miniacea imperatoris et bulla aurea cum inscriptione solita. Descripsit et edidit Th. Heyse in Giornale storico degli archivi toscani I. 210. In tabullario vaticano habes quatuor exemplaria eiusdem decreti: de reliquis exemplaribus adi dissertationem Caroli Milanesii in libro supra laudato 196.

XIII. 1581. mense februario.

Chimarenses a Turcis vexati auxilium petunt a papa Gregorio XIII., promittentes se sedi apostolicae esse obtemperaturos.

† Παναγιόταται καὶ μακαριόταται πάτερ τῆς μεγάλης καὶ καθωλικῆς καὶ οἰκουμενικῆς ἐκκλισίας, μέγιστε ἀρχιερεύς.

Ἡμεῖς ὥλη οἱ πρόεστι τῆς Χημάρας καὶ μὲ βουλῇ τοῦ λαοῦ ὅλου τῆς αὐτῆς χώρας Χημάρας μὲ ὅλο τὸ κατηλήκη τῶν κάτωθεν γεγραμένων χωρίον τὴν παναγιότητά σου προσκυνοῦμεν καὶ τὰ εὔμορφά σου πόδια, ποῦ μας μελετοῦν, ἠρήνην φηλοῦμεν, ὡς πρότος τῆς ἐκκλησίας, ἀκόμη καὶ τοὺς ἐκλαμπροτάτους γαρδηναλέους, ὅπιοι εἶναι προέστη τοῦ ταπινοῦ γένους ἡμῶν, χαιρετοῦμεν πολλὰ παρακαλόντας κύριον τὸν θεὸν, νὰ σὲ διαφηλάτι ἐσένα τὸν μακαριώτατον πατέρα ὑγιὸν τιμήων, ὅπου καὶ νὰ κάμεις πολὰς ἡμέρας καὶ χρόνους καὶ ἔτζη ἄμποτε νὰ γένῃ. γήνοσκε οἱ μακαριότισου τὸ πὸς τὴν σύμερον ἐνεφανήστην πρὸς ἡμᾶς ὠ εὐγενὴς κὺρ Δημήτριος Φερήγος ἐκ πώλεος Κορώνης τοῦ Μωρέος, ὅπιος μας ἐσήντιχε περὶ σωτηρήας μας ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, καὶ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ ἐλευθερωθοῦμεν ἐκ τὰς χεῖρας τῶν ἀνόμων Ἀγαρηνῶν, καὶ ἐπηδὴ ἐγνωρίζωμεν αὐτὼν καὶ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ εὐγενὴς καὶ ἄρχωντας καὶ μπηστεμένους καὶ ἠξεύροντας τὴν δούλεψιν, ὅπου ἔκαμαν τοῦ βασιλέως Κάρλου πέμπτου εἰς τὸ ἔχησε τὸ αἷμά του διὰ τὴν ὀρθώδοξον πίστιν καὶ εἰς τὸ νὰ στερεύβουν καὶ τὴν πατρίδα τους καὶ τὰ καλά τους, καὶ ὀς πρότη που ἦσαν καὶ πλέο πλούσιει ἐκ τὴν ἄνοθε χώραν Κωρόνη, ὡς καθὼς φαίνωνται καὶ τὰ προβελέγιά τους, τὸν ἐστέρξαμε καὶ ἐδώκαμε πᾶσα πίστην, ἐπιδὴ ὁ θεὸς ὁ ἅγιως αὐτῶν ἐφώτισεν· ἐσήντιχε καὶ περὶ τῆς μακαριοτιτάσσου καὶ ὀς ἅγιων ἀρχιερέα καὶ περὶ τὴν πολλὴν ἀγάπην, ὅπου ἔχης εἰς τὸ γένο μας τῶν γρεκῶν, ὅτι κεκολέγειουκάς μας, καὶ ἐκκλησίαις ὅρισες νὰ κάμουν, καὶ ἅλες πολαῖς ἀγάπαις, ὅπου ἔδιξες καὶ δίχνεις τοῦ ἄνοθεν γένους ἡμῶν, ὅτην τὴν φήμη σου εἰς ὅλλην τὴν Γρέτζηα τὴν ἔκαμε καὶ τρήγυρηζι τοῦ αὐτοῦ καλοῦ ἔργου, ποῦ ἔκαμες, ὅλλη ἐσηκόσαμε τὰ χέρηα εἰς τὸν οὐρανὸν, τῶν θεὸν ἐδοξάσαμε μετὰ δακρήων, καὶ ὅλη μὲ μίαν βουλὴ καὶ προαίρεσην καὶ μὲ μίαν γνώμην παρακαλοῦμε μὲ τὰ γώνατα εἰς τὴν γῆν τὴν μακαριώτητά σου εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπου

ἔπαθε διά τε μᾶς, νὰ ἀγγαληάσις ἐτοῦτο τὸ ἔργων τὸ ἅγιων, καὶ νὰ μὰς βοηθείσης, καὶ νὰ κάμεις νὰ μὰς βοηθήσουν ἐκ τοὺς ἄλους ἀφεντάδες, καὶ νὰ ἀναγγάσεις τὸν καθοληκὼν ῥίγαν κύρηων Φηλήπον, τὸν γαληνότατων τῆς Σπάνηας ῥίγαν, νὰ μὰς στίλη βωήθεια ἀπὸ τὸ ῥένιο τῆς Ἀνάπολης ἀπὸ τὸ γένος ἡμῶν Ῥωμέους καὶ Ἀρβανήταις ἕως χηληάδες τρῆς καὶ μὲ ἅρματα διὰ ἄλους δέκα χηληάδες καὶ βοήθεια διὰ ζωοτροφίαν, καὶ ἐμεῖς θέλομε σικώση φλάμπουρω εἰς τὸ ὄνομα τῆς παναγιότητάσσου καὶ τοῦ ῥιγῶς τοῦ ἄνοθεν κυρίου Φιλήπου, καὶ θέλωμεν παρ' ὅλην τὴν Ἀρβανητίαν καὶ τῶν Μορέα, ἐπιδὴ ἴμεσθε πλήθως Ῥωμέοι καὶ Ἀρβανήτες, καὶ εἰς τὸν Μωρέαν εἶναι πλήο παρὰ διακόσιες χηληάδες ἄνδρες τοῦ πολέμου, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἕξη χηληάδες, καὶ ἐδῶ εἰς τὴν χώρα τῆς Χημάρας γιὰ μίαν ἡμέρα μαζώνονται ἐκ τὰ κάτοθεν χορία δέκα χιλιάδες καὶ διὰ μίαν εὐδομάδα χηληάδες πενήντα καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Μακεδονίαν σιμαζώνονται πενταχώσιες χιληάδες, καὶ ἂν αὐτῶ ἡ μακαριώτιτά σου κάμεις καὶ ἐλευθερωθοῦμεν, ἀπὸ τόρα καὶ ἐμπρόστεν ὑποτασσόμεσθεν τῖ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πρεσβητέρας Ῥώμης καὶ ἐσένα τῶν μεγάλων καὶ ἀληθηνῶν ἀρχιερέα καὶ δυνατὸν πατέρα ὁλουνόνε οἰκουμενικῶν καὶ τῶν μεγαληνότατον ῥήγαν τῆς Σπανήας Φηλήπον, καὶ θέλομεν δώσι καὶ τὰ χρηαζόμενα, λέγοντας τὰ χαράτζηα, τόσον τῆς μακαριότιτος σου ὅσων τοῦ ἄνοθεν κυρίου Φιλήπου, μόνον ἂς ἡ παναγιότιτά σου νὰ μὰς κάμεις χάρην, ὅτι οἱ ἱερεῖς, ἀρχηερεῖς, ἐπισκόπι καὶ πατριάρχε καὶ ἄλη τοῦ ἱεροῦ τάγματος ὅμιοι νὰ ἱερουργοῦνε καὶ νὰ λειτουργοῦνε κατὰ τὴν τάξην ἡμῶν, ἔστοντας τὸ πλήθως καὶ ὁ λαὸς ἔνε ῥωμέηκοι, καὶ δὲν ἠξεύρουνε τὴν γλῶσσαν τὴν φραγγηκὴν, καὶ ὅπου ἠσὴν λατίνη, νὰ ἱερουργοῦν οἱ λατίνοι, μὰ ὑς ὅλους νὰ ἀφεντέβης οἱ μακαριότιτά σου ὃς διάδωχος ποῦ ἦσαι τοῦ ἁγίου Πέτρου εἰς τὰ ἐκκλησιαστηκὰ, καὶ ὁ ῥίγας ὁ κύριος Φίληπως καὶ οἱ κληρωνόμι αὐτοῦ εἰς τὰ κοσμικά. εἱμεῖς τὸ ληπὼν οἱ Χημαρέοι, ὃς ἄνω δηλὴ παροῦσα καὶ μὲ τὰ κάτοθεν γεγραμένα χωρία, δήδωμεν πάσα ἐξουσία τοῦ ἄνοθεν κυρίου Δημητρίου Φερίγου καὶ μετ' αὐτοῦ δὲ τοὺς εὐγενῆς καὶ ἄρχονταις κυρίων Γγκιόνα Λέξη, Τζάκνα καὶ Νικόλαον Τζάκνα υἱὸν αὐτοῦ, ὅπιοι οἶναι καὶ αὐτὴ πρότη τῆς χόρας μας τῆς ἄνοθεν Χημάρας καλοὶ, πιστοὶ, καὶ πάντα ἠπίγαν καὶ πιγένουν καὶ πολέμουν ἐναντίον τὸν Τουρκὸν, καθὼς φαίνονται καὶ οἱ γραφαῖς

αὐτῶν, καὶ οἶτα πίησι ὁ ἄνοθεν κῦρ Δημήτριος μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ καθαὶ εἷς ἐξ αὐτῶν νὰ ἠμπορὶ νά κάνῃ διὰ ὅλους εἰς τὴν ἁγιότητά σου καὶ εἰς τὸν ἄνοθεν ῥίγαν κύριον Φιλίπον καὶ βασιλεῦ τῆς Ἀλαμανίας καὶ οἱ σὲ ἄλλους ῥιγάδες ἀρχηγοὺς, νὰ ἔνε καλῶς γεναμένο, ὡς ἀγαθὴ, πηστὴ καὶ ἀποκρισάρι μας, καθὸς τοὺς ἐψηφήσαμε, καὶ νὰ ἠμποροῦν νὰ περιμαζώξουνε, νὰ περιλάβουν, νὰ ζητίξουνε χάραις, τορνέσια, ῥοῦχα καὶ ἄρματα καὶ οἱ τι ἄλο ἔναι χριαζόμενα ἀπὸ τὴν ἁγιότητά σου καὶ ἐκ τῶν βασιλέα καὶ ῥίγαν τῆς Σπανίας καὶ ἀπὸ ὦλους τοὺς ἀρχηγοὺς γιὰ βοήθεια περὶ τὴν ἐλευθερίαν μας ἐκ τὰς χεῖρας τὸν Ἀγαρηνῶν, καὶ ὅπου καὶ ἂν εὑρεθόσην καὶ θελήσουν νὰ ἀφίσουν καὶ νὰ βάνουνε ἄλον κανέναν διὰ ἐπίτρωπον νὰ ἔχουν ἐξουσία, καὶ ἂν ἠθέλαν εὑρεθῆ ἄλλη ἐπίτροπι ἐδική μας ἀπερασμένη, νὰ μὴν ἀξήζουν τίποτα. ὦ μέγα θαῦμα καὶ μέγα ἀρεστῶ καὶ ψοχηκῶ θέλη εἶστεν ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἁγιότατε πάτερ, ἐὰν αὐτῷ πιείσης νὰ λητρόσης ἡμᾶς καὶ τὰ πεδία μας ὅλης τῆς Γρέτζηας, ὅπου καθημερνὸς τὰ πέρνουν οἱ ἀσεβεῖς καὶ τὰ κάνουν τουρκόπουλα καὶ οὖχη ἄλο, κύριος ὁ θεὸς νὰ σὲ πολυχρονήση. ἀμήν. καὶ διὰ πίστεως ἀληθείας ἔγεινεν ἡ παροῦσα γραμένη καὶ ὑπογραμένη ἐκ χειρὼς τοῦ διδασκάλου μας τῆς αὐτῆς χώρας Χημάρας, ὄνομα αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἀργυροῦ, βουλομένη, καθὼς φένεται καὶ ἔνε σηνήθειο τῆς χόρας μας, καὶ μὲ βουλὴ, οἱ ἄνοθεν λέγομε, τῶν κάτωθεν γεγραμένον χορήον. ἐν μηνὶ φλεβαρίου ἔτους 1581.

Τὰ χωρία εἶνε τὰ κάτοθεν γεγραμένα, πρῶτον·

Ἡ Χειμάρα ἔνε χώρα καὶ ἐπισκοπή. Δουκάτες, Βροχοτῶ, Καλογεράτες, Τρουμπατζέα, Σωτηριάνη, Μπαλάσα, Πανγγαλάδες, Δριμάδες, Ἠλιάτες, Βοῦνος, Κλαπερῶ, Κουδεσεοὶ, Πηλουρέα, Κουτζέει, Πρωγονάτες, Λουπεσέει, Καστέλει, Νήβητζα, Πικερνάτες, Μπουνέτζη, Τουρνηκέει, Μπουμπαρέει, Ὀρέσα, Βακάδες, Πτέρνα, Τζαροκορίτζα, Καμεινήτζα, Φηνήκη, Νταμιζέα, Λεκειλέει, Δραγότες, Καριάνη, Χουμελήτζα, Πέστανη, Βερνήκω, Κεπρήστα, Ἅγιος Βασείλης, Ζουλάτες.

† Ἐγὼ Μιχαὴλ ὁ Ἀργυρὸς ἐκ νήσου Κερκήρας ἔγραφα καὶ ὑπόγραφα μὲ τὸ ἴδιον μου χέρη μὲ θέλημα τὸν γερώντον τῆς ἄνωθεν χώρας Χειμάρας καὶ γερώντον τὸν ἄνοθεν γεγραμένον χορίον.

† Τῷ παναγιωτάτῳ καὶ μακαριοτάτῳ πατέρα τῆς μεγάλης κα-

θωλικῆς καὶ οἰκουμενικῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας κυρίῳ κυρῷ Γρηγορίῳ δεκάτῳ τρίτῳ, πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἐντήμως καὶ δωθεῖτο εἰς Ῥώμη.

Sanctissime et Beatissime Pater et catholicae atque vniuersalis ecclesiae Pontifex.

Nos omnes praepositi Chimarae cum assensu totius populi eiusdem regiminis et omnium incolarum infrascriptorum Sanctitatem Vestram reuerenter et humiliter salutantes osculamur spetiosos eius pedes, annuntiantes nobis pacem, ut primatum et caput ecclesiae uenerantes, simulque commendamus nos ill^mis^ cardinalibus praepositis nostrae humili nationi, orantes deum ipsum, ut te, Beatissime et Sancte ac Dignissime Pater, diu seruet incolumem. Nouerit Beatitudo Vestra hic fuisse nobilem uirum Demetrium Ferigum, ciuem Coronensem, qui nobiscum egit de animarum et corporum nostrorum salute, qua scilicet ratione de impiorum Turcarum manibus liberari possemus, cumque nos et illum et eius parentes uiros nobiles et honestos ac fideles cognouissemus, scientes praeterea eorum seruitia, que imperatori Carolo quinto praestiterunt, ita ut pro catholica fide etiam sanguinem spargerent, et patria ac bonis omnibus uiri primarij vrbisque Coroneae ditissimi priuati sint, ut ex eorum priuilegijs ostenditur, Demetrium ipsum approbauimus eique omnem fidem praestitimus, quandoquidem deus ipse benedictus eum illuminauit, quippe qui de Beatitudine Vestra nobiscum disseruit, nos docens, Te sanctum esse Pontificem et Graecae nationi tam beneuolum, ut illi collegium erexeris et ecclesiam construendam curaueris multaque alia beneuolentiae signa in Graecos homines ostenderis et in dies magis ostendas: itaque cum tantorum benefitiorum fama per totam Graeciam diffusa sit, omnes nos erectis in coelum manibus summo deo gratias egimus eodemque sensu ac proposito flexis genibus Beatitudinem Vestram precamur in nomine domini nostri Iesu Christi, qui pro nobis passus est, ut sanctum hoc opus amplecti et nobis opem ferre uelit, ita ut eius opera et intercessione ab alijs etiam principibus adiuuemur, ut scilicet hortatione Beatitudinis Vestrae Serenissimus et Catholicus Hispaniae Rex Philippus auxilium mittat per Neapolitani regni uiam Graecae et Albanensi nationi tria milia hominum et arma pro decem millibus mi-

litum et prouisionem pro illis substentandis. Nos uero erigemus vexillum sub nomine Sanctitatis Vestrae et dicti regis Philippi, atque ita totam Albaniam et Moream ditioni nostrae subicimus, cum numero plurimi sumus, Graeci et Albanenses, et in ipsa Morea reperiantur plus quam ducenta millia hominum bellicosorum, et hostes ipsi non amplius sint quam sex millia, in terra uero Chimarae in uno die congregari possunt ex infrascriptis villagijs et regionibus decem millia atque in hebdomada una quinquaginta milia, ex tota uero Macedonia cogerentur quingenta millia. Quod si Beatitudo Vestra fecerit, ut liberemur, ex hoc tempore obedientiae Sanctae et Catholicae Ecclesiae antiquioris Romae nos subiciemus, Teque summum et uerum Pontificem atque uniuersalem potentissimum omnium Pastorem agnoscemus, simul atque Serenissimo Philippo Hispaniae regi subiecti erimus, et debita quae dicuntur charagia reddemus tam Beatitudini Vestrae quam supradicto regi Philippo, dummodo Sanctitas Vestra nobis concedat, ut sacerdotes nostri, episcopi, praelati, patriarchae et huiusmodi sacri ordinis homines administrent sacramenta et celebrent iuxta nostrum usum et ritum, cum ut plurimum et maiore ex parte sint Graeci et latinam linguam ignorent; ubi uero fuerint latini, ut latino ritu celebrent: ita tamen Beatitudo Vestra praesit omnibus Dominus et Patronus, ut sancti Petri successor in spiritualibus, Serenissimus autem Philippus et eius successores in temporalibus. Nos itaque Chimarenses tenore presentium simul cum infrascriptis villagijs damus omnem auctoritatem supradicto D. Demetrio Ferigo et una cum illo alijs nobilibus et honestis uiris, D. Io. Lexi, Zachne et Nicolao eius filio, qui et ipsi inter primos nostrae Chimarensis terrae uiros numerantur probi et fideles, quippe qui semper soliti sunt et solent aduersus Turchas praeliari, quemadmodum ex eorum patentibus litteris apparet. Quidquid uero D. Demetrius cum ipsis et quilibet ipsorum per omnes apud Sanctitatem Vestram et regem Philippum et imperatorem Germaniae atque alios reges et potentatus aget, erit ratum tamquam per bonos et fideles nostros uuntios, quemadmodum illos deputauimus, ut possint congregare, acceptare, gratias petere, nummos, bona et arma et quidquid aliud opus fuerit tam a Sanctitate Vestra quam ab imperatore et rege Hispaniae et alijs principibus ad auxilium liberationis nostrae de manibus Turcharum; habeant praeterea isti, quos mittimus, auctoritatem, ubicumque fuerint,

deputandi et substituendi alium nostrum procuratorem, et si qui alij inuenti fuerint praeteriti temporis procuratores nostri, nullius ualoris sint et auctoritatis. Magnum certe miraculum et opus egregium ac spirituale domino nostro Iesu Christo gratissimum fuerit, Sanctissime Pater, si uestra opera liberabimur nos et omnes Graeciae filij, quos quotidie impij et nepharij Turcae diripiunt et Turchas faciunt. De his hactenus. Deus ipse noster dominus diu seruet incolumem Sanctitatem Vestram. Amen.

Pro ueritatis fide presentes literae scriptae sunt et subscriptae manu nostri praeceptoris eiusdem terrae Chimarae, Michaëlis Argiro nomine, bullatae, ut apparet, ex consuetudine nostrae terrae, uoluntate et assensu, ut diximus, eorum, quae subscripta sunt villagia, mense februario, anno millesimo quingentesimo octuagesimo primo.

Chimara terra et episcopatus.

Duchates, Brocoto, Caloierates, Trumbazei, Sotirianae, Balassa, Pangalades, Drimades, Heliates, Bunae, Claperus, Cudessei, Pilure, Cuzei, Progonates, Lupesei, Castelli, Niuiza, Picernates, Bunezze, Turnechei, Bubarei, Oressa, Bacades, Terna, Zarocoritza, Caminizza, Fenecae, Damisei, Lechilei, Dragotes, Carianae, Cumelitza, Pestanae, Bernacus, Ceprista, Aiosbasiles, Zulates.

Ego Michaël Argirò ex insula Corcyra scripsi et subscripsi manu propria uoluntate seniorum regionis Chimarae et suprascriptorum villagiorum.

XIV. 1582. 3. augusti.

Incolae Mainae auxilium petunt a papa Gregorio XIII., ad eum mittentes Nicolaum Morescum.

Θεός.

͵α φ π β' ἀγούστου γ'

† Τιμιότατον καὶ ἀξιώτατον κύριον κύριον πάπα τῆς Ῥόμας αρχηερεα τὸν χριστιανο. πολα σε προσκηνοῦμε τῶ ελαπροτατο σοῦ κορμι εμης η μανηατες ολη μας, μικρα καὶ μεγράλη, ιερης καὶ γεροτες, πολα προσκηνοῦμε τῆν βασιλεια σοῦ πεθημοτας καὶ ζειτοτας τῆς βασιλεια σου. εσιμαζοχτκημαν ολος ο λαος, καὶ γραφομε τῆ βασιλεια σοῦ,

και στελνομε τον νηκωλο τών πρωτοπαπα του μουρησκου τὸν ηον, οπου ενε ο πατερας του κοῦβερναδουρος εις εολη τῇ μάνη εις ετρακωσια χορεια καὶ εις εξητα χορές, δια να σου ειπι πραματα δουλεψει του θεοῦ καὶ ολης της χρειστιανοσινη, καὶ παρακαλοῦμε τῇ βασιλεια σοῦ, να γραφης του ρειγος, διατι τορα ιπορουμε να επαρομε τὸν μωρεα, να καταδικασομε τὸν μεγαλον αγαρεινο, να ειξευρη ει βασιλια σοῦ, πος εβρει(σ)κοντε εξει χηλειαδες παλειχαρεια οποῦ δουλευταδες τῆς βασιλεια σοῦ εξοῦ απολὸν τον αποδολειπὸν λαὸν τοῦ μωρεος, οπου πατεχοῦ βοειθηα 'πο της βασιλεια σοῦ καὶ απο εμᾶς τους μανηατες.

εγο μαηβοδιο μαλευρη απο το βητιλο με το ειδιο θελειμα τοῦ τοπο εγραφα το ανοθε.

εγο καλοποθος φουκας στεργομε το ανοθε γεγραμενο.

εγο νηκολας διατρος στεργο το ανοθε γεγραμενο.

εγο παπας χρεισοπαθης μαρτυρο τὸν ανοθε γεγραμενω.

εγο θεοδορης κοτοσταβλος στεργομε το ανοθε γεγραμενω.

εγο δημιτρις κλιροδοτις στεργομε τω ανοθε γεγραμενο.

εγο θεοδορης αλεβζας στεργομε το ανοθε γεγραμενο.

εγο κωσταντης ο νηκλο στελγο το ανοθε γεγραμενο.

εγο μιχαλη ο ριγιφος στεργο το ανοθε γεγραμενο.

εγος τζιληδης αμπελουργος στεργομε το ανοθε.

εγο διμιτρης ο τριγονας στεργομε το ανοθε γεγραμενο.

† Εγω προτοπαπᾶς μουρισκως μανης φερμαρω με τῶ ειδιο μοῦ χερει.

Τιμιοτατὸν αξηοτατὸν κυριον κυριον παπα της Ρομας καθολεικω βασιλει καὶ δεσπῶτι τὸν χρειστιανο. δοθιτω τη ρομα.

Versio italica addita originali.

Questa lettera viene dal Capo di Maino del Peloponneso detto la Morea di Grecia. Tradottione.

All' honorandissimo e degnissimo signore il signor Papa di Roma, Catolico Re et Signore de Christiani.

Honorandissimo e degnissimo signore signor Papa Sommo Pontefice delli Christiani, molto riuerimo la Vostra Illma persona noi di Mani, piccoli et grandi, sacerdoti et vecchi, molto riuerimo il Vostro imperio, desi-

derando et domandando il Vostro imperio. Semo radunati tutto il popolo e scriuemo al Vostro imperio, et mandiamo Niccolo dell' arciprete Morisco figliuolo, il padre del quale è gouernadore in tutto il luogo di Mani in trecento ville et in sessanta città, per dirui cose in seruitio di dio et di tutta la Christianità, et pregamo il Vostro imperio scriuere al Re, perchè hora potemo pigliare Morea et perseguitare il gran tiranno. Sappia il Vostro imperio, come si trouano sei milia soldati serui del Vostro imperio fora del resto del popolo della Morea, li quali aspettano aiuto dal suo imperio et da noi altri di Mani.

Ego Marcuodio Maleuris da Vitilo di propria volontà di tutto il luogo ho scritto quanto di sopra.

Io Calopotho Fuca confirmo quanto di sopra.

Io Niccolò Medico confirmo quanto vt supra.

Io Prete Chrisospathis confesso quanto di sopra.

Io Theodoro Contestabile confermo quanto di sopra.

Io Dimitrio Clirodoto confirmo quanto di sopra.

Io Thododo Aleusas confirmo quanto di sopra.

Io Constante Nicola confirmo quanto di sopra.

Io Michele Richifo affermo quanto di sopra.

Io Ziliudis Ampelurgo affermo quanto di sopra.

Io Dimitrio Trigona affermo quanto di sopra.

Io Arciprete Morisco di Mani affermo di mia propria manu.

Orig. chart.

